

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΛΥΡΑΚΗΣ

ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
550.000 ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΚΡΥΜΜΕΝΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ:
12.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Κρυμμένη αλήθεια**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Γιώργος Πολυράκης
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ελένη Γεωργοστάθη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Γιώργος Πολυράκης, 2017
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Monica Lazar/Arcangel, Drunaa/Trevillion
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2017

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2017, 12.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1967-1
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1968-8

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αναγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΛΥΡΑΚΗΣ

ΚΡΥΜΜΕΝΗ
ΑΛΗΘΕΙΑ

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΟΛΥΡΑΚΗ

ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

(θεατρικό, 1995)

ΕΚΕΙΝΗ Η ΣΤΙΓΜΗ

(μυθιστόρημα, 1996, 25η έκδοση, Νοέμβριος 2016)

ΧΟΡΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ

(μυθιστόρημα, 1998, Βραβείο Πεζογραφίας Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων, Σειρά στην τηλεόραση, στον ALPHA, 2002-2003, 43η έκδοση, Ιούλιος 2016)

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΧΘΕΣ

(μυθιστόρημα, 2000, Α΄ Βραβείο Μυθιστορήματος Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός», 22η έκδοση, Σεπτέμβριος 2014)

Η ΚΟΡΗ ΤΗΣ ΑΝΕΜΩΝΗΣ

(μυθιστόρημα, 2001, 20ή έκδοση, Σεπτέμβριος 2014)

ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΝΟΗ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

(μυθιστόρημα, 2003, 14η έκδοση, Απρίλιος 2014)

ΜΑΚΡΙΝΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

(ιστορικό μυθιστόρημα, 2005, 18η έκδοση, Ιούλιος 2016)

ΣΑΝ ΝΑ ΜΗΝ ΠΕΡΑΣΕ ΜΙΑ ΜΕΡΑ

(διηγήματα, 2006, 7η έκδοση, Απρίλιος 2014)

ΣΙΩΠΗΛΕΣ ΚΡΑΥΓΕΣ

(ιστορικό μυθιστόρημα, 2007, 14η έκδοση, Ιούλιος 2016)

ΟΙ ΑΕΤΟΙ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ

(μυθιστόρημα, 2008, 7η έκδοση, Οκτώβριος 2014)

ΛΥΤΡΩΣΗ

(μυθιστόρημα, 1η έκδοση 1994,
2η έκδοση, Ψυχογιός 2009, 8η ανατύπωση, Μάρτιος 2014)

ΔΩΡΟΘΕΑ ΝΤΕ ΡΟΠ

(μυθιστόρημα, 2010, 10η έκδοση, Μάιος 2015)

ΕΓΚΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

(μυθιστόρημα, 2011, 6η έκδοση, Μάρτιος 2014)

ΑΣΥΝΗΘΙΣΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

(μυθιστόρημα, 2012, 4η έκδοση, Σεπτέμβριος 2014)

ΤΑ ΗΡΑΝΘΕΜΑ ΘΑ ΑΝΘΙΣΟΥΝ ΞΑΝΑ

(μυθιστόρημα, 2013, 3η έκδοση, Σεπτέμβριος 2013)

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

(μυθιστόρημα, 2014, 2η έκδοση, Ιούλιος 2014)

ΟΤΑΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

(μυθιστόρημα, 2015, 5η έκδοση, Μάρτιος 2017)

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΑΥΡΙΟ

(μυθιστόρημα, 2016, 1η έκδοση, Απρίλιος 2016)

*Το βιβλίο τούτο αφιερώνεται
με όλη μου την αγάπη στα αδέρφια μου
που μαζί πλάθαμε τα όνειρά μας
στον τόπο όπου γεννηθήκαμε.
Στη Βαγγελίτσα μας, στον Ανδρέα, στον Γιάννη,
αλλά με ξεχωριστή συγκίνηση και αγάπη
στον Παύλο μας, που εδώ και έντεκα χρόνια
μάς κοιτάζει από τη γειτονιά των αγγέλων...
Μα και στη θύμηση του χωριού μας,
του Αϊ-Γιάννη στα Σφακιά,
όπως ήταν τότε που ήμασταν παιδιά.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Ε*ίχε γεννηθεί καλλονή σ' ένα νησί και σ' έναν τόπο άγριο και σκληρό μα με μεγάλες φυσικές ομορφιές, όπου λατρευόταν το κάλλος. Οι άντρες, ορεσίβιοι και τραχείς, στα τραγούδια και στις μαντινάδες τους υμνούσαν τη γυναικεία ομορφιά αλλά και τον έρωτα εκείνο, τον μελαγχολικό και επίμονο, που γεννιέται πολλές φορές στις αδύναμες ψυχές. Είχε γεννηθεί στους πρόποδες της σφακιανής Μαδάρας, σ' έναν κόσμο γεμάτο από ανώνυμα θύματα που υπέφεραν έναν αργό γολγοθά αλλά που ποτέ δε λύγιζαν ολοκληρωτικά κάτω από το βάρος του σταυρού τους. Με μεγάλη υπομονή, ανάμεικτη με πίκρα, έλεγε για τον εαυτό της ότι το μεγάλο της φταιξιμο ήταν που ήρθε στον κόσμο πολύ όμορφη, αλλά και που στα δεκατέσσερά της ερωτεύτηκε δύο γαλάζια μάτια με μακριές, λίγο κυρτές βλεφαρίδες, που δίναν στο βλέμμα του περιπάθεια και μελαγχολία. Και δύο χείλη γλυκά, που της είχαν πει κάποτε ότι σε μίαν άλλη εποχή, την εποχή του Θησέα και του Μινώταυρου, οι αιδοίοι θα έπλεκαν τραγούδια στην ομορφιά της. Ωστόσο, πριν ακούσει εκείνα τα λόγια από τα χείλη του, κάθε φορά που έβλεπε το όμορφο κεφάλι στο οποίο ανήκαν τα γαλάζια μάτια να σκύβει στο βιολί που ζωντάνευε από το δοξάρι, ένιωθε να βγαίνουν από τις ηχηρές χορδές όλοι οι πόθοι που είχε μέσα της, πόθοι ανίκητοι και άγριοι, σαν το άγριο βουνό που πυργωνόταν ορθόψηλο πάνωθ' τους την ώρα που ο άντρας εκείνος την έκανε δική του έξω από τη σπηλιά του Κορμοκόπου.

Στα χρόνια που πέρασαν, δεν αναρωτήθηκε ποτέ γιατί του δόθηκε τόσο εύκολα εκείνη την πρώτη φορά. Μέσα της πίστευε ότι σε μια ερωτευμένη γυναικεία καρδιά υπάρχει μια στιγμή αξεδιάλυτη και παρθένα, που ένα κομπλιμέντο καλοειπωμένο, ένα χάδι τρυφερό, ένα βλέμμα ακατανίκητο κι ένα φιλί δοσμένο με χείλη υγρά και θερμά κάνουν ξαφνικά την όψη της ζωής χαρούμενη, αποδιώχνουν κάθε αναστολή σαν ανοιξιάτικο σύννεφο και σε κάνουν να αφθείς και να παρασυρθείς σε μια τρέλα πρωτόγνωρη και μεθυστική, σαν από το πιο γλυκό κρασί. Έτσι έγινε εκείνη την πρώτη φορά, έξω από τη σπηλιά του Κορμοκόπου...

Από εκείνη την ώρα δεν είχε ησυχία. Σαν νύχτωνε, στο αίμα της άρχιζε να καίει μια φωτιά που δεν την άφηνε να γαληνέψει, που της έδιωχνε τον ύπνο και την έσπρωχνε να πηγαίνει στην ανοιχτή μπαλκονόπορτα. Και τότε ένιωθε ότι τη μεθούσε το δυνατό άρωμα από τις τριανταφυλλιές και το αγιόκλημα, ένα άρωμα που ξεχνόταν σαν από μεγάλες μυροδόχες, που καίγανε μέσα στη νύχτα στην αυλή του σπιτιού της. Ποτέ μέχρι τότε δεν είχε αναπνεύσει με τις αισθήσεις της και την ψυχή της τη γλυκιά μυρωδιά των ολόδροσων ρόδων και το μεθυστικό άρωμα που αναδίνει το αγιόκλημα. Μπροστά της, στην αυλή του σπιτιού της, μέσα στο σκοτάδι, αργοσέρονταν κρυφά ένα τρεμούλιασμα ζωής και κάποιοι νυχτιάτικοι ψίθυροι που την ξάφνιαζαν. Ένιωθε την ανάσα από εκείνο το τρεμούλιασμα ζωής να ανεβαίνει σαν φλόγα, μαζί με το άρωμα των λουλουδιών.

Δύο μέρες αργότερα, τέλη Μαΐου, δεν είχε ύπνο. Τον έδιωχναν εκείνα τα γαλάζια μάτια κάθε φορά που τα βλέφαρά της πήγαιναν να βαρύνουν... και τότε θυμόταν ξανά και ξανά ότι τα χείλη του ήταν γλυκά σαν το δυνατό μέλι...

Εκείνος ήταν είκοσι τριών χρόνων. Εκείνη αύριο, με το γλυκοχάραμα, θα έκλεινε τα δεκαπέντε.

Άξαφνα, και πρώτη φορά εκείνη τη νύχτα, αναρωτήθηκε πώς να ήταν άραγε η μέρα που γεννήθηκε.

Δεκαπέντε χρόνια πριν, τέλη Μαΐου και τότε, ο καιρός ήταν ασυνήθιστα ζεστός. Σαν κατακαλόκαιρο. Στους ροδώνες είχαν

ανοίξει όλα τα τριαντάφυλλα, και ψηλά, ανάμεσα στους γκρεμούς, τα χιόνια είχαν λιώσει. Στις μουριές είχαν αρχίσει να μανρίζουν τα μούρα. Εκείνο το γλυκοχάραμα, σαν το φεγγάρι τέλειωσε, έφυγε ο γρύλος. Και, σαν ο γρύλος έφυγε, η Ελένη, η μάνα της, γέννησε με τη βοήθεια της μαμής, φέροντάς τη στον κόσμο.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

*Στην πραγματικότητα
υπάρχουν μόνο δύο τρόποι
να προσεγγίσεις τη ζωή:
ως θύμα ή ως γενναίος μαχητής.
Κι αν δεν αποφασίσεις
με ποιον τρόπο θα παίξεις με τη ζωή,
αυτή πάντα θα παίξει με σένα.*

ΜΕΡΑ ΣΕΪΝ

Ο Νικολής Καζάκης ήταν ένας άντρας που λες και είχε γεννηθεί θυμωμένος. Ποτέ κανείς δεν τον είχε δει όχι να γελάει, αλλά ούτε να σκάει ένα χαμόγελο. Ούτε στα γλέντια ύστερα από γάμους και βαφτίσια στο χωριό του και στα γειτονικά χωριά, ούτε στο τριήμερο γλέντι που ακολουθούσε το πανηγύρι του Αϊ-Γιάννη, του πολιούχου του χωριού του. Η μοναδική φορά που τον είχαν δει να μισογελάει ήταν τότε που μια ομάδα από ορειβάτες είχε αποκλειστεί στο χωριό του, έπειτα από ξαφνική κακοκαιρία, και ένας απ' αυτούς είχε εκφράσει την επιθυμία να βαφτίσουν ένα παιδί που ήταν σε ηλικία για βάπτισμα αλλά ο υποψήφιος νονός είχε σκοτωθεί λίγο καιρό πριν πέφτοντας από έναν γκρεμό την ώρα που διάβαινε τον φάραγγα της Αράδαινας. Οι γονείς του παιδιού δέχτηκαν, και πριν από τη βάπτιση έγινε τρικούβερο γλέντι, κατά τη διάρκεια του οποίου ο Νικολής κατέβασε κάμποσα ποτήρια κρασί και πήγε στην εκκλησία μισομεθυσμένος.

Το μυστήριο άρχισε κανονικά, ο πατέρας του παιδιού είχε πει στον παπα-Γιώργη ότι θα το έβγαζαν Αντώνη, τ' όνομα του δικού του πατέρα, καταπώς συνηθίζοταν άλλωστε, αλλά, τη στιγμή που ο παπάς είχε σηκώσει ψηλά το παιδί ψέλνοντας «Βαπτίζεται ο δούλος του Θεού...», ακούστηκε μια βροντώδης φωνή: «Μανούσος!»

Ο παπάς σάστισε, επειδή αυτός που φώναξε ήταν ο πατέρας της μάνας του παιδιού. Για μια δυο στιγμές έμεινε ακίνητος, κρατώντας το παιδί ψηλά, πάνω από την κολυμβήθρα. Ποτέ δεν εί-

χε αντιμετώπισει παρόμοια κατάσταση. Γύρισε να κοιτάξει τον πατέρα του παιδιού, όταν ακούστηκε άγρια η φωνή του άλλου παππού: «Αντώνης!»

Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα, η ατμόσφαιρα ηλεκτρίστηκε επικίνδυνα.

«Αντώνης!» ο ένας παππούς.

«Μανούσος!» ο άλλος, με το παιδί να κλαίει, καθώς ο παπάς εξακολουθούσε να το κρατάει ψηλά, και τους γονείς του να αλληλοκοιτάζονται έχοντάς τα χαμένα...

Όπου να 'ναι θα τραβήξουν τα κουμπούρια, είπε μέσα του ο Νικολής και του ήρθε να βάλει τα γέλια. Ωστόσο δε γέλασε. Έκανε κάτι άλλο, που του ήρθε εκείνη τη στιγμή.

«Παπα-Γιώργη», βροντοφώναξε, τραβώντας τα βλέμματα πάνω του, «βάφτισε το κοπέλι και βγάλε το γή Αντώνη γή Μανούσο γή γεροντοδιάολο».

Έπειτα μισογέλασε, ωστόσο ο παπα-Γιώργης δε σήκωνε αστεία.

«Νικολή! Σε ώρα μυστηρίου θέλω σοβαρότη!» τον κατακεραύνωσε.

Ο Νικολής προσβλήθηκε θανάσιμα, μετανιώνοντας για την αποκοτιά του. *Λάγασε**, *Νικολή!* είπε μέσα του. *Λάγασε, μην αμαρτήσεις σε γένια παπά.*

Το μυστήριο συνεχίστηκε, στο παιδί δόθηκε τ' όνομα Αντώνης, αλλά ο Νικολής μετά την τελετή εξαφανίστηκε και δεν πάτησε ούτε στιγμή στο σπίτι όπου έγινε το γλέντι για τα βαφτίσια.

Για μέρες πολλές, ο Νικολής δεν μπορούσε να καταπιεί την προσβολή που του 'κανε ο παπάς μπροστά στον κόσμο και φρόντιζε να μη διασταυρωθούν οι στράτες τους. Ωστόσο, ένα απόγευμα, λίγο πριν ο ήλιος βασιλέψει, καθώς βάδιζε στο μοναδικό μονοπάτι που περνούσε από τον Αγρίλιδο, είδε τον παπά ανεβασμένο σ' έναν βράχο, να κοιτάζει με τα κιάλια κατά τη θάλασσα, και κοντοστάθηκε.

* Σώπασε, μη μιλήσεις.

Ίντα διάολο κιαλαίρνει ο τραγόπαπας, είπε μέσα του και για μια στιγμή σκέφτηκε να γυρίσει πίσω αλλά δεν του καλοπήγνε. Αν τον έβλεπε ο παπάς, θα μπορούσε να φανταστεί ότι τον φοβότανε και, ύστερα από έναν στιγμιαίο δισταγμό, συνέχισε τον δρόμο του.

«Ωρα καλή, παπα-Γιώργη», είπε σαν έφτασε κοντά.

Ο παπάς κατέβασε τα κιάλια ακούγοντάς τον, τον κοίταξε κι ένα καλοσυνάτο χαμόγελο φάνηκε στο πρόσωπό του.

«Ωρα καλή και σε σένα, Νικολή», είπε, δείχνοντάς ότι είχε ξεχάσει το περιστατικό στην εκκλησία. Ο πρᾶος τρόπος του κάλμαρε τον Νικολή.

«Μα ίντα κιαλαίρνεις εδᾶ, παπα-Γιώργη...» ρώτησε.

«Κιαλαίρνω, μπας και δω κιαμιὰ φωθιά στη Γαύδο, Νικολή».

«Φωθιά στη Γαύδο; Κι ίντα σε νοιάζει ανέ δεις;»

«Με νοιάζει, Νικολή! Με νοιάζει επειδή...»

Η Γαύδος είναι ένα νησί που, όταν το κοιτάξεις από μακριά, φαίνεται σαν άνθρωπος ξαπλωμένος ανάσκελα στη θάλασσα. Στο νησί ήταν πολύ δύσκολο να πάει κάποιος, και όταν είχε φουρτούνα, ήταν αδύνατον. Ο παπα-Γιώργης το είχε καταφέρει να συνεννοηθεί με τους ανθρώπους του νησιού και, κάθε φορά που πέθαινε ένας από τους κατοίκους του, άναβαν το απόγευμα μια φωτιά στην άκρη του νησιού, «στην κεφαλή» του, και βλέποντάς την ο παπάς πήγαινε στην πιο κοντινή στο σπίτι του εκκλησία, στον Αϊ-Νικόλα, κι έψελνε τη νεκρώσιμη ακολουθία...

Ο Νικολής δεν πίστευε στ' αυτιά του.

«Χωρίς να κατέεις ποιος πόθανε;»

«Ναίσκε, Νικολή, χωρίς να κατέω. Όποιος και να πόθανε, άνθρωπος είναι... Κι αφού δεν έχουνε παπά κι εγώ δεν μπορώ να πάω εκείά, κάνω επαέ τη νεκρώσιμη ακολουθία, για να μην τονε θάψουνε αδιάβαστο...»

Έπειτα ο παπα-Γιώργης κρέμασε τα κιάλια στον λαιμό του κι έδειξε έτοιμος να φύγει.

«Πας στο χωριό, Νικολή;»

Ο Νικολής στο χωριό πήγαινε, αλλά αισθανόταν πελαγωμένος από αυτό που είχε ακούσει και ήθελε να μείνει μόνος, να καθίσει σ' έναν βράχο καπνίζοντας ένα τσιγάρο και να προσπα-

θήσει να βρει εξήγηση γιατί ο παπάς δεν του ήταν καθόλου θυμωμένος έπειτα από αυτό που είχε γίνει την ώρα της βάφτισης.

«Οι, παπα-Γιώργη. Να κάτσω θέλω λιγάκι επαέ... έχω δουλειά...»

«Καλά τότες. Καλό βράδυ, Νικολή».

«Καλό βράδυ, παπα-Γιώργη».

Παρακολούθησε τη σιλουέτα του παπά να ξεμακραίνει και, όταν τον έχασε από τα μάτια του, έβγαλε την ταμπακιέρα του κι έκανε τσιγάρο. Έκανε και δεύτερο τσιγάρο, κολλητά στο πρώτο, και ο νους του δε χωρούσε τον τρόπο με τον οποίο του είχε φερθεί ο παπάς. Ήταν η πρώτη φορά που παραδεχόταν ότι και ο δικός του τρόπος στην εκκλησία δεν ήταν πρεπούμενος και, κανονικά, όχι μόνο ο ίδιος αλλά και ο παπάς θα έπρεπε να είναι θυμωμένος μαζί του. Αλλά δεν ήταν. Καθόλου μάλιστα. Έστυψε το μυαλό του μέχρι που πόνεσε, σε μια δύσκολη προσπάθεια να βρει την εξήγηση σ' αυτό που φάνταζε ακατανόητο. Στο τέλος τη βρήκε.

Αυτό είναι! Ο παπάς δε μου κράτησε κακία επειδή είμαι καλόσειρος! είπε μέσα του. Αυτός είναι ο λόγος που μου κάνει τον καλό και κιανείς άλλος! Συνέχισε τη σκέψη του ικανοποιημένος και χαρούμενος. Ωστόσο η χαρά του δεν κράτησε πολύ.*

* * *

Άξαφνα, γύρισε πίσω στα δεκαοχτώ του χρόνια. Τότε που ο μικρός φτερωτός θεός, ο Έρωτας, του έπαιξε μπαμπέσικα ένα παιχνίδι που τον πόνεσε και του προκάλεσε μια λαβωματιά που δε γιατρεύτηκε ποτέ...

* Άνθρωπος από καλή σειρά. Από ξεχωριστή γενιά. Διαλεχτή ράτσα ανθρώπων. Προνόμιο μεγάλο η καλοσειράδα. Το εντελώς αντίθετο ήταν ο κακόσειρος. Ο διαχωρισμός αυτός αδιαφιλονίκητα υπήρχε μόνο στα Σφακιά. Οι καλόσειροι περιφρονούσαν και απέφευγαν τους κακόσειρους, ακόμα κι αν είχαν μεγάλα κοπάδια πρόβατα, μετόχια και πλούτη. Πάντοτε τους κρατούσαν σε απόσταση.

Ήταν στις 8 Μαΐου, ανήμερα του Αϊ-Γιαννιού. Μεγάλη γιορτή για το χωριό του, θαυματουργός ο άγιος και πανηγυριώτες είχαν συρρεύσει από όλα τα χωριά της επαρχίας, αλλά και από πιο μακριά. Ακόμα και από τα Χανιά. Το πανηγύρι θα κρατούσε τρεις ολόκληρες μέρες κι οι ντόπιοι είχαν κάνει τις προετοιμασίες τους. Μετά την εκκλησία, οι ξένοι θα προσκαλούνταν από σπίτι σε σπίτι, όπου τους περίμεναν πλούσια στρωμένα τραπέζια με κρέας, βραστό και τσιγαριστό, πιλάφι, μνιζορόπια και γλυκό κρασί. Έπειτα από το πρώτο, άντε το πολύ το δεύτερο σπίτι, τα φαγητά θα παρέμεναν σχεδόν ανέγγιχτα πάνω στα τραπέζια, αλλά όχι και το κρασί, το κέφι θα διατηρούνταν αμείωτο, ο βιολάτορας και ο λαγουτιέρης θα συναγωνίζονταν για το ποιος θα πει τις καλύτερες μαντινάδες για τις ομορφονιές και τους λεβεντιονιούς που χόρευαν και η ατμόσφαιρα θα δονούνταν από τις μπαλοθιές από τα κουμπούρια αλλά και από τα τουφέκια...

Εκείνη την ημέρα που στάθηκε σημαδιακή για τον Νικολή, σαν τέλειωσε η θεία λειτουργία, οι πανηγυριώτες βγήκαν έξω και κάθισαν στον χαμηλό τοίχο που έζωνε την αυλή της εκκλησίας. Πριν καλοκαθίσουν, ντόπιοι αλλά και άνθρωποι από γειτονικά χωριά που είχαν φέρει «τασιμάρια» στη χάρη του αγίου άρχισαν να περνούν μπροστά τους κρατώντας μεγάλα κοφίνια γεμάτα από κομμάτια βραστό κρέας και νταμιτζάνες με γλυκό κρασί. Το κέφι δεν άργησε να ανάψει.

Ο βιολάτορας και ο λαγουτιέρης κατάπιαν σχεδόν αμάσητα δυο τρία μεγάλα κομμάτια βραστό κρέας, κατέβασαν και τρεις κούπες κρασί κι ύστερα κάθισαν κάτω από την καρδιά, δίπλα στη στέρνα, κι άρχισαν να παίζουν έναν συρτό χανιώτικο. Πάνω στην καρδιά, ανάμεσα στα πυκνά κλαριά, ο σκανταλιάρης μικρός φτερωτός θεός παρακολουθούσε τους χορευτές, αθέατος από τα μάτια τα ανθρώπινα.

Πριν περάσει πολλή ώρα, μια ξανθομαλλούσα γαλανομάτα από την Αγιαρομέλη άρχισε να σέρνει τον χορό κι όλα τα μάτια καρφώθηκαν πάνω της. Με θαυμασμό όλα τα αντρικά, με ζήλια πολλά από τα γυναικεία.

Ήταν μια αιθέρια ύπαρξη! Ψηλή, με γάμπες χυτές, μέση δα-

χτυλίδι και μ' ένα πρόσωπο που, σαν το κοιτάζεις, σου έκοβε την αναπνοή.

Ο Νικολής δεν την είχε ξαναδεί. Ούτε ήξερε από πού ήταν. Αλλά από τη στιγμή που την είδε δεν είχε μάτια για καμιάν άλλη.

Ανάμεσα από τα κλαδιά της καρυδιάς, ο σκανταλιάρης Έρωτας τον είδε αμέσως. Χαμογέλασε και, παίρνοντας μιαν ασημένια σαΐτα από τη φαρέτρα του, την τοποθέτησε στο τόξο του και, τεντώνοντας τη χορδή, στόχευσε την καρδιά του Νικολή, την ώρα που ο βιολάτορας τραγουδούσε μια μαντινάδα που είχε πλέξει για την ομορφονιά που έσερνε τον χορό.

*Ξανθομαλλούσα λυγρή,
παιχνίδι των αγγέλων,
εσύ 'σαι η ομορφότερη
των αλλωνώ κοπέλων...*

Μόλις τέλειωσε η μαντινάδα, ο μικρός φτερωτός θεός έριξε την ασημένια σαΐτα του, πετυχαίνοντας τον Νικολή κατάκαρδα. Ήταν η σαΐτιά θανατερή!

Το γλέντι που ακολούθησε από σπίτι σε σπίτι κράτησε τρεις μέρες. Τρεις μέρες που πέρασαν πολύ γρήγορα για τον Νικολή. Τρεις μέρες δεν έχασε από τα μάτια του την ξανθιά νεράιδα που του είχε κλέψει όχι μόνο την καρδιά αλλά και τη φωνή. Για τρεις ολόκληρες μέρες δεν είχε βγάλει κουβέντα από το στόμα του, παρόλο που την ώρα που τραγουδούσε.

Τη δεύτερη μέρα βρέθηκαν μαζί σ' έναν συρτό χανιώτικο. Εκείνος που έσερνε τον χορό άλλαξε θέση έπειτα από δύο στροφές και, κάποια στιγμή, ο Νικολής βρέθηκε πλάι της. Την ώρα που η κοπέλα έπιανε με το δεξί χέρι της το μαντίλι που αυτός κρατούσε με το αριστερό, οι ματιές τους διασταυρώθηκαν στιγμιαία. Κι ήταν η πρώτη φορά που ο Νικολής, δεινός χορευτής, μπέρδευσε τα βήματά του...

Σαν τέλειωσε ο χορός, έβαλε το μαντίλι στην τσέπη του. Το βράδυ το έβαλε κάτω από το μαξιλάρι του, αφού πρώτα το μύρισε εκεί όπου το είχε πιάσει με τα ακροδάχτυλά της η κοπέλα

την ώρα που χόρευαν. Είχε κιόλας αποφασίσει να μην το δώσει ποτέ στη μάνα του για να το πλύνει.

Όταν οι πανηγυριώτες έφυγαν, ο Νικολής είχε την αίσθηση ότι το χωριό είχε ερημώσει από τη μια μέρα στην άλλη. Οι άνθρωποι που το κατοικούσαν ήταν πολλοί, αλλά για τον Νικολή είχε ερημώσει τώρα που εκείνη είχε φύγει. Τα πάντα είχαν λιγοστείσει. Όλα ήταν διαφορετικά. Τα ρόδα είχαν χάσει το χρώμα και τη μυρωδιά τους. Το ίδιο και το αγιόκλημα. Ακόμα κι ο αέρας που ανάσαινε ήταν σαν να μην του έφτανε.

Μία εβδομάδα αργότερα, πήρε το τουφέκι και τα κιάλια του, είπε στη μάνα του ότι θα πήγαινε για κυνήγι, αλλά, μόλις βγήκε από το χωριό, τράβηξε για τον Καλό Πόρο. Έφτασε ύστερα από μιας ώρας περπάτημα, κάθισε στο περικόχαιο, στο φρύδι του γκρεμού, κι άφησε το βλέμμα να πλανηθεί κατά τη θάλασσα, χωρίς να τη βλέπει. Έπειτα έβγαλε τα κιάλια από τη θήκη του, κοίταξε κατά τη μεριά της Αγιαρομέλης και την ίδια στιγμή ένιωθε την καρδιά του να κλοτσάει δυνατά στο στήθος του.

Οι ισχυροί φακοί μίκρυναν την απόσταση, οι χτύποι της καρδιάς του έγιναν δυνατότεροι κι έκαναν τα χέρια του να τρέμουν. Έμεινε για αρκετή ώρα ακίνητος και, μόνο όταν τα μάτια του πόνεσαν, κατέβασε τα κιάλια απογοητευμένος. Σχεδόν θλιμμένος. Έπειτα αναρωτήθηκε τι περίμενε να δει. Μήπως εκείνη; Όχι βέβαια. Όσο και να μίκρυναν την απόσταση τα κιάλια, δε θα μπορούσε να δει –και πολύ περισσότερο να γνωρίσει– άνθρωπο από εκεί που καθόταν. Απλώς ήθελε να δει από πιο κοντά, με τη βοήθεια των ισχυρών φακών, το χωριό όπου ζούσε και ανάσαινε εκείνη. Το είχε δει πράγματι, άλλωστε γι' αυτό τον λόγο είχε κάνει τόσο δρόμο. Μόνο που, αφού το είδε, άρχισε να αισθάνεται μια παράξενη θλίψη μέσα του. Σαν να είχε χάσει ξαφνικά κάτι αγαπημένο και πολύτιμο...

Πέρασε πάνω από τρεις ώρες καθισμένος στο περικόχαιο. Τρεις ώρες κιαλαίρνοντας κατά κει που λαχταρούσε η ψυχή του. Κι όταν πήρε τον δρόμο της επιστροφής, αισθανόταν σχεδόν περβίλος κι αναρωτήθηκε πού πήγαν εκείνη η λαχτάρα και η χαρά που τον πλημμύριζαν καθώς ερχόταν...

Ένα μήνα αργότερα, η μάνα του είχε βεβαιωθεί ότι κάτι σοβαρό συνέβαινε στον μοναχογιό της. Λιγομίλητος, βαρύς και αγέλαστος ήταν από γεννησιμιού του, αλλά τώρα το πράγμα είχε παραγίνει. Ξέχωρα απ' αυτό, είχε αδυνατίσει φανερά. Του είχε κοπεί η όρεξη, κάπνιζε περισσότερο και πολλές φορές τις νύχτες τον άκουγε που αργούσε πολύ να τον πάρει ο ύπνος. *Λαβωμένος θα 'ναι*, είχε σκεφτεί τις πρώτες μέρες και βάλθηκε να τον ξεματιάξει πρωί βράδυ. Έδενε έναν κόμπο στην άκρη μιας πετσέτας, έλεγε τα λόγια για το ξεμάτιασμα, μετρούσε και ξαναμετρούσε την πετσέτα και κάθε φορά την έβρισκε πιο κοντή. *Λαβωμένος είναι... από κακό μάτι*, έλεγε κι έφτυνε στη μασχάλη της...

Ο μοναχογιός της πράγματι ήταν λαβωμένος, αλλά όχι από κακό μάτι. Από ασημένια σαϊτιά είχε λαβωθεί, αλλά εκεί δεν είχε πάει ο νους της. Ο Νικολής όμως είχε βεβαιωθεί πια τι ήταν αυτό που τον είχε χτυπήσει, όχι μόνο κατάκαρδα, αλλά και κατακούτελα, και είχε αποφασίσει να κάνει αυτό που θα 'κανε κάθε άντρας στη θέση του: να στείλει τον πατέρα του προξενιτή στο σπίτι της ξανθιάς νεράιδας που του είχε κλέψει την καρδιά, χωρίς όμως να κάνει κουβέντα για προίκα. Η προίκα δεν τον ενδιέφερε καθόλου. Άλλωστε ο ίδιος τον είχε τον τρόπο του. Μεγάλα κοπάδια από πρόβατα, πάνω από τετρακόσια μελίσσια, πολλά λιόδεντρα και καλλιεργήσιμη γης στα κόκκινα χωράφια. Κι ήταν και μοναχογιός!

Ο πατέρας του τον άκουσε συνοφρυωμένος. Κι ο Νικολής δεν κατάλαβε σε τι οφειλόταν το συνοφρύωμά του και η αλλαγή στην όψη του με το που έμαθε την απόφαση του γιου του. Εκείνο που δε γνώριζε ήταν ότι ο πατέρας του ήξερε για ποια κοπέλα τού μιλούσε αυτός. Το ήξερε επειδή είχε πάει πολλές φορές στην Αγιαρομέλη για να αλέσει στάρι στον μύλο, και γνώριζε την οικογένεια της κοπέλας. Την είχε δει μάλιστα κάμποσες φορές να περνάει μπροστά από τον μύλο...

Ο πατέρας του άργησε να του απαντήσει. Έβγαλε την καπνοσακούλα του, έστριψε τσιγάρο και κάπνισε το μισό αμίλητος. Το συνοφρύωμά του είχε γίνει πιο βαθύ κι απόφευγε να κοιτάξει

τον γιο του κατάματα. Έπειτα φάνηκε να το παίρνει απόφαση.

«Αυτήν θέλεις να πάρεις; Στο σπίτι αυτηνής θέλεις να πάω προξενητής;»

Είχε μιλήσει ήρεμα, με σιγανή φωνή, κάτι που ερχόταν σε αντίθεση με την όψη του.

«Ναι, πατέρα».

«Σοβαρά το λέεις;»

«Σοβαρότατα. Μια γυναίκα μου πέφτει. Αυτή θέλω».

«Μα αυτή είναι κακόσειρη!»

Η λέξη χτύπησε τον Νικολή σαν αστροπελέκι. Κακόσειρη; Δεν μπορούσε ν' ακούσει τίποτα χειρότερο. Άνοιξε το στόμα για να μιλήσει, αλλά δεν τα κατάφερε ν' αρθρώσει λέξη. Αυτό που είχε ακούσει βούιζε στ' αυτιά του σαν επαναλαμβανόμενη ηχώ. Είδε τον πατέρα του να σηκώνεται και να του γυρίζει την πλάτη, αλλά άργησε να συνειδητοποιήσει τα λόγια που είχε ξεστομίσει φεύγοντας για τον καφενέ.

«Αυτό να το βγάλεις από το μυαλό σου! Μια και καλή! Γυναίκα από κακόσειρο σόι εγώ δε θα κάνω νύφη μου! Δε θα αφήσω τσι χωριανούς να μου κρεμάσουνε κουδούνια!»

Εκείνο το βράδυ ο Νικολής δεν έβαλε μπουνκιά στο στόμα του. Ούτε έκλεισε μάτι ώσπου ξημέρωσε.

Για περισσότερο από σαράντα ημέρες, έβαζε από τη μια μεριά της ζυγαριάς τον έρωτά του κι από την άλλη το γεγονός ότι η κοπέλα ήταν κακόσειρη. Η ζυγαριά δεν ισορρόπησε ούτε μία φορά. Πότε έγερνε προς τη μια μεριά και πότε προς την άλλη. Πάνω στις σαράντα μέρες, το πήρε απόφαση.

«Εγώ αυτή θέλω γυναίκα μου και δε με νοιάζει που είναι κακόσειρη», είπε ορθά κοφτά κι ο πατέρας του κόντεψε να πάθει συγκοπή.

«Μα είσαι με τα σωστά σου;» είπε, όταν μπόρεσε να βρει τη φωνή του.

«Με τα σωστά μου είμαι, πατέρα. Κι αν δε θέλεις να πάεις να τη γυρέψεις από τον πατέρα της, θα στείλω άλλον».

Μία ολόκληρη ώρα ο πατέρας του προσπαθούσε μάταια να του αλλάξει μυαλά. Από κοντά κι η μάνα του. Όταν είδε και

απόειδε ότι δε γινόταν τίποτα, το πήρε απόφαση πως ο γιος του θα τους ντροπίαζε.

«Κάνε ό,τι θέλεις. Εγώ προξενητής δεν πάω στο σπίτι του κακόσειρου», είπε κι έφυγε βροντώντας την πόρτα πίσω του, ο Νικολής ωστόσο είχε προγραμματίσει τις κινήσεις του, μη θέλοντας να χάνει καιρό. Χωρίς χρονοτριβή, πήγε και βρήκε έναν συγχωριανό του, που είχε φήμη καλού προξενητή.

Εκείνος δαγκώθηκε ακούγοντας αυτό που του ζητούσε ο νέος.

«Βρε Νικολή», προσπάθησε να φανεί μαλακός, «δε λέω, η κοπελιά είναι όμορφη και λένε πως είναι και νοικοκυρά, μα είναι κακόσειρη, βρε παιδί μου...»

«Κατέω το, μα δε με νοιάζει. Να πάεις θέλεις, γή να μπέψω άλλον;»

Με τα πολλά, ο προξενητής πείστηκε.

«Φχαριστώ σε, Κωνσταντή», είπε ικανοποιημένος ο Νικολής. «Και να πεις στον πατέρα τη κοπελιάς πως, ανέ μου δώσει τη θυγατέρα του, θέλω να γενούν οι αρραβώνες σε οχτώ μέρες από... Πότε θα πάεις;»

«Αύριο».

«Σε οχτώ μέρες από αύριο, το λοιπόν».

Πρωί πρωί την άλλη μέρα, ξεκίνησαν μαζί, κι όταν έφτασαν στον Καλό Πόρο, ο Νικολής είπε ότι θα τον περίμενε εκεί όπου να επιστρέψει.

Ο προξενητής γύρισε αργά το απόγευμα. Όταν έφτασε κοντά του –και πριν ακόμα μιλήσει–, ο Νικολής κατάλαβε ότι του έφερε καλά νέα.

Ο πατέρας της κοπελιάς είχε θεωρήσει μεγάλη τιμή την πρόταση και τη δέχτηκε με υπερηφάνεια. Συμφώνησε επίσης να γίνουν οι επίσημοι αρραβώνες σε οχτώ μέρες.

«Φχαριστώ σε, Κωνσταντή», είπε ο Νικολής. Ήθελε να ρωτήσει και αν είχε δει την κοπελιά κι αν εκείνη του έστελνε χαιρετισμούς, μα οι λέξεις κόλλησαν στον λαιμό του και δεν έφτασαν ποτέ στα χείλη.

Ο Κωνσταντής το ίδιο βράδυ στον καφενέ δεν κράτησε κλειστό το στόμα του και την άλλη μέρα τα νέα διαδόθηκαν στο χω-

ριό. Οι καλόσειροι στραβομουτσούνιασαν που ο μοναχογιός του Καζάκη είχε αγνοήσει τους νόμους της καλοσειράδας, από την άλλη όμως οι κακόσειροι χαιρόνταν για την «εκπόρθηση του κάστρου». Καλή αρχή θεώρησαν το συνοικέσιο και ευχήθηκαν να πέσουν τα τείχη και να γίνει ομαλότερη η συμβίωση καλόσειρων και κακόσειρων στο χωριό.

Ο πατέρας του Νικολή για τρεις μέρες δεν πάτησε στον καφενέ. Έφευγε με το χάραμα για το μητάτο, όπου θα έφτιαχνε το τυρί, αφού θα άρμεγε τα πρόβατα, και αργά το απόγευμα γύριζε στο χωριό, αλλά στον καφενέ δεν τολμούσε να πατήσει. Ήταν βέβαιος ότι ο προξενιτής θα είχε βγάλει τελάλη, και στον καφενέ ο ένας θα έλεγε το μακρύ του κι ο άλλος το κοντό του. Ωστόσο οι δικολογιές* του του είχαν πει κατάμουτρα ότι δεν έπρεπε ο Νικολής να τους ξεγιβεντίσει ετσά λογιώς**. Όταν πήγε στον καφενέ την τέταρτη μέρα, τα ίδια τού είπαν και οι άλλοι καλόσειροι, όχι με κουβέντες, αλλά με τον τρόπο που τον αντιμετώπισαν. Με τον γιο του δεν είχε ανταλλάξει άλλη κουβέντα, επειδή ο κανακάρης του είχε κινήσει για τα Χανιά μόλις ο προξενιτής τού έφερε τα καλά νέα, για να αγοράσει τα δαχτυλίδια για τους αρραβώνες.

Ο Νικολής γύρισε από τα Χανιά δύο μέρες πριν από την προκαθορισμένη ημερομηνία για τους αρραβώνες. Γύρισε με την ελπίδα ότι ο πατέρας του θα είχε βάλει νερό στο κρασί του και θα πήγαιναν μαζί στο σπίτι του συμπέθερου στην Αγιαρομέλη, αλλά είχε κάνει λάθος. Ο πατέρας του ήταν ανένδοτος, το ίδιο και η μάνα του. Αλλά και κανένas από τους φίλους του δε δέχτηκε να τον ακολουθήσει. Ο ένας πρόβαλε τη μία δικαιολογία κι ο άλλος την άλλη. Τελικά το πήρε απόφαση ότι θα πήγαινε μόνος του. Και πήγε, έχοντας αποφασίσει να δικαιολογήσει τον πατέρα του λέγοντας ότι τον είχε ρίξει το μουλάρι κι είχε σπάσει τον πόδα του και, φυσικά, η μάνα του δεν μπορούσε να τον

* Συγγενείς.

** Να τους εξευτελίσει μ' αυτό τον τρόπο.

αφήσει μοναχό του. Ο πατέρας της νύφης δεν τον πολυπίστεψε. Κάτι υποψιάστηκε, αλλά δεν έβγαλε κουβέντα. Αντιθέτως, εκτίμησε περισσότερο τον μέλλοντα γαμπρό του που φάνηκε άντρας σωστός και αφήφησε τις ειρωνείες που σίγουρα θα αντιμετώπιζε από τους άλλους και ήρθε μόνος του για χάρη της κόρης του, της Ελευθερίας. Οι επίσημοι αρραβώνες έγιναν και ακολούθησε γλέντι τρικούβερτο.

Η είδηση ότι ο μοναχογιός του Μανόλη Καζάκη αρραβωνιάστηκε μία κακόσειρη έπεσε σαν αστροπελέκι στους συγγενείς, οι οποίοι ένιωσαν ότι η πράξη του Νικολή τούς ξεγιβέντιζε. Περισσότερο όμως απ' όλους εξεγέρθηκε η συνείδηση του Σήφη Καζάκη, πρώτου ξαδέρφου του Μανόλη, που ήταν παντρεμένος και ζούσε στις Βουκολιές της επαρχίας Κισσάμου. Ο Σήφης το φυσούσε και δεν κρύωνε. Χωρίς να το πολυσκεφτεί, βρήκε έναν φίλο του, τον Αριστείδη Κωνσταντάκη, που ζούσε κι αυτός στις Βουκολιές αλλά η καταγωγή του ήταν από τους Κομιτάδες Σφακίων, και του είπε το манτάτο. Ήταν και μακρινοί συγγενείς, τέταρτα ξαδέρφια, το αίμα νερό δε γινόταν, και μαζί συμφώνησαν να διαλύσουν τον αρραβώνα του Νικολή με την Ελευθερία.

Αφού το συμφώνησαν, δε θέλησαν να χάσουν καιρό. Καβάλησαν δύο μουλάρια, ανέβηκαν στον Ομαλό, πέρασαν τις Μαδάρες κι από εκεί κατηφόρισαν για τον Αϊ-Γιάννη. Έφτασαν στο χωριό του Μανόλη Καζάκη ύστερα από πέντε μέρες από την ώρα που κίνησαν. Εκεί βρήκαν όχι μόνο τον Μανόλη, αλλά και τους άλλους παράγοντες του σογιού, τους μύησαν στο σχέδιό τους και εκείνοι το υιοθέτησαν με προθυμία. Έπειτα ξεμονάχιασαν τον Νικολή, που είχε ήδη υποψιαστεί για ποιο λόγο είχαν έρθει από τόσο μακριά.

Ο Σήφης είχε αναλάβει να είναι αυτός που θα μιλούσε στον ανιψιό του. Και το έκανε χωρίς περιστροφές.

«Κατέεις, Νικολή, γιάντα ήρθαμε; Για να χαλάσουμε τον αρραβώνα σου με την κακόσειρη. Μωρέ Νικολή, είσαι με τα καλά σου; Την κακόσειρη θα βάλουμε στο σόι μας; Τον πατέρα της θα κάνουμε συγγενή μας; Όι δα τον κακόσειρο, που θέλει να τον πούμε και συμπέθερο. Μα δε σκέφτεσαι, μωρέ Νικολή, πως θα

τρίζουνε τα κόκαλα του προπάππου σου του Μανόλη; Ε; Δεν το σκέφτεσαι; Θέλεις να μας ξεγιβεντίσεις και τσι ζωντανούς και τσι ποθαμένους;»

Ο Νικολής είχε ακούσει πολλές φορές αυτά που λέγονταν για τον προπάππου του, τον παππού του πατέρα του. Άλλες φορές είχε σκεφτεί ότι δε θα ήταν αλήθεια κι άλλες ότι για να λέγονται δε θα 'ταν ψέματα.

Ο προπάππους του είχε πέντε γιους και τρεις θυγατέρες. Μια μέρα ακούστηκε στο χωριό πως κάποια γυναίκα είδε την Αναστασία, τη δεκαπεντάχρονη κόρη του, να φιλιέται κάτω από μιαν ελιά με τον γιο ενός κακόσειρου και γρήγορα αυτό έγινε βούκινο στο χωριό. Το 'μαθε και ο προπάππους του αλλά δεν το 'δειξε. Απλώς παρακολούθησε την κόρη του και μια μέρα την έπιασε να αγκαλιάζεται και να φιλιέται με τον νεαρό. Το κοπέλι το 'βαλε στα πόδια βλέποντάς τον και ο προπάππους του έπιασε την κόρη του, την έριξε κάτω και της έκοψε το κεφάλι. Είχε ακούσει τον πατέρα του πολλές φορές να διηγείται αυτή την ιστορία και, σαν τέλειωνε, τον άκουγε να λέει τα ίδια πάντα λόγια: «Μπορεί να πόνεσε η καρδιά του που έσφαξε το παιδί του, μα μπορούσε έπειτα να κυκλοφορεί με καθαρό το κούτελό του». Έμενε για λίγο σιωπηλός, κοιτάζοντας τους ακροατές του, κι ύστερα συμπλήρωνε: «Ο άντρας που σηκώνει τη χέρα του για να χτυπήσει γυναίκα δεν είναι άντρας. Άναντρος είναι. Μπορεί να τη σφάξει άμα του δώσει σοβαρή αιτία, αλλά δε θα τη δειρεί!» Ο Νικολής είχε ακούσει από μικρός πολλές φορές αυτή την ιστορία και είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η γυναίκα που φιλιέται πριν παντρευτεί έχει πάρει τον κακό δρόμο, αλλά μεγαλώνοντας δεν μπόρεσε ποτέ να ξεκαθαρίσει στη σκέψη του την αιτία της πράξης του προπάππου του. Το ερώτημα εξακολουθούσε να παραμένει αναπάντητο: Ο προπάππους του είχε σφάξει την κόρη του επειδή αυτός που ήταν μαζί της ήταν κακόσειρος ή επειδή απλώς την είχε πιάσει να φιλιέται; Τώρα, ακούγοντας τα λόγια που ξεστόμιζε ο θείος του ο Σήφης, αισθανόταν για μία ακόμα φορά να γυρίζει ο κόσμος του ανάποδα και να γίνονται θρύψαλα τα όνειρά του...

Αντιστάθηκε στις πιέσεις παραπάνω απ' όσο μπορούσε. Για μέρες ολόκληρες του πιπίλιζαν το μυαλό, τονίζοντάς του, ξανά και ξανά, ότι το όνομά του θα αποτελούσε από εδώ κι εμπρός ντροπή για όλο το σόι. Θα 'θελε τα παιδιά του να έχουν μάννα μια κακόσειρη; Τι θα τους απαντούσε όταν τα άλλα παιδιά θα τα πρόσβαλλαν ανελέητα; Ποιος από το σόι του θα μιλούσε στη γυναίκα του; Ποιος θα της άνοιγε την πόρτα του; Κι άλλα... Κι άλλα... Για ώρες ατελείωτες...

Στο τέλος δεν άντεξε. Κάποια στιγμή λύγισε.

«Ομπρός! Να πάτε εσείς στην Αγιαρομέλη να μου διαλύσετε τον αρραβώνα. Κι απόις* να μου βρείτε εσείς νύφη καλόσειρη...» είπε, χωρίς να ανοίξει άλλη φορά το στόμα.

Έτοιμη την είχαν τη νύφη.

Ο Κωνσταντάκης είχε μια συγγενή στους Κομιτάδες κι είχε κάνει λόγο στον Σήφη την ώρα που περνούσαν τη Μαδάρα. Μαζί θα πήγαιναν για το προξενιό, αν όλα πήγαιναν καλά. Μαζί πήγαν και στην Αγιαρομέλη να βάλουν τέλος σε μια κακή αρχή.

Ο πατέρας της Ελευθερίας τούς άκουσε εμβρόντητος, αλλά έδειξε αξιοπρέπεια. Δεν τον έπαιρνε να κάνει κι αλλιώς. Δεν είχε κόζι** για αντίδραση.

Την ίδια την Ελευθερία δεν την είδαν, μια και δεν πήγαν στο σπίτι τους. Απλώς είχαν ειδοποιήσει τον πατέρα της ότι ήθελαν να τον δουν και τον συνάντησαν μπροστά στον μύλο. Εκεί του είπαν ότι διαλύεται ο αρραβώνας επειδή μετάνιωσε ο γαμπρός. Ύστερα του γύρισαν την πλάτη και πήραν τον δρόμο της επιστροφής χαρούμενοι. Έτσι απλά! Όλα είχαν τελειώσει καλά!

Σαν νύχτωσε, πήγαν στον καφενέ και ο Μανόλης ανακοίνωσε με υπερηφάνεια τη διάλυση των αρραβώνων του γιου του με μια κακόσειρη! Έτσι ακριβώς την αποκάλεσε, χωρίς να καταδεχτεί να πει το οικογενειακό της επίθετο. Το «κακόσειρη» ήταν αρκετό. Ύστερα τους κέρασε όλους, και δε χόρταινε να

* Ύστερα, έπειτα.

** Δύναμη, ισχύ.

απολαμβάνει την επιδοκimasία που έβλεπε στα μάτια τους. Κι αν δε φοβόταν την αντίδραση του γιου του, μπορεί και να 'σθηνε γλέντι στο σπίτι...

Την άλλη μέρα, σαν ξημέρωσε, ο Σήφης και ο Αριστείδης κίνησαν για τους Κομιτάδες, θέλοντας να τελέψουν το προξενιό που είχαν κατά νου. Αλλά, πριν κινήσουν, ο Νικολής είπε κάποιες κουβέντες στον πατέρα του που τους έκοψαν τη φόρα.

«Εσύ δε θα πας μαζί τους;»

«Όι, δε θα πάω», απάντησε μουνδιασμένος από το ύφος του γιου του ο Μανόλης.

«Ένα πράγμα σου ξεκαθαρίζω. Ανέ δεχτούνε, θα πάεις μονάχος σου τα δαχτυλίδια, σαν θα οριστούνε οι αρραβώνες. Εγώ δε θα 'ρθω, όπως δεν ήρθες κι εσύ στην Αγιαρομέλη».

Το 'πε και το 'κανε. Στους αρραβώνες πήγε ο πατέρας του με μεγάλη παρέα από το χωριό, χωρίς τον μέλλοντα γαμπρό, κάτι που δεν ήταν ασυνήθιστο, ούτε, φυσικά, παρεξηγήσιμο. Άλλωστε, κι αν ακόμα πήγαινε, δε θα άλλαζε ούτε κουβέντα με τη μέλλουσα γυναίκα του, επειδή δε θα 'ταν προεπουμένο. Πολλές φορές οι αρραβωνιασμένοι δεν αντάλλαζαν ούτε κουβέντα μεταξύ τους. Ακόμα και παιδιά που είχαν γεννηθεί στο ίδιο χωριό και έπαιζαν στο σχολείο, παιδιά που μεγάλωναν μαζί, άμα τύχαινε να αποφασίσουν οι γονείς τους να τα παντρεύσουν, χωρίς πολλές φορές να τα ρωτήσουν καν, έκοβαν κάθε κουβέντα από τη στιγμή που τα αρραβώνιαζαν. Κι όταν ο γαμπρός πήγαινε να βεγγερίσει στο σπίτι της αρραβωνιαστικής του, η κοπελιά χαμήλωνε το βλέμμα σαν τον έβλεπε να φτάνει κι απαντούσε με μισά χεϊλή στο καλησπέρισμά του. Έπειτα σηκωνόταν, έπαιρνε την μποτιλία με την τσικουδιά για να τρατάρει όλους όσοι βρίσκονταν εκείνη την ώρα στο σπίτι, αλλά, σαν έφτανε μπροστά του, κρατούσαν και οι δύο χαμηλωμένα τα μάτια, χωρίς να ανταλλάξουν ούτε μία κουβέντα. Όταν τέλειωνε το τρατάρισμα, η κοπελιά καθόταν παράμερα, παραμένοντας σιωπηλή, κάτω από το άγρυπνο βλέμμα της μάνας και του πατέρα της, οι οποίοι πρόσεχαν μήπως δουν την κόρη τους να κρυφοκοιτάζει τον γαμπρό και, ακόμα χειρότερο, μήπως του χαμογελάσει και τους ξεγίβε-

ντίσει. Αν τύχαινε και η κοπελιά ξεχνιόταν κάποια στιγμή και μιλούσε στον νέο, στον οποίο πριν αρραβωνιαστούν απευθυνόταν ελεύθερα και απονήρευτα, η μάνα της θα της έκανε νόημα ότι θα την ξεμάλλιαζε αργότερα και ο πατέρας της μπορεί και να της άστραφτε δύο δυνατά χαστούκια.

Ωστόσο υπήρχαν και ακόμα χειρότερα!

Αν η κοπελιά ήταν από άλλο χωριό, δε θα ήταν απίθανο ο γαμπρός να δει τη νύφη πρώτη φορά την ώρα της στέψης. Αυτό ακριβώς έπαθε και ο Νικολής και καταράστηκε μέσα του τον πατέρα του και τους προξενιτάδες.

Η κοπελιά που άλλοι είχαν διαλέξει για λογαριασμό του ήταν αντρογυναίκα! Που πάει να πει χωρίς καμία θηλυκότητα πάνω της. Ψηλόκορμη, με χέρια σαν τα κουπιά που είχε δει πολλές φορές στις βάρκες στο λιμανάκι του Λουτρού και πολύ άσχημη! Αυτά είχε δει ο Νικολής με την πρώτη ματιά που της έριξε, κι εκείνη φευγαλέα. Αλλά αυτή η ματιά του έφτανε για να δει και ότι στο πάνω χείλος της φύτρωνε ένα χνούδι σαν μουστάκι...

Έχει γούστο να φοράει στιβάνια αντί για γυναικεία παπούτσια, είπε μέσα του, καθώς εκείνη στεκόταν δίπλα του κι ο παπάς ετοιμαζόταν ν' αρχίσει τη βλόγα. Έπειτα ο νους του πέταξε στην ξανθιά νεράιδα της Αγιαρομέλης, το φως του θάμπωσε και του ήρθε να το βάλει στα πόδια.

Αλλά δεν ήταν ο μόνος που έβλεπε τη νύφη για πρώτη φορά. Ούτε ήταν ο μόνος που αγανάκτησε με τους προξενιτάδες.

Ένας θείος του, αδερφός της μάνας του, ο οποίος δεν είχε πάει στους αρραβώνες, δε συγκρατήθηκε και πλησίασε τον Σήφη, που στεκόταν ανυποψίαστος και παρακολουθούσε ευχαριστημένος το μυστήριο.

«Μωρέ Σήφη, εκαλοπάντρεψές τονε τον Νικολή», του πέταξε κατάμουτρα και χωρίς περιστροφές.

Ο Σήφης ταράχτηκε για μια στιγμή, αλλά ανέκτησε γρήγορα την αυτοκυριαρχία του.

«Ναι, μωρέ Γιάννη, θωρώ το πως δεν είναι πολλά καλή... Μα είναι από καλό σόι... καλόσειρη! Κι έχει και καλούς αδερφούς!»

Ο Γιάννης, χωροφύλακας από τα νιάτα του, που είχε περάσει

πολλά χρόνια στην Πάτρα, όπου ζούσε παντρεμένος, είχε αποβάλει από πάνω του κάποιες από τις ιδέες που κυριαρχούσαν τους ανθρώπους του χωριού του. Ακούγοντας τον Σήφη, του ήρθε να του ασπράψει ένα δυνατό χαστούκι, αλλά συγκρατήθηκε, επειδή εκείνη τη στιγμή ο νους του γύρισε ξαφνικά πολλά χρόνια πίσω, στα είκοσί του, κάνοντάς τον να σκεφτεί ότι κάποιες ιδέες ήταν τόσο βαθιά ριζωμένες στην ψυχή των ανθρώπων του άγριου τούτου τόπου, που θα 'ταν πολύ δύσκολο να ξεριζωθούν, όσα χρόνια και αν περνούσαν.

Από την ίδια τη μάνα του ο Γιάννης είχε ακούσει πολλές φορές ότι την πάντρεψαν στα δεκατρία της με έναν συγχωριανό της, μεγαλύτερό της κατά δέκα χρόνια. Την πάντρεψαν χωρίς να τη ρωτήσουν αν τον ήθελε και, το κυριότερο, αν ήθελε να παντρευτεί σε μια ηλικία που κανονικά θα έπρεπε να παίζει. Αλλά, όταν πήγε νεόνυμφη στο σπίτι του γαμπρού, μετακόμισε στο ίδιο σπίτι και η μάνα του και για τέσσερα ολόκληρα χρόνια, μέχρι που η κοπελιά έκλεισε τα δεκαεφτά, η πεθερά κοιμόταν στο ίδιο κρεβάτι με τη νύφη της. Ούτε μία φορά η κοπελιά δεν κοιμήθηκε με τον άντρα της, ο οποίος κοιμόταν μόνος σε μιαν άλλη κάμαρη. Μόνο όταν έγινε δεκαεφτά χρόνων, η πεθερά γύρισε στον άντρα της και οι δύο νέοι κοιμήθηκαν για πρώτη φορά μαζί...

Αχ, μάνα... μάνα..., είπε μέσα του ο Γιάννης. Κι έπειτα, με τον τρόπο που το ανθρώπινο μυαλό πηγαίνει από το ένα θέμα στο άλλο, θυμήθηκε αυτό που από πριν ξενιτευτεί γινόταν –αλλά και εξακολουθούσε να γίνεται– στο χωριό του. Όταν γεννιόταν ένα κορίτσι από καλόσειρη γενιά, δεν ήταν σπάνιο να το ζητήσει για τον γιο του ένας πατέρας που ανήκε, φυσικά, στην ίδια ράτσα. Αν οι δύο πατεράδες τα συμφωνούσαν να συγγενέσουν, ο πατέρας που είχε ήδη γιο πήγαινε και άφηνε ένα δαχτυλίδι στην κούνια του νεογέννητου κοριτσιού, που από εκείνη τη στιγμή θεωρούνταν αρραβωνιασμένο με ένα άλλο παιδί και που φυσικά δεν του έπεφτε λόγος γι' αυτό που είχε συμφωνηθεί από τους δύο πατεράδες...

Αυτές οι σκέψεις απότρεψαν τον Γιάννη από το να χαστουκίσει τον προξενητή, ο οποίος καμάρωνε για τους λόγους που είχε φέρει νύφη στον ανιψιό του.

Ωστόσο, πολύ γρήγορα, η Ελένη, η γυναίκα του Νικολή, αποδείχτηκε ότι ήταν άξια, νοικοκυρά και ακούραστη. Το σπίτι της άστραφτε από καθαριότητα, κάθε Χριστούγεννα γέμιζε μυρωδιές από τα μελομακάρονα και τους κουραμπιέδες και ήξερε χίλιους τρόπους για να γίνονται πεντανόστιμα τα φαγητά που μαγειρεύε. Στον αργαλειό, κάτω από τον εξώστη που σκέπαζε την αυλή προστατεύοντάς τη από τη βροχή, ύφαινε κιλίμια και μπατανιές που ήταν πραγματικά έργα τέχνης, ενώ ήταν και δυνατή σαν άντρας. Σωστή αντρογυναίκα! Σαν έφτανε η εποχή της σποράς, έσκαβε δίπλα στον άντρα της, σπέρνοντας στάρι, κουκιά και αρακά, έφτυνε στις παλάμες της καθώς κρατούσε την τσάπα, αγκομαχούσε σκάβοντας, αλλά σταματούσε λιγότερες φορές από τον Νικολή για να πάρει ανάσα. Ράβδιζε τις ελιές κι ύστερα τις μάζευε από κάτω με τόση γρηγοράδα σαν να είχε μοτεράκια στα χέρια. Κι ήταν και καρπερή! Είχε γεννήσει έξι γιους, με δυο χρόνια διαφορά τον έναν από τον άλλο, και ποτέ δε βαρυνκώθηκε που είχε να κάνει τόσες δουλειές, για τις οποίες οι γειτόνισσες απορούσαν πώς τις προλάβαινε.

Από τη μεριά του, ο Νικολής παραδεχόταν μέσα του ότι η γυναίκα του ήταν άξια νοικοκυρά και μάνα σωστή, αλλά ποτέ δεν της είπε μια καλή κουβέντα. Υπήρξαν φορές που ολόκληρη τη μέρα δεν της μιλούσε ούτε μία φορά. Είχε αποδεχτεί ότι πάντοτε θα υπήρχε ανάμεσά τους εκείνη που είχε βάλει, χρόνια πριν, στην πιο ξεστή θέση στην καρδιά του κι από τότε δεν υπήρχε χώρος για άλλη. Όταν μάλιστα έμαθε ότι εκείνη παντρεύτηκε κάποιον συντοπίτη της που πριν από πολλά χρόνια είχε ξενιτευτεί στην Αμερική και ήρθε για να πάρει γυναίκα από τον τόπο του και να γυρίσει εκεί όπου ζούσε, πόνεσε η καρδιά του, αλλά ο πόνος κάλμαρε σαν σκέφτηκε ότι αυτός που την παντρεύτηκε μπορεί να ήταν μεγαλύτερος στα χρόνια κι από τον πατέρα της ακόμα. Άλλωστε έτσι γινόταν συνήθως. Άντρες που δεν είχαν στον ήλιο μοίρα στον άγριο τόπο όπου γεννήθηκαν, έπαιρναν των ομματιών τους κι έφευγαν για την Αμερική, προς αναζήτηση καλύτερης τύχης. Πολλοί απ' αυτούς δε γύριζαν ποτέ πίσω. Υπήρχαν όμως και άλλοι, που είχαν κάνει περιουσία στη μα-

κρινή εκείνη χώρα, κι όταν έφταναν σε ηλικία που κανονικά θα έπρεπε να είναι παππούδες, αποφάσιζαν ότι είχε έρθει η ώρα να παντρευτούν και τότε γυρνούσαν στον τόπο όπου γεννήθηκαν για να διαλέξουν νύφη και να γυρίσουν στην Αμερική. Πάντοτε επέλεγαν μια κοπελιά που, κανονικά, θα μπορούσε να είναι κόρη τους και σε κάποιες περιπτώσεις και εγγονή τους, χωρίς ποτέ να συναντήσουν αντίρρηση ούτε από τον πατέρα της κοπελιάς ούτε από την ίδια. Εκείνη, απλώς, αποδεχόταν τη μοίρα της, μόνο και μόνο για να ζήσει με άνεση σ' έναν καλύτερο τόπο, κι ας πήγαιναν χαμένα τα νιάτα και η ομορφιά της...

Έναν τέτοιο παππού είχε πιστέψει ο Νικολής ότι θα είχε παντρευτεί η κοπέλα που λάτρευε σαν θεά του κι ο πόνος στην καρδιά γινόταν ανεκτός. Αλλά, σαν έμαθε ότι αυτός που την παντρεύτηκε κι έφυγε μαζί της στα ξένα ήταν ένας λεβεντονιός είκοσι δύο μόνο χρόνων, γιος ενός ανθρώπου που πριν από τριάντα πέντε χρόνια είχε φύγει από την Αγιαρομέλη, τότε το μαχαίρι που σε κάθε θύμησή της του τρυπούσε την καρδιά έγινε δίκοπο κι ο πόνος που του προξενούσε αγιάτρευτος. Αρχές Ιουνίου ήταν όταν το έμαθε. Και μέσα σε μία εβδομάδα συγκέντρωσε τα οζά* του και τα πήγε στη Μαδάρα, όπου και άλλοι χωριανοί είχαν τα δικά τους. Ήταν η πρώτη φορά που τα πήγαινε εκεί πάνω, θέλοντας να απομακρυνθεί όσο γινόταν περισσότερο από τον τόπο που του θύμιζε εκείνη...

Στη Μαδάρα έμεινε ως τις αρχές Σεπτεμβρίου, χρονικό διάστημα κατά το οποίο δεν είχε καμία επικοινωνία με τη γυναίκα του. Απλώς μάθαινε από άλλους βοσκούς που κατά διαστήματα κατέβαιναν στο χωριό ότι η οικογένειά του ήταν καλά.

Αρχές Σεπτεμβρίου κατέβασε τα οζά του σε πιο ξεστά χειμαδιά, και μια μέρα, λίγο πριν από το μεσημέρι, έφτασε στο σπίτι του. Από τη γωνία, πριν μπει στην αυλή, άκουσε το πέταλο να χτυπάει στον αργαλειό και κατάλαβε ότι ύφαινε η γυναίκα του. Είχε να τη δει τρεις μήνες, ωστόσο μπήκε στον εξώστη αμίλητος

* Πρόβατα.

και χωρίς να ρίξει ούτε ματιά προς τα εκεί όπου ήταν ο αργαλειός. Το χτύπημα από το πέταλο σταμάτησε μόλις μπήκε στον εξώστη, αλλά ο Νικολής δε γύρισε να κοιτάξει, προχώρησε και μπήκε στο σπίτι, κι αμέσως βρέθηκε πρόσωπο με πρόσωπο με τη γυναίκα του, που, καθισμένη στο τραπέζι, τάιζε τον μικρότερο γιο τους. Ο Νικολής δεν είπε κουβέντα, όμως τα έχασε στο αντίκρισμά της. Γύρισε αμέσως, στάθηκε στο άνοιγμα της πόρτας, απ' όπου είχε περάσει πριν από λίγα δευτερόλεπτα, και είδε ότι στον αργαλειό καθόταν κι ύφαινε κάποια γειτόνισσα. Ντράπηκε.

«Εσύ είσαι, Δεσποινιώ; Φαντάστηκα πως θα 'ταν η κυρία μου», είπε μόνο. Ύστερα πέρασε πάλι μέσα.

* * *

Είχε περάσει ώρα πολλή κι είχε αρχίσει να νυχτώνει όταν ο Νικολής κίνησε από τον Αργίλιδο για το σπίτι του. Όπως κάθε φορά που οι λογισμοί τον οδηγούσαν σ' εκείνη που του είχε ματώσει την καρδιά, έτσι και τώρα δεν κατάλαβε πώς πέρασε τόση ώρα.

Μόλις έφτασε στο σπίτι του, η γυναίκα του άρχισε να στρώνει το τραπέζι για το δείπνο. Ήταν στις μέρες της, κι από ώρα σε ώρα θα γεννούσε για έβδομη φορά. Τελευταία είχε παχύνει και, καθώς πηγαινοερχόταν, στα μάτια του Νικολή φάνηκε σαν βάρκα που κουνιόταν από ελαφρύ κυματισμό. Η εμφάνιση και οι κινήσεις της τον νευρίασαν αδικαιολόγητα και με δυσκολία συγκρατήθηκε πριν ξεστομίσει μια χοντράδα. Ωστόσο δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί καθώς εκείνη ρουφούσε με θόρυβο τη σούπα κάθε φορά που έφερνε στο στόμα της το κουτάλι.

«Πώς τρώεις εtså! Σαν γουρούνι κάνεις!» της πέταξε κατ'μουτρα, χωρίς να προσέξει το βλέμμα που αντάλλαξαν οι μεγαλύτεροι από τους γιους του. Ο ίδιος ρουφούσε με μεγαλύτερο θόρυβο τη δική του σούπα.

Η Ελένη έριξε μια γρήγορη ματιά στα παιδιά κι ύστερα έκανε πέρα το πιάτο της, αφήνοντάς το μισογεμάτο. Περίμενε να φάνε όλοι, και μόλις τέλειωσαν, σηκώθηκε, μάζεψε τα πιάτα και πήγε στην κουζίνα.

Ο Νικολής έβγαλε την ταμπακιέρα του, έστριψε τσιγάρο κι άρχισε να καπνίζει αμίλητος. Τα παιδιά παρέμειναν σιωπηλά κι εκείνα, καταλαβαίνοντας ότι ο πατέρας τους δεν ήταν στα κέφια του.

Μισή ώρα αργότερα, η Ελένη βγήκε από την κουζίνα και, με το που εμφανίστηκε στην πόρτα, στράφηκε στον μεγάλο της γιο.

«Μανόλη, πήγαινε, χαρώ το, να πεις στη Γιώργαινα να 'ρθει που τη θέλω...»

Η Γιώργαινα –η γυναίκα του Γιώργη Παπαδάκη– ήταν η μαμή του χωριού. Είχε μάθει την τέχνη από τη μάνα της, όπως κι εκείνη την είχε μάθει από τη δική της.

Ο Νικολής, βυθισμένος πάλι σε λογισμούς, δεν την άκουσε. Ή, κι αν την άκουσε, δε θα κατανόησε τον λόγο της νυχτερινής πρόσκλησης της μαμής. Όπως δεν τον κατάλαβε ούτε ο γιος της.

«Τη Γιώργαινα; Ντα ίντα τηνε θέλεις;» ρώτησε, δείχνοντας με τον τρόπο του ότι δεν είχε καμία όρεξη να πάει στην άλλη άκρη του χωριού νυχτιάτικα.

«Θέλω τηνε, χαρώ το, γιατί απόψε θα κάνω ένα κοπέλι», είπε η Ελένη κι είδε όλα τα μάτια να γυρίζουν πάνω της. Ακόμα και του άντρα της, αν και τελευταία απ' όλα τ' άλλα. Ακολούθησε μεγάλη σιωπή.

Η Ελένη πήρε τα μάτια από τον άντρα της, στράφηκε στα παιδιά της, είδε τον φόβο στα πρόσωπα των τεσσάρων μεγαλύτερων γιων της κι η ψυχή της σφίχτηκε. Λίγες μέρες πριν είχε ακουστεί ότι στο κοντινό χωριό, στην Αράδαινα, μια γυναίκα είχε πεθάνει την ώρα της γέννας και κατάλαβε ότι τα παιδιά της είχαν φοβηθεί, και μάλιστα πολύ. Μέχρι τον θάνατο εκείνης της γυναίκας, απλώς περίμεναν ένα ακόμα αδερφάκι, καθώς δεν είχαν ακούσει άλλη φορά ότι κάποια γυναίκα πέθανε την ώρα που γεννούσε. Μόνο τα δυο μικρότερα, τεσσάρων και δύο χρόνων, δεν είχαν καταλάβει.

Άξαφνα, ο οκτάχρονος Μανούσος, ο πιο σκανταλιάρης απ' όλα τα παιδιά της, γέλασε δυνατά.

«Και πώς το κατέεις πως θα κάνεις κοπέλι; Μπορεί να κάνεις κοπελιά», είπε, κι η Ελένη υποψιάστηκε ότι με το γέλιο και

τα λόγια του προσπαθούσε να κατανικήσει τον φόβο του. Πήγε κοντά και του χάιδεψε το κεφάλι. Άνοιξε το στόμα για να του πει κάτι, αλλά δεν πρόλαβε. Τη σταμάτησε η φωνή του άντρα της, κάνοντας τις λέξεις να κολλήσουν στον λαιμό της.

«Κοπελιά; Πού ξανακούστηκε; Αυτό δα μας έλειπε. Κοπέλι είναι», δήλωσε με στόμφο και με ύφος που δε σήκωνε αντίρρηση.

Ήταν μία από τις ελάχιστες φορές που η Ελένη τον αγνόησε και στράφηκε στον Μανόλη.

«Έλα, Μανόλη. Πήαινε, χαρώ το...»

Ο Μανόλης, δώδεκα χρόνων παλικαράκι, δεν περίμενε να του το πει άλλη φορά. Σηκώθηκε και, βγάζοντας φτερά στα πόδια, εξαφανίστηκε.

Η Ελένη ξάπλωσε στον καναπέ με τα παιδιά κοντά της. Ακόμα και τα δυο μικρότερα σαν κάτι να διαισθάνθηκαν και πιάστηκαν από τα φουστάνια της.

Ο Νικολής δεν καταδέχτηκε να πει κουβέντα. Σηκώθηκε, τους γύρισε την πλάτη και βγήκε στην αυλή. Ήταν τέλη Μαΐου, αλλά ο καιρός ήταν πολύ καλός κι έκανε ζέστη σαν να βρίσκονταν στην καρδιά του καλοκαιριού. Τα ρόδα είχαν φουντώσει στις τριανταφυλλιές και το αγιόκλημα μοσχομύριζε. Έβγαλε την ταμπакιέρα του, έκανε ένα ακόμα τσιγάρο κι άρχισε να πηγαινοέρχεται περίσκεπτος.

Από τότε που η γυναίκα του έμεινε έγκυος, δεν του είχε περάσει ούτε στιγμή η σκέψη ότι μπορούσε να μην κάνει άλλον ένα γιο αλλά να είναι κορίτσι το παιδί που θα ερχόταν στον κόσμο. Αλλά ούτε στιγμή! Ήταν απολύτως βέβαιος ότι το σερνικοβότανο που είχε ο ίδιος ανακαλύψει στον λαγκό του Φλισκουινιά θα είχε κάνει και τούτη τη φορά αποτελεσματικά τη δουλειά του, όπως την είχε κάνει σωστά ως τα τώρα. Το είχε ανακαλύψει τυχαία εκείνο το σερνικοβότανο μια μέρα που πήγε να μαζέψει σταματόχορτο*. Του έκανε εντύπωση όταν το πρωτοείδε, επειδή έμοιαζε με το σταματόχορτο, με μία σημαντική όμως διαφο-

* Δίκταμο.

ρά: το σταματόχορτο φύτρωνε σε γκρεμούς μόνο, ενώ το σερνικοβότανο το βρήκε στο χώμα, στα πόδια του γκρεμού. Για πολλή ώρα το περιεργαζόταν σκεπτικός, όταν ξαφνικά θυμήθηκε τον παππού του που έλεγε ότι σ' εκείνη ακριβώς την περιοχή φύτρωνε ένα βοτάνι που έμοιαζε στο σταματόχορτο αλλά ήταν σερνικοβότανο και όποιος άντεχε την πικράδα του και το έπινε, αφού το έβραζε, η γυναίκα του θα έκανε μόνο σερνικά παιδιά! Χωρίς να το πολυσκεφτεί, ο Νικολής το δοκίμασε και δεν άργησε να βεβαιωθεί ότι ο παππούς του είχε δίκιο. Ωστόσο, στον καφενέ δε μίλησε σε κανέναν για την ανακάλυψή του. Απλώς, όταν τον ρωτούσαν αστειευόμενοι πώς γινόταν και η γυναίκα του γεννούσε μόνο κοπέλια, έλεγε αόριστα πως είχε βρει το σερνικοβότανο, χωρίς να επεκταθεί σε λεπτομέρειες, θέλοντας να έχει την αποκλειστικότητα μιας τόσο σημαντικής ανακάλυψης. Και να τώρα που, ξάφνου, του είχαν μπει ιδέες μετά την κουβέντα που είχε ξεστομίσει ο γιος του. Κι αν είχε δίκιο το παιδί; Μπα, αποκλείεται, είπε μέσα του, μετανιώνοντας που δεν του είχε αστράψει ένα χαστούκι για να μάθει να μη λέει ό,τι του κατέβαινε...

Κάπνιζε το τέταρτο τσιγάρο από την ώρα που βγήκε στην αυλή, όταν φάνηκαν στον δρόμο ο γιος του και η μαμή.

«Καλησπέρα, Νικολή», είπε η μαμή μόλις πέρασε την εξώπορτα.

«'Σπέρα...»

«Άντε, η ώρα η καλή μ' ένα γερό παιδί».

«Μ' ένα γερό κοπέλι, θες να πεις!»

«Μ' ένα γερό παιδί, Νικολή! Αυτό είπα! Γερό να 'ναι κι ας είναι ό,τι θέλει ο Θεός».

«Κοπέλι είναι. Κατέω ίντα σου λέω!»

Η μαμή δεν του έδωσε περισσότερη σημασία. Γνώριζε άλλωστε ότι οι περισσότεροι άντρες στο χωριό προτιμούσαν να έχουν πολλά κοπέλια και καμία κοπελιά και τούτος ο μονοκόμματος δε θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Μπήκε μέσα και βρήκε την ετοιμόγεννη ξαπλωμένη στον καναπέ, με όλα τα παιδιά κοντά της.

«Άντε, Ελένη, μ' έναν πόνο. Με τόσες γέννες, ούτε που θα το

καταλάβεις». Κοίταξε τα παιδιά και είπε στην ετοιμόγεννη να σηκωθεί και να πάει στο κρεβάτι της.

«Δεσποινιώ, καλλιιά είναι επαέ... μπορεί να θέλει ο Νικολής να πάει στο κρεβάτι να κοιμηθεί...»

«Ε, άμα θέλει να κοιμηθεί, ας ξαπλώσει στον καναπέ».

«Όι, όι, σου λέω... καλλιιά επαέ...»

Η μαμή φάνηκε να χάνει την υπομονή της.

«Να σηκωθείς θέλεις να πάεις στο κρεβάτι σου γή να σηκωθώ και να φύγω εγώ; Αποφάσισε, μα γλήγορα».

Με τα πολλά, η Ελένη πείστηκε και μπήκαν στην κρεβατοκάμαρη. Η μαμή έκλεισε την πόρτα και στράφηκε στα παιδιά.

«Εσείς να μην μπείτε μέσα. Σε λίγο θα έχετε ένα καινούργιο αδερφάκι», είπε και γύρισε να δει την Ελένη. Στεκόταν αναποφάσιστη μπροστά στο κρεβάτι, σαν να το σκεφτόταν αν έπρεπε να ξαπλώσει ή να το αφήσει για τον άντρα της.

Η μαμή τη λυπήθηκε.

Ήταν κοινό μυστικό στο χωριό ότι η Ελένη φοβόταν τον άντρα της. Ο Νικολής ήταν τραχύς, μονοκόμματος και βίαιος και θεωρούσε ότι ήταν νόμος να γίνεται πάντα το δικό του. Χωρίς εξαιρέσεις. Η Ελένη δεν είχε εκείνη τη μικρή δύναμη της άρνησης που κάνει μερικές μέτριες γυναίκες τόσο σπουδαίες. Είχε υποταχθεί στον άντρα της, όπως σ' όλες τις άλλες αναποδιές της ζωής της, κλείνοντας πολλές φορές τη δυστυχία της σε κάποιον ελαφρό αναστεναγμό. Ήταν καταδικασμένη να γεράσει υποφέροντας. Ήξερε ότι ο άντρας της δεν την είχε αγαπήσει ποτέ ή ότι την αγαπούσε όπως αγαπάει κανείς ένα σκυλί αδέσποτο που το κρατάει στο σπίτι του από ευσπλαχνία. Τίποτα δεν μπορούσε να του αλλάξει τον τρόπο συμπεριφοράς, ούτε και η σιγουριά πως με τη συμπεριφορά του έκανε τη γυναίκα του δυστυχισμένη. Ο άντρας της ήταν από εκείνους τους σκληρούς και πεισματάρηδες ανθρώπους που αρπάζονται ασυλλόγιστα από μιαν ιδέα και, όσο πιο άσχημη, άδικη και παράλογη είναι, τόσο περισσότερο επιμένουν σ' αυτήν...

«Μη φοβάσαι... θα γεννήσεις εύκολα... μ' έναν πόνο...»

Οι λέξεις βγήκαν με γλυκύτητα και τρυφερότητα από το στό-

μα της μαμής. Έβλεπε την ετοιμόγεννη τόσο χλομή και τρομαγμένη, που τη λυπόταν...

Οι γυναίκες, σ' όποια τάξη κι αν ανήκουν κι όση κι αν είναι η απόσταση που τις χωρίζει, την ώρα της γέννας νιώθουν η μία για την άλλη εκείνο τον οίκτο τον αδερφικό που γεννιέται μέσα τους επειδή όλες υποφέρουν τους ίδιους πόνους και διατρέχουν τους ίδιους κινδύνους. Η μαμή δεν αποτελούσε εξαίρεση.

«Μη φοβάσαι...» είπε ξανά. «Μ' έναν πόνο θα γεννήσεις... μαθημένη είσαι...»

Μαθημένη ήταν σίγουρα, αλλά αυτό δε σήμαινε ότι θα πονούσε λιγότερο και ότι δε θα κινδύνευε καθόλου.

Τελικώς, η γέννα ήταν πολύ δύσκολη. Ακόμα και για μια γυναίκα που είχε γεννήσει ήδη έξι φορές.

Είχε αρχίσει να γλυκοχαράζει και, σαν το φεγγάρι χάθηκε, έφυγε ο γρύλος. Και, σαν ο γρύλος έφυγε, η Ελένη γέννησε, φέροντας στον κόσμο ένα κοριτσάκι...

Ο Νικολής κοιμόταν από ώρα στην πέτρινη πεζούλα της αυλής. Κάθε λίγο και λιγάκι τον ξυπνούσαν οι κραυγές της γυναίκας του. Ύστερα γυρνούσε από την άλλη πλευρά και κοιμόταν ξανά. Κάποια στιγμή ξύπνησε πάλι, έπειτα από μια ακόμα κραυγή της, αλλά, πριν περάσουν λίγες στιγμές ακόμα, ακούστηκε κι ένα δυνατό μωρουδίστικο κλάμα. Τόσο δυνατό που του φάνηκε αφύσικο. Την άλλη στιγμή ωστόσο, βρήκε την εξήγηση αυτού του δυνατού κλάματος.

«Μεγάλος θα 'ναι ο κερατένιος! Μπορεί και να 'ναι πάνω από πέντε οκάδες!» είπε χαρούμενος. Έπειτα ανακάθισε στην πεζούλα κι άναψε τσιγάρο.

Όταν είδε τη μαμή να βγαίνει γελαστή, ήταν βέβαιος για τα καλά νέα που του 'φερε.

«Άντε, Νικολή. Να σου ζήσει η κόρη. Άργησε και μας κούρασε, μα γυναίκα είναι. Γι' αυτό».

Η χαρά του Νικολή πήγε περίπατο, ωστόσο για μια στιγμή φαντάστηκε ότι τ' αυτιά του παράκουγαν. Το στόμα του είχε μείνει χωρίς σάλιο.

«Μα ιντά 'πες εδά...» είπε θυμωμένος, σαν βρήκε τη φωνή του.

«Είπα σου να σου ζήσει η κόρη!»

Πάλι τα ίδια! Πάλι παράκουγε!

«Ποια κόρη να μου ζήσει; Ντα έχω εγώ κόρη;»

«Έχεις, Νικολή, έχεις. Μια όμορφη κοπελιά έκανε η γυναίκα σου».

Ο Νικολής δε ρώτησε αν το παιδί ήταν γερό, ούτε αν ήταν καλά η γυναίκα του. Απλώς κατάπιε τη φωνή του.

«Μα, είσαι σίγουρη;» ρώτησε με φωνή βραχνή, σαν τα κατάφερε να πάρει ανάσα.

«Έλα, Χριστέ μου! Ίντά 'ναι τούτο πάλι! Φυσικά είμαι σίγουρη!»

Ο Νικολής αρνιόταν να το πιστέψει. Τόσο σερνικοβότανο είχε καταπιεί. Λάθος θα 'κανε τούτη η βλαμμένη!

«Μα, μωρή Δεσποινιώ, είσαι σίγουρη πως είναι κοπελιά; Είσαι σίγουρη πως είδες καλά;»

Η μαμή, ωστόσο, δεν ήταν άνθρωπος που τα έχανε, όσο παράλογα πράγματα και να άκουγε. Και η γλώσσα της έκοβε ροδάνι. Έβαλε τα χέρια στη μέση της και κοίταξε θαρρετά τον Νικολή στα μάτια.

«Μα δε μου λες, Νικολή, σάλεψες; Ίντα θα πει αν είμαι σίγουρη πως είναι κοπελιά; Μπας και νομίζεις ότι δεν έχω δει αντρικό λιλί; Ή μπας και θαρρείς πως δεν κατέω ίντά 'ναι αυτό που έχω ανάμεσα στα πόδια μου;» είπε, αφήνοντάς τον άναυδο.

Ύστερα του γύρισε την πλάτη και πέρασε μέσα, κλείνοντας την πόρτα πίσω της.

* * *

Τα λόγια της μαμής είχαν αφήσει αποσβολωμένο τον Νικολή.

Για αρκετή ώρα απόμεινε στην αυλή, καπνίζοντας το ένα τσιγάρο πάνω στο άλλο, κι ύστερα κίνησε για κατά κει όπου έβοσκαν τα οζά του, χωρίς να πάρει το σακούλι με το ψωμί, τις ελιές και δυο τρία βραστά αυγά που έπαιρνε κάθε μέρα. Ούτε το παγούρι με το νερό πήρε μαζί του. Μόνο την κατσούνα του άδρα-

ξε κι έφυγε βαρύς και συννεφιασμένος, χωρίς να μπει να δει πώς ήταν η γυναίκα του, ύστερα από μια τόσο πολύωρη και δύσκολη γέννα. Ούτε το νεογέννητο θέλησε να δει, έστω από περιέργεια και μόνο...

Ανέβηκε μονοκοπανιά ως την κορυφή της Κουλούρας και μόνο τότε κάθισε για να ξελαχανιάσει, να ξεϊδρώσει και να καπνίσει. Έστριψε και άναψε το τσιγάρο με μηχανικές κινήσεις και με τον νου του να τρέχει σε πολλά, αλλά, το κυριότερο, σε δύο πράγματα, που είχαν αρχίσει να τον απασχολούν από τη στιγμή που το πήρε απόφαση ότι το παιδί που γέννησε η γυναίκα του ήταν κοπελιά: αν ήταν άσκημη, μπορεί να μην παντρευόταν, κι αν ήταν όμορφη, θα υπήρχε φόβος να πάρει τον κακό δρόμο, σαν την κοπελιά του προπάππου του! Μεγάλος μπελάς! Πολύ μεγάλος!

Μέχρι που βράδιασε, δεν έβαλε μπουκιά στο στόμα του, αλλά και δεν πεινούσε καθόλου. Μόνο νερό ήπие κάμποσες φορές από το πηγάδι που πότιζε τα οζά του. Το στόμα του είχε γίνει σαν τσαρούχι από τα πολλά τσιγάρα. Και, σαν νύχτωσε, πήρε να κατηφορίσει κατά το χωριό, με βαριά πόδια και βαρύτερη καρδιά.

Όσο πλησίαζε, βράδυνε τον βηματισμό του, κάποια στιγμή όμως έφτασε σπίτι του και, ανοίγοντας την εξώπορτα, μπήκε στην αυλή. Από μέσα ακούγονταν παιδικές φωνές, κάποια στιγμή άκουσε και τη γυναίκα του να λέει «όταν τρώμε, δε μιλούμε», αλλά δεν αναρωτήθηκε πού βρήκε τη δύναμη να σηκωθεί, να μαγειρέψει και να στρώσει τραπέζι έπειτα από μια τόσο δύσκολη γέννα και την ταλαιπωρία μιας ολόκληρης νύχτας, που θα 'πρεπε να την έχει εξαντλήσει.

Άνοιξε το πορτόφυλλο και κάθισε αμίλητος στη θέση που καθόταν πάντα στο τραπέζι, χωρίς ένα καλησπέρισμα και χωρίς ένα βλέμμα στη λεχώνα. Τα χέρια του είχαν ιδρώσει, τα σκούπισε στο παντελόνι του κι άρχισε να τρώει λαίμαργα.

Την ώρα που άδειαζε το πιάτο του, το μωρό ξύπνησε και άρχισε να κλαίει, η Ελένη σηκώθηκε, το πήρε από την κούνια κι άρχισε να το θηλάζει, αλλά, πριν εκείνο χορτάσει και το ξαναπάρει ο ύπνος, ο Νικολής γύρισε νευριασμένος κατά το μέρος της, δείχνοντας το άδειο πιάτο του.

«Δε χόρτασα. Να μου βάλεις θέλει να φάω γή να περιμένω να βυζιάξεις με την ησυχία σου το νιάναρο που μου 'φερεις στο σπίτι; Ούλη τη μέρα ταλαιπώδερα στο βουνό για το χατίρι όλωνώ σας».

Η Ελένη πόνεσε με τον τρόπο του, σαν να είχε δεχτεί σκαμπίλι κατάμουτρα. Αλλά και δεν περίμενε διαφορετική συμπεριφορά από την ώρα που της είπε η μαμή ότι το παιδί που είχε φέρει στον κόσμο ήταν κορίτσι. Η ίδια η μαμή την είχε πληροφορήσει, νευριασμένη μάλιστα, για την αντίδρασή του στο άκουσμα ότι δεν είχε αποκτήσει έναν ακόμα γιο. Πνίγοντας έναν αναστεναγμό, πλησίασε το τραπέζι, πήρε με το ένα χέρι το πιάτο, κι αφού το γέμισε, το απόθεσε πάλι μπροστά του, χωρίς ν' αφήσει το παιδί από τον κόρφο της. Αμέσως εκείνος άρχισε να τρώει λαίμαργα πάλι, χωρίς άλλη κουβέντα.

Η Ελένη απομακρύνθηκε, κάθισε σε μια καρέκλα πίσω από την πλάτη του και, όταν το μωρό κοιμήθηκε στην αγκαλιά της, το έβαλε στην κούνια του και πήγε να μαζέψει τα πιάτα.

* * *

Κάθε φορά που η Ελένη γεννούσε γιο, ο Νικολής άδειαζε το τουφέκι του στον αέρα κι ύστερα πήγαινε στο καφενείο και κερνούσε τσικουδιές όλους όσοι ήταν μέσα. Χαιρόταν που είχε αποκτήσει ένα ακόμα σερνικό παιδί, αλλά δεν μπορούσε να δείξει τη χαρά του. Έτσι ήταν από τα μικράτα του. Κανείς δεν ήξερε πότε χαιρόταν και πότε όχι, επειδή η έκφρασή του ήταν τέτοια που όποιος τον έβλεπε σχημάτιζε αμέσως την εντύπωση ότι ήταν θυμωμένος, ενώ τη συγκεκριμένη στιγμή μπορούσε και να μην είναι. Σιγά σιγά συνήθισαν, τον αποδέχονταν έτσι όπως ήταν και δεν παρεξηγούσαν τον τρόπο του. Μόνο μία φορά τον είχαν δει να μπαίνει χαρούμενος στο καφενείο, αλλά χωρίς και πάλι να σκάσει ένα έστω χαμόγελο στα χείλη του. Ήταν τότε που η Ελένη είχε γεννήσει τον έκτο γιο του. Τους είχε κεράσει όλους κι ύστερα άρχισε να κατεβάξει τη μια τσικουδιά πάνω στην άλλη. Κάποια στιγμή σηκώθηκε, ήπιε μονορούφι μία ακόμα κι ύστερα άπλωσε τα χέρια, κοί-

ταξε ολόγυρα κι είπε με φωνή που δονούνταν από υπερηφάνεια: «Έχω έξε* πλουμιστά παγονόφτερα στο σπίτι μου, που, σαν θα μεγαλώσουν, θα σκεπάσουν τον ουρανό τ' αυλής μου». Ήπιε μία ακόμα τσικουδιά και πρόσθεσε: «Έξε παγονόφτερα που θα πλησιάνουν και θα γίνουν δέκα. Μπορεί και δώδεκα. Άντε, χωριανοί, σ' υγεία!» Ύψωσε το ποτήρι του και οι άλλοι τα δικά τους.

Όταν η Ελένη έμεινε έγκυος για έβδομη φορά, ο Νικολής ήταν βέβαιος ότι θα πήγαινε πάλι στο καφενείο, θα ανακοίνωνε ότι είχε αποκτήσει ένα ακόμα παγονόφερο κι ύστερα θα τους κερνούσε πάλι όλους. Ωστόσο, τούτη τη φορά δεν άδειασε το τουφέκι του στον αέρα, και στο καφενείο έκανε πέντε μέρες να πάει. Αλλά, και τότε που πήγε, δεν κέρασε κανέναν. Μάλιστα, πηγαίνοντας, έκανε δύο βήματα μπρος κι ένα πίσω. Αλλά από την επομένη πήγαινε πιο άνετα, αφού κανείς δεν του έκανε κουβέντα παρεξηγήσιμη για το γεγονός ότι τούτη τη φορά το σερβι-κοβότανο δε φάνηκε αποτελεσματικό. Απλώς όλοι τού ευχήθηκαν να του ζήσει η κοπελιά. Εκείνος δέχτηκε τις ευχές τους με τον ίδιο τρόπο που θα αποδεχόταν και τη σιωπή τους, στην πε-ρίπτωση που δεν εύχονταν καν.

* * *

Λίγες μέρες πριν σαραντίσει το παιδί, ένας συγχωριανός του έστειλε τον εφτάχρονο γιο του να ειδοποιήσει τον Νικολή ότι την άλλη μέρα θα τον συναντούσε μετά το άρμεγμα στο μητάτο για να κουβεντιάσουν. Ο νους του Νικολή δεν πήγε πουθενά. Οι σχέσεις του με τον Νταμουλή ήταν πάντα καλές, μαζί πήγαιναν στ' αγρίμια**, κι όταν σκότωναν μόνο ένα, το μοιράζονταν δίκαια. Ο Νικολής τον εκτιμούσε ξεχωριστά, επειδή ο Νταμου-λής ήταν ντρέτος*** άντρας, οι κουβέντες του πάντα μετρημένες και ο λόγος του συμβόλαιο.

* Έξι.

** Στο κυνήγι του αίγαγρου.

*** Ευθύς, ίσιος.

«Καλά, Αντωνιό. Να πεις του μπαμπά σου πως να τονε περιμένω θέλει...»

Την άλλη μέρα ο Νταμουλής έφτασε στο μητάτο την ώρα που ο Νικολής είχε αρχίσει τη διαδικασία για να φτιάξει το τυρί, μετά το άρμεγμα. Είχε βάλει το αρμεγάρι* πάνω στη φωτιά, είχε ρίξει μετά την κατάλληλη ποσότητα πυτιάς, είχε γυμνώσει το δεξί χέρι ίσαμε τον ώμο και το είχε βάλει μέσα στο αρμεγάρι ανακατεύοντας το γάλα. Όταν το γάλα θα έπηξε, θα έβγαζε το τυρί και θα το τοποθετούσε μέσα στο καλούπι, όπου θα ξεραινόταν και θα ωριμάζε. Βλέποντας τον Νταμουλή να μπαίνει, στράφηκε στους δύο μεγαλύτερους γιους του που τον είχαν βοηθήσει στο άρμεγμα.

«Πάτε όξω, να κάσσετε κάτω από τον πρίνο. Έχω να κουβεδιάσω με τον άνθρωπο».

Τα παιδιά βγήκαν, παίρνοντας μαζί το μεσημεριανό τους: από ένα τσίγκινο μαστραπαδάκι γεμάτο γάλα κι από μια φέτα σταρένιο ψωμί. Ο μεγάλος, ο Μανόλης, πήρε κι ένα κομμάτι από το χιόνι που είχε φέρει ο πατέρας τους από έναν τάφκο** από τα μαύρα γρεμνά και, μόλις κάθισαν κάτω από τον πρίνο, έβαλε το χιόνι μέσα στο μαστραποδάκι, περιμένοντας να παγώσει το γάλα. Ο αδερφός του, ο Στέλιος, τον κοίταζε κουνώντας το κεφάλι, με ύφος μεγάλου άντρα, σαν να τον λυπόταν.

«Μωρέ κακομοίρη, απόπλυμα θα πεις...»

«Να μη σε νοιάζει!»

Ο Μανόλης νευρίασε, όπως γινόταν κάθε φορά που ο αδερφός του τον κορόιδευε σαν τον έβλεπε να πίνει χιονόγαλο. Δοκίμασε το γάλα πίνοντας μια γουλιά και, διαπιστώνοντας ότι δεν είχε παγώσει ακόμα, δάγκωσε ένα κομμάτι ψωμί κι άρχισε να μασουλάει.

«Δε με νοιάζει, εσύ το πίνεις το απόπλυμα, δεν το πίνω εγώ. Κι εγώ κατέω ότι απόπλυμα πίνουνε μόνο τα γουρούνια. Οι γαϊδάροι δεν πίνουνε, όσο και να διψούνε...» συνέχισε απτόητος ο Στέ-

* Το καζάνι όπου συλλέγουν το γάλα κατά το άρμεγμα.

** Βαθιά, μικρή χαράδρα σε απόκρημνα εδάφη, όπου δε λιώνει το χιόνι.

λιος. Ύστερα, με μια κίνηση της κεφαλής, έδειξε κατά το μητάτο.

«Ίντα να λένε εκεία μέσα;» αναρωτήθηκε χαμηλόφωνα.

«Να μη σε νοιάζει!» είπε πάλι ο αδερφός του, έτοιμος για καβγά.

Μέσα στο μητάτο, ο Νταμουλής κρέμασε το τουφέκι του σ' έναν από τους στύλους που στήριζαν την οροφή, κάθισε στην πέτρινη πεζούλα και, βγάζοντας την ταμπακιέρα του, έστριψε τσιγάρο. Ο Νικολής τον παρακολουθούσε με περιέργεια κι αναρωτιόταν γιατί ο φίλος του έδειχνε σαν να ήταν έξω από τα νερά του. Σαν να ήθελε να πει κάτι και δεν αποφάσιζε να αρχίσει. Η σιωπή που είχε πέσει ανάμεσά τους παρατραβούσε κι ο Νικολής είπε να τη σπάσει πρώτος.

«Γλήγορα τυροκόμησες», είπε.

«Μπα! Αρμέξαμε κι άφησα τον αδερφό μου να φτιάξει το τυρί...» Έμεινε σιωπηλός και πάλι, κοιτάζοντας τον απέναντι τοίχο. «...Κι ύστερα έφυγα κι ήρθα επαέ... χωρίς να πω στον αδερφό μου πού είχα σκοπό να πάω... Ήρθα επαέ για να κουβεντιάσουμε κατιτίς σοβαρό... οι δυο μας...»

Το μυαλό του Νικολή δεν πήγε πουθενά. Και δε θα μπορούσε να πάει σε κάτι κακό. Ο Νταμουλής ήταν φιλήσυχος άνθρωπος, δεν είχε οικογενειακά με κανέναν στο χωριό, τα κοπέλια του και η κυρία του ήταν καλά στην υγεία τους, τίποτα στενόχωρο δεν υπήρχε στο σπιτικό του. *Αλλά και πάλι ποτέ δεν κατέεις ίντα γίνεται στο σπίτι του άλλου... δεν είσαι μέσα για να κατέεις...*, σκέφτηκε. *Πράγμα σοβαρό θέλει να μου πει*, συνέχισε τη σκέψη του ο Νικολής, αλλά και πάλι το μυαλό του δεν πήγε πουθενά.

«Νικολή», άρχισε να λέει ο Νταμουλής έπειτα από μικρή παύση, «γνωρίζω σε και με γνωρίζεις καλά. Το σπίτι σου είναι από τα καλύτερα στο χωριό, και σκέφτηκα... το σκέφτομαι δηλαδή από μέρες, να συμπεθεριάσουμε, ανέ θέλεις κι εσύ. Το Αντωνιό μου είναι επτά χρονώ κι είναι καλό κοπέλι. Ανέ συμφωνείς κι εσύ, λέω να τονε παντρέσω με την κοπελιά σου, σαν θα 'ρθει η καλή ώρα... η ώρα τωνε... Σκέψου το και απάντησέ μου, μα, άμα δε θέλεις, δε θα χαλάσει η φιλιά μας...»

Του Νικολή τού ήρθαν κατακούτελα αυτά που ξεστόμισε ο

φίλος του. Ήταν το μόνο που δεν περίμενε ν' ακούσει, σάστισε, αλλά το μυαλό του έπαιρνε γρήγορα στροφές και σκέφτηκε ότι το ένα από τα δύο ερωτήματα που τον βασάνιζαν θα έπανε να υπάρχει από τη στιγμή που θα έδιναν τα χέρια. Ο Νταμουλής ήταν από καλή σειρά και τον είχε τον τρόπο του. Και το Αντωνιό ήταν καλό κοπέλι και θα γινόταν καλύτερο μεγαλώνοντας.

«Φχαριστώ σε, Νταμουλή, για την τιμή που κάνεις στο σπίτι μου. Δέχομαι να συμπεθεριάσουμε και δε χρειάζεται να το πολυσκεφτώ. Μια στιγμή να πήξει το τυρί και να δώσουμε τα χέρια».

«Φχαριστώ σε κι εγώ, Νικολή. Κάνε δουλειά σου κι ύστερα θα δώσουμε τα χέρια».

Το τυρί ήταν σχεδόν έτοιμο. Έπειτα από λίγο, ο Νικολής έβγαλε από το αρμεγάρι έναν μεγάλο σβόλο, γύρω στις πέντε οκάδες, βοήθησε και με την αριστερή του παλάμη και τον τοποθέτησε σ' ένα καλούπι στρογγυλό. Ύστερα πήρε το καλούπι με το μαλακό τυρί και το μετέφερε στον κούμο*.

Πριν περάσουν τρία τέσσερα λεπτά, βγήκε από τον κούμο, κλείνοντας την πόρτα πίσω του, σκούπισε τα χέρια του και στράφηκε στον Νταμουλή.

«Έλα δα, Νταμουλή, να δώσουμε τα χέρια».

Ο Νταμουλής σηκώθηκε, έσφιξαν τα χέρια με δύναμη, κοιτάζοντας ο ένας τον άλλο στα μάτια. Με επισημότητα, όπως απαιτούσε η στιγμή! Είχαν δώσει τα χέρια κι αυτό σήμαινε ότι είχαν συμφωνήσει σε αμετάκλητη απόφαση: να παντρέψουν τα παιδιά τους όταν θα ερχόταν η ώρα. Το ότι τη μέρα που έδιναν τον λόγο τους τελειώνοντας το προξενιό το ένα παιδί ήταν μόνο εφτά χρόνων ενώ το άλλο ασαράντιστο ακόμα δεν είχε καμία απολύτως σημασία. Όπως δε θα είχε και καμία σημασία το αν, όταν μεγάλωνε το ένα από τα δυο, δε θα ήθελε να παντρευτεί το άλλο. Από τη στιγμή που τα είχαν συμφωνήσει οι πατεράδες τους δίνοντας τα χέρια, στα παιδιά δεν έπεφτε κανένας λόγος. Άλ-

* Ένας χαμηλοτάβανος χώρος, χωρίς παράθυρο, με χαμηλή θερμοκρασία. Ένα είδος ψυγείου, πρωτόγονου αλλά αποτελεσματικού.

λωστε, αν για οποιονδήποτε λόγο ο ένας από τους δύο χαλούσε το προξενιό, όχι μόνο θα χαλούσε και μία φιλία τόσων χρόνων, αλλά και θα υπήρχε φόβος να βγουν και τα κουμπούρια...

«Θα 'ρθω, Νικολή, στο σπίτι σου να φέρω το δαχτυλίδι του αρραβώνα. Εγώ μπορώ να 'ρθω κι αύριο το βράδυ, μα πες μου εσύ πότε σε βολεύει πιο καλλιά...»

«Αύριο το βράδυ, Νταμουλή. Καλώς να ορίσεις».

Στέκονταν ακόμα όρθιοι, σφίγγοντας τα χέρια. Κανείς δεν αποφάσιζε να τραβήξει πρώτος το δικό του. Έπειτα, σαν να είχαν συνεννοηθεί μυστικά, τα ξέσφισαν ταυτόχρονα.

Σ' έναν από τους δύο στύλους που στηρίζαν την οροφή κρεμόταν από το ποδάρι ένας λαγός γδαρμένος, έτοιμος για μαγειρέμα. Τον είχε πιάσει ο σκύλος του Νικολή την ώρα που ανηφόριζαν για το μητάτο.

Ο Νικολής έβγαλε το μαυρομάνικο μαχαίρι από το ζωνάρι του, κομματίασε τον λαγό και έριξε τα κομμάτια σ' ένα πήλινο τσουκάλι, μισογεμάτο γιαούρτι. Έβαλε το τσουκάλι πάνω στη φωτιά και στράφηκε στον Νταμουλή.

«Ωσπου να κάνουμε δυο τρεις τσιγάρους, θα ψηθεί ο λαγός, συμπέθερε. Κρασί δεν έχω επαέ, μα θα το πιούμε αύριο βράδυ».

«Όποιος δεν έχει φάει λαγό μαγειρεμένο με γιαούρτι δεν κατέει ιντα θα πει νοστιμιά, συμπέθερε», επιδοκίμασε ο Νταμουλής. Έβγαλε την ταμπακιέρα του και την έτεινε στον Νικολή.

«Κάνε τσιγάρο, συμπέθερε».

* * *

Αργότερα την ίδια μέρα, λίγο πριν βασιλέψει ο ήλιος, ο Νικολής έφτασε στο σπίτι του κουβαλώνοντας στους ώμους μια σφαγμένη στειρόγα*, γδαρμένη και έτοιμη για κομματιάσμα. Κρέμασε τη στειρόγα σ' έναν στύλο στη μέση του καθιστικού και στράφηκε στη γυναίκα του.

* Αίγα που δε βγάζει γάλα.

«Αύριο να μαγειρέψεις βραστό και γαμοπύλαφο. Να φτιάξεις και μυζηθρόπιτες. Αύριο βράδυ θα 'χομε τραπέζι στον Νταμουλή και στην Αρετή, την κυρία του».

Η Ελένη ξαφνιαστήκε ακούγοντάς τον και κυρίως βλέποντας το λαμποκόπημα στο πρόσωπο του άντρα της. Παρόλο που δεν είχε χαμογελάσει ούτε στιγμή, φαινόταν φεγγοβόλος κι ήταν μία από τις ελάχιστες φορές που δεν έδειχνε θυμωμένος. Πήρε κι εκείνη θάρρος και ρώτησε για ποιο λόγο θα γινόταν αυτό το ξαφνικό τραπέζωμα.

«Σήμερα το μεσημέρι ήρθε ο Νταμουλής στο μητάτο και μου γύρεψε την κοπελιά μας για το Αντωνιό του. Δώσαμε λόγο, σφίξαμε τα χέρια και αύριο θα 'ρθουνε να φέρουνε το δαχτυλίδι που θα βάλουμε στην κούνια».

Η Ελένη κατάπие τη γλώσσα της ακούγοντάς τον. Δεν ήταν πολύ συνηθισμένο να τελειώνει ένα προξενιό ενώ η κοπελιά ήταν ακόμη στην κούνια, ωστόσο κάποιες φορές γινόταν. Το είχε ακούσει, το ήξερε ότι ήταν αλήθεια, αλλά δεν είχε συμβεί ποτέ σε κάποιο συγγενικό της πρόσωπο. Και τώρα θα γινόταν στο ίδιο το σπίτι της και θα αφορούσε την ίδια τη νεογέννητη κοπελιά της! Πήρε μερικές απανωτές βαθιές αναπνοές, ξεροκατάπие και τόλμησε να ξεστομίσει κάποιες από τις λέξεις που της είχαν καθίσει στον λαιμό.

«Μα, Νικολή μου... η κοπελιά μας είναι ακόμα ασαράντιστη... Και πήγες και τηνε λογόδωσες;»

«Κι ίντα σημασία έχει πως είναι ασαράντιστη; Αφού ο άνθρωπος μου τη γύρεψε για το κοπέλι του και δώκαμε τον λόγο μας, δεν έχει καμιά σημασία πως είναι ασαράντιστη. Κι αν ήτανε δεκαπέντε χρονώ, ας πούμε, θα της έπεφτε λόγος; Το ίδιο δε θα 'τανε;»

«Ναι... Νικολή μου... δε λέω... μα πάλι...»

«Να μη λείεις πράμα. Κατέω ίντα κάνω!» της το ξέκοψε μια και καλή.

Εκείνο το βράδυ η Ελένη δεν έκλεισε μάτι.

Δεν ήταν μόνο αυτό που είχε κάνει ο άντρας της που εκείνη το 'βρισκε εντελώς παράλογο, αλλά ήταν και ένα κακό προαίσθημα που είχε από τότε που κατάλαβε ότι ήταν έγκυος. Ένα κακό

προαίσθημα που δεν το είχε σε καμία από τις άλλες εγκυμοσύνες της και που έγινε περισσότερο έντονο από το βράδυ εκείνο που φιλοξενούσαν έναν γέρο θείο της από τους Κομιτάδες, το χωριό της.

Το τραπέζι ήταν πλούσια στρωμένο με βραστό, πιλάφι, γαρδούμπα, μυζηθρόπιτες και μέλι. Ο θείος της είχε τη φήμη καλού οιωνοσκόπου και η Ελένη τού είχε βάλει στο πιάτο και την κουτάλα*, μαζί με άλλο κρέας. Εκείνος έφαγε το κρέας που ήταν στην κουτάλα κι ύστερα άρχισε να παρατηρεί το κόκαλο με σοβαρότητα.

«Ίντα λέει;» τον ρώτησε κάποια στιγμή ο Νικολής.

«Παράδες πολλούς θωρώ. Το κουράδι** είναι καλά μαζωμένο κι ο νοικοκύρης στη θέση του... Μα ίντά 'ναι τούτο...» είπε ξαφνικά ο θείος της κι αμέσως κατσούφιασε. Άφησε την κουτάλα στο πιάτο του, γέμισε το ποτήρι του κι ήπια ανόρεχτα.

Ο Νικολής όμως είχε προσέξει το κατσούφιασμα του γέρου.

«Γιάντα, μπαρμπα-Βασίλη, άφησες ετσά την κουτάλα; Πράμα κακό λέει;»

«Πράμα δε λέει. Τρώε και πίνε, μα δε λέει πράμα», επέμεινε ο γέρος, ο Νικολής όμως δεν τον πίστεψε. Απλώσε το χέρι, πήρε την κουτάλα και την κοίταξε καλά. Κάποια πράγματα ήξερε κι αυτός. Κι άξαφνα το πρόσωπό του συννέφιασε.

«Μπαρμπα-Βασίλη, τούτηνε η τσιτέ*** μνήμα δεν είναι;» ρώτησε.

«Σώπαινε, μωρέ κουζουλέ, μα και οι κουτάλες δε λένε όλο την αλήθεια», απάντησε ο γέρος, παραμένοντας κατσουφιασμένος.

«Εκεινονά που σου λέω γω. Μνήμα είναι», επέμεινε ο Νικολής.

«Ε, κι ό,τι κι αν είναι δα, δεν μπορεί κανείς να το αλλάξει», παραδέχτηκε επιτέλους ο γέρος.

Τα τελευταία λόγια του τα ακολούθησε παγωμάρα. Αν η κουτάλα έδειχνε μνήμα, δε θα μπορούσε κανείς να το αλλάξει. Μεμιάς, η διάθεση χάθηκε από το τραπέζι.

Άξαφνα, το πρόσωπο του γέρου φωτίστηκε. Στράφηκε στην

* Το κόκαλο της ωμοπλάτης.

** Κοπάδι.

*** Ένα μικρό σημάδι, σαν αυτό που αφήνει στο δέρμα μια τσίτα (αγκάθι).

ανιψιά του και ρώτησε: «Μωρή Ελένη, μη μπα να βαστάς*, μωρή;»

Η Ελένη έγινε κατακόκκινη.

«Δυο μήνες είναι δα που “δεν είδα”, μα δε σου ‘πα πράμα, γιατί ήθελα να βεβαιωθώ πρώτα...» είπε, κοιτάζοντας τον άντρα της.

Το πρόσωπο του θείου της φωτίστηκε. Χτύπησε με την παλάμη το μέτωπό του και, καθώς είχε κατεβάσει αρκετό κρασί, δεν ήταν σε θέση να μετρήσει τα λόγια του.

«Θωρείς εδώ, Νικολή; Το μνήμα και το βάρεμα έχουνε στην κουτάλα την ίδια τσιτέ, γιατί δεν το κατέχεις πως όσο καιρό βαστά η γυναίκα είναι το μνήμα τζη ανοιχτό;»

Η Ελένη πάγωσε ακούγοντάς τον. Είχε ακούσει πολλές φορές να λένε ότι όταν η γυναίκα είναι έγκυος είναι με το ένα πόδι στον τάφο, αλλά δεν το είχε πάρει ποτέ στα σοβαρά. Ακούγοντας τώρα τον θείο της, αισθάνθηκε μια μεγάλη παγωμάρα μέσα της. Ο άντρας της ωστόσο το πήρε αλλιώς.

Έβαλε κρασί σ’ όλα τα ποτήρια και σήκωσε το δικό του.

«Άντε, σ’ υγεία! Σε επτά μήνες θα ‘χομε άλλο ένα κοπέλι», είπε και γέμισε ξανά τα ποτήρια.

Η Ελένη δεν ξέχασε ποτέ εκείνη τη σκηνή και τα λόγια του θείου της. Γέννησε βέβαια κανονικά, ωστόσο εκείνο το άσχημο προαίσθημα δεν την άφηνε σε ησυχία. Έπειτα μάλιστα από την απερίσκεπτη ενέργεια του άντρα της να λογοδώσει την κοπελιά του, η ανησυχία της κορυφώθηκε.

Ο Νικολής κοιμόταν δίπλα της ροχαλίζοντας, ενώ η ίδια στριφογύριζε σαν σβούρα στο κρεβάτι. Εκείνος ήταν φανερό ότι είχε βγάλει μια έγνοια από την κεφαλή του, αλλά στο δικό της μυαλό κλωθογυρίζαν χίλιες δύο σκέψεις. Το Αντωνιό τώρα ήταν παιδί κι εκείνο, και δεν είχε δική του γνώμη, αλλά έπειτα από δέκα δεκαπέντε χρόνια θα ήταν άντρας. Αν τότε έλεγε ότι δεν ήθελε να πάρει μια κοπελιά που δεν είχε διαλέξει ο ίδιος, τι θα γινόταν τότε; Η διάλυση ενός αρραβώνα, ή και απλώς η αθέτηση ενός λόγου, ήταν μεγάλη προσβολή για την οικογένεια της κο-

* Μήπως είσαι έγκυος;

πελιάς. Τα δυο πρώτα από τα δικά της κοπέλια θα ήταν κι εκείνα άντρες τότε κι εκείνη αναλογιζόταν πώς θα 'παιρναν την προσβολή της αδερφής τους. Ιδίως ο πιο μεγάλος, ο Μανόλης, που από τώρα ήταν νευρικός και δε σήκωνε πολλές κουβέντες. Λίγο το 'θελε να ξεφύγει το πράγμα; Εδώ είχαν τραβηχτεί κουμπούρια για πολύ μικρότερες αιτίες...

Είχε αρχίσει να ροδίζει η ανατολή όταν η Ελένη έκλεισε επιτέλους τα μάτια. Αλλά και τότε ο ύπνος της ήταν ταραγμένος από άσχημα όνειρα.

* * *

Την ώρα που νύχτωνε, όλα ήταν έτοιμα στο σπίτι του Νικολή. Η Ελένη είχε στρώσει το καλό τραπεζομάντιλο, είχε γεμίσει κρασί την μποτίλια που ήταν δώρο από τον γάμο της κι είχε ανάψει τη λάμπα πετρελαίου, κάτι που γινόταν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ενώ σε συνηθισμένες μέρες, σαν νύχτωνε, φωτιζόταν από τον λύχνο.

Ο Νικολής είχε γυρίσει πιο νωρίς από τις αίγες του και τα οζά του, είχε ξυριστεί, είχε περιποιηθεί το μουστάκι του κι είχε δέσει με μεγάλη φροντίδα το κεφαλομάντιλο, έτσι ώστε τα κρόσια να πέφτουν σωστά στο κούτελό του. Ακόμα και τις μασχάλες του είχε πλύνει, κάτι που γινότανε τέσσερις πέντε φορές τον χρόνο. Και η Ελένη δεν είχε σταματημό. Εδώ και πολλή ώρα, οι πατούσες της έβγαζαν φωτιές. Από στιγμή σε στιγμή θα έφταναν τα συμπεθέρια και έπρεπε να είναι όλα έτοιμα.

Είχε νυχτώσει για τα καλά όταν ακούστηκε στην εξώπορτα ο θόρυβος από τα στιβάνια του Νταμουλή. Την άλλη στιγμή, ο Νικολής σηκώθηκε, άνοιξε την πόρτα και την κράτησε ανοιχτή.

«Καλώς ορίσατε, συμπέθερε», είπε με στεντόρεια φωνή.

«Καλώς σας εβρίσκουμε, συμπέθερε», αντιγύρισε το χαϊρέτισμα ο Νταμουλής.

Πέρασαν μέσα και η Αρετή στράφηκε στην Ελένη.

«Άντες εδώ, συμπεθέρα, η ώρα η καλή και να είναι γερά και στεριωμένα τα παιδιά μας».

«Μακάρι, συμπεθέρα μου, μακάρι. Ντα ίντα άλλο θέλομε; Μόνο γερά και στεριωμένα να 'ναι».

Ήταν ακόμα όρθιοι.

Ο Νταμουλής κοίταξε τη γυναίκα του και εκείνη την Ελένη.

«Άντες εδώ, συμπεθέρα, να δούμε την κοπελιά μας».

Η Ελένη πήρε τη λάμπα και πλησίασαν την κούνια.

Το μωρό κοιμόταν φασκιωμένο και μόνο το κεφαλάκι του ήταν έξω από τις φασκιές. Τα μαλλάκια του ήταν πυκνά και μακριά για μωρό ούτε σαράντα ακόμα ημερών.

«Όφου, μωρή Ελένη, ίντα όμορφη που 'ναι η νύφη μας! Να κάμει θέλει κάτω πλεξούδες που θα φτάνουνε ως τα γόνατά τ'η», είπε η Αρετή κι ύστερα στράφηκε στον άντρα της. «Έλα δα, Νταμουλή. Κάμε το πρεπούμενο!»

Ο Νταμουλής πλησίασε στην κούνια, έβγαλε ένα δαχτυλίδι από την τσέπη του και το 'βαλε προσεκτικά κάτω από το κεφαλάκι του μωρού. Έπειτα στράφηκε στον Νικολή.

«Να μας εξήσουν, συμπέθερε!»

«Να μας εξήσουνε» είπαν μ' ένα στόμα ο Νικολής και οι δυο γυναίκες.

«Και στ' άλλα μας παιδιά!» πρόσθεσε ο Νταμουλής.

«Αμήν, συμπέθερε!»

Τα αρραβωνιάσματα ενός εφτάχρονου αγοριού και ενός κοριτσιού ούτε σαράντα ημερών ακόμη είχαν τελειώσει...

Η Ελένη έδειξε το τραπέζι.

«Κοιάστε».

Την ώρα που τσούγκριζαν τα ποτήρια τους, ο Νταμουλής ρώτησε τον συμπέθερό του για το όνομα που θα 'δινε στην κοπελιά του.

«Δάφνη θα τηνε βγάλομε, συμπέθερε. Τ' όνομα τση μάνας μου, τση συχωρεμένης».

Ο Νταμουλής κούνησε επιδοκιμαστικά το κεφάλι.

«Ναι, συμπέθερε. Αυτό είναι το σωστό. Ετσά πρέπει». Έπειτα σήκωσε το ποτήρι του. «Άντε δα, συμπέθεροι. Σ' υγεία!»

Τσούγκρισαν τα ποτήρια τους κι ο Νικολής τα ξαναγέμισε.

Ανθίζε σαν τα τριαντάφυλλα στους ροδώνες και ψήλωνε σαν νιόβγαλτη λεύκα φυτεμένη κοντά σε ποτάμι.

Στα πέντε της, η Δάφνη ήταν ένα πεντάμορφο κοριτσάκι με πλούσια κατάμαυρα μαλλιά και μάτια μεγάλα και καταπράσινα, σαν τα φύλλα της κληματαριάς που σκέπαζε την αυλή. *Ίδια τα μάτια του πατέρα μου είναι*, σκεφτόταν ο Νικολής κάθε φορά που η κόρη του τον κοίταζε. Κανείς από τους έξι γιους του δεν είχε πάρει το χρώμα των ματιών του παππού τους, όλοι τους ήταν μαυρομάτηδες, η κοπελιά του ωστόσο είχε κληρονομήσει όχι μόνο τα μάτια του αλλά και την αποκοτιά και την κουζουλάδα του, η οποία ήταν παροιμιώδης. Ο Νικολής θυμόταν μία από τις διηγήσεις* που είχε ακούσει πολλές φορές από τη μάνα του κι έλεγε μέσα του ότι και η κοπελιά του θα ήταν ικανή να κάνει το ίδιο πράγμα αν ζούσε τα χρόνια που η Κρήτη ήταν ακόμα σκλαβωμένη από τους Τούρκους.

Εκείνα τα χρόνια, στην κορυφή ενός βουνού, σε απόσταση μιας ώρας από το χωριό, οι Τούρκοι είχαν χτίσει έναν κουλέ**, στον οποίο έμεναν δέκα δώδεκα φρουροί. Στο ίδιο βουνό έβσκε τα οζά του ο πατέρας του Νικολή, γνώριζε τους Τούρκους

* Πρόκειται για αληθινή ιστορία, με ήρωα τον προπάππου της μητέρας του συγγραφέα.

** Φρούριο, πύργος.

και τον γνώριζαν κι εκείνοι. Μια μέρα, στην καρδιά του καλοκαιριού, βρισκόταν σε κοντινή από τον κουλέ απόσταση και είδε τους Τούρκους να παίρνουν τα τουφέκια τους και να φεύγουν. Στον κουλέ είχε μείνει μόνο ένας φρουρός, που πηγαينوερχόταν σ' ένα καζάνι που έβραζε στην αυλή. Ο πατέρας του Νικολή κατάλαβε ότι εκείνος ο Τούρκος θα ήταν ο μάγειρας και, μόλις το σκέφτηκε, του ήρθε μια ιδέα. Από τη στιγμή που του μπήκε στο μυαλό, δεν υπήρχε περίπτωση να κάνει πίσω.

Με τα μάτια στυλωμένα στην αυλή, άρχισε να πλησιάζει με χίλιες προφυλάξεις. Έφτασε πολύ κοντά και κρύφτηκε πίσω από ένα χαμηλόκλωνο πουρνάρι. Κάποια στιγμή, είδε τον φρουρό να απομακρύνεται και να πηγαίνει σ' ένα μικρό κτίσμα, είκοσι πέντε τριάντα μέτρα από την αυλή, όπου οι φρουροί έκαναν την ανάγκη τους, και τότε βγήκε από την κρυψώνα του και, αλαφροπατώντας γρήγορα, έφτασε στην αυλή και πήγε κοντά στο καζάνι. Είχε βάλει στο μυαλό να το αναποδογυρίσει, αλλά, σαν έφτασε κοντά κι είδε τον τετράπαχο γάτο που είχε ξαπλώσει στο χώμα κάτω από τον ήλιο, του ήρθε μια καλύτερη ιδέα: άρπαξε τον γάτο και τον πέταξε μέσα στο καζάνι που έβραζε η φασολάδα. Έπειτα το έβαλε στα πόδια αλλά, μέσα στη φούρια του, ξέχασε την κατσούνα του, που την είχε αφήσει κάτω όταν έσκυψε για να πιάσει τον γάτο. Το κακό ήταν ότι οι Τούρκοι τον είχαν δει πολλές φορές να κρατάει την κατσούνα του ενώ έβοσκε κοντά στον κουλέ και θα καταλάβαιναν ποιος ήταν ο δράστης. Για μια στιγμή σκέφτηκε να γυρίσει πίσω, αλλά, βλέποντας τον φρουρό να βγαίνει από το αποχωρητήριο, απομακρύνθηκε αθέατος και, παίρνοντας το κοπάδι του, το πήγε αλλού: στα Κρούσια, αρκετά μακριά από τον κουλέ.

Την άλλη μέρα, πριν από το μεσημέρι, η γυναίκα του είδε να μπαίνουν στην αυλή της τρεις Τούρκοι και, κατάπληκτη αλλά και φοβισμένη, τους άκουσε να λένε ότι «το τυροκόμο έβαλε το κάτω μας μέσα στο καζάνι με τη φασολάδα... και το κάτω ψήθηκε κι αυτός... και το τυροκόμο ξέχασε το κατσούνα του... κι άμα ξανάρθει, θα το παλουκώσουμε...» Η γυναίκα τρόμαξε και ησύχασε μόνο όταν οι Τούρκοι έφυγαν χωρίς να την πειράξουν. Αλλά, σαν ο κίνδυνος πέρασε, θύμωσε με την

κουζουλάδα του άντρα της, μα και γέλασε με την καρδιά της...

Αυτή την ιστορία ξαναθυμήθηκε ο Νικολής την ημέρα που η κοπελιά του πήρε τη χαρχάλα* του Βασιλάκη, του μικρότερου από τους αδερφούς της, έβαλε μια πέτρα μεγάλη σαν αμύγδαλο και σκόπευσε το Αντωνιό, πετυχαίνοντάς το κατακούτελα. Η πέτρα τού άνοιξε πληγή, αλλά ο Νικολής σκέφτηκε ότι θα μπορούσε να του έχει βγάλει το ένα μάτι αν τον είχε πετύχει πιο κάτω και, αρκετά θυμωμένος, μάλωσε άγρια την κόρη του. Ωστόσο η κοπελιά δεν έπαιρνε από φοβέρες. Κι ο Νικολής τα έχασε βλέποντας την αντίδρασή της.

Τα μάτια της έσμιξαν με τα δικά του την ώρα που τη μάλωνε, αλλά δεν τα κατέβασε ούτε στιγμή. Σήκωσε ψηλά το όμορφο κεφαλάκι της και τα δυνατά και τρυφερά νεύρα του λαιμού της τεντώθηκαν σαν τα λάστιχα της χαρχάλας την ώρα που σημάδευε το Αντωνιό. Τα φρύδια της έσμιξαν. Κι ο Νικολής σκέφτηκε άθελά του εκείνη τη στιγμή ότι ποτέ δεν είχε ξαναδεί πρόσωπο με τόσο αλύγιστη περηφάνια!

Έστεκε όρθια μπροστά του και, καθώς τον άκουγε, στα μάγουλά της εμφανίστηκαν ρόδινες πινελιές. Έπειτα τίναξε με δύναμη το κεφάλι και οι δύο πλεξούδες που είχε πλέξει η μαμά της ήρθαν κι έπεσαν μπροστά. Έβαλε τα χέρια στη μέση της και κοίταξε τον πατέρα της με μάτια σταθερά.

«Άκουσε να σου πω, μπαμπά μου! Αυτό το βλαμμένο το Αντωνιό είπε πως θα με πάρει γυναίκα του! Γι' αυτό τον βάρεσα με τη χαρχάλα. Καλά του 'κανα! Το μάτι ήθελα να του βγάλω, μα η πέτρα πήγε πιο πάνω. Κοίμα!»

Ο Νικολής δεν πίστευε σ' αυτά που έβλεπε και άκουγε. Για μια δυο στιγμές, κατάπιε τη λαλιά του.

«Ε, κι άμα το 'πε, δεν είπε πράμα κακό το κοπέλι...» είπε αποσβολωμένος, αυτός που δεν τα 'χανε εύκολα.

«Κακό είπε», επέμεινε η μικρή. «Κι είπε κι ένα άλλο πράμα, πλια κακό!»

* Σφεντόνα.

«Ίντα άλλο πράμα είπες;»

«Είπε πως εσύ και ο μπαμπάς του συμφωνήσατε να παρθούμε σαν θα μεγαλώσουμε».

Για δεύτερη φορά μέσα σε λίγη ώρα, ο Νικολής κατάπие τη λαλιά του. Έπειτα σκέφτηκε ότι είχε φτάσει η ώρα να μιλήσει καθαρά. Να πει στην κόρη του αυτό που ήταν αποφασισμένο από τότε ακόμα που ήταν ασαράντιστη. Τελευταία μάλιστα τα είχανε ξαναμιλήσει με τον Νταμουλή κι είχανε συμφωνήσει να τελειώσει πρώτα το στρατιωτικό του το Αντωνιό και μετά να γίνει ο γάμος. Τότε το κοπέλι θα ήταν είκοσι τριών χρόνων και η κοπελιά δεκαέξι. Ωστόσο, ο Νικολής δεν ήξερε ότι ο συμπέθερός του είχε ήδη κάνει κουβέντα στον γιο του.

Βιάστηκες να του μιλήσεις, συμπέθερε, βιάστηκες. Τροζοκόπελο είναι ακόμη, σκέφτηκε.

«Αλήθεια είναι, κοπελιά μου! Αλήθεια είναι», είπε, πιστεύοντας ότι είχε το πάνω χέρι. Αλλά έκανε λάθος.

Η κόρη του εξακολούθουσε να στέκεται όρθια, κοιτάζοντάς τον με μάτια σταθερά και φωτεινά.

«Ίντα πράμα είναι αλήθεια;»

«Αυτό που σου 'πε το Αντωνιό. Εγώ και ο μπαμπάς του συμφωνήσαμε να παρθείτε σαν θα 'ρθει η ώρα. Σαν θα μεγαλώσετε».

Τα τριανταφυλλένια μάγουλα της μικρής φλογίστηκαν. Ο Νικολής δεν το κατάλαβε ότι τα λόγια του πέρασαν απάνω της σαν τη βροχή σ' ένα κρύσταλλο. Ούτε το υποψιάστηκε καν. Αλλά ξαφνιάστηκε όταν η μικρή μίλησε. Ξαφνιάστηκε περισσότερο από την ψυχρή, άγρια και καθαρή φωνή της παρά από αυτά που ξεστόμισε.

«Εγώ δεν παίρνω άντρα μου αυτό το βλαμμένο. Και δε με νοιάζει που το συμφωνήσατε. Εγώ θα πάρω έναν που να μου αρέσει. Αυτό το βλαμμένο δε μου αρέσει καθόλου».

Ο Νικολής ήταν μονοκόμματος άνθρωπος και υπήρχαν φορές που γινόταν άγριος σαν τα δάση που κύκλωναν το χωριό του. Πολλές φορές είχε σκεφτεί ότι ήταν κρίμα κι άδικο που κανείς από τους γιους του δεν είχε πάρει τούτο το θάρρος που η κοπελιά είχε από γεννησιμιού της, ωστόσο το να του βγάζουν τέτοια γλώσσα δεν το είχε επιτρέψει ποτέ και σε κανέναν.

Άπλωσε το χέρι, άρπαξε την πλεξούδα της μικρής και την τράβηξε με τόση δύναμη που φοβήθηκε ότι θα την ξεριζώνε. Έπειτα της άστραψε ένα δυνατό χαστούκι σε κάθε μάγουλο.

«Για να μάθεις να μη μου αντιμιλείς! Θα σου κόψω τη γλώσσα!»

Την άλλη στιγμή κατάπιε ο ίδιος τη δική του.

Είχε δει την κοπελιά να κλαίει πολλές φορές όταν τσακωνόταν με ένα από τα αδέρφια της, αλλά ποτέ δεν την είδε να κλάψει όταν έτρωγε ξύλο από τη μάνα της. Ο ίδιος ήταν η πρώτη φορά που τη χτυπούσε και, παρόλο που θα είχε πονέσει πολύ, ούτε ένα δάκρυ δεν κύλησε από τα μάτια της. Ούτε ένας μορφασμός πόνου δεν αλλοίωσε τα χαρακτηριστικά της και, σαστισμένος, ο Νικολής σκέφτηκε για πρώτη του φορά ότι η κοπελιά αντιδρούσε μ' αυτό τον τρόπο κάθε φορά που πίστευε ότι έτρωγε ξύλο άδικα. Ότι την τιμωρούσαν ενώ είχε δίκιο.

Είχε μείνει άφωνος!

Η μικρή είχε πέσει κάτω από τη δύναμη των χαστουκιών που δέχτηκε, αλλά σηκώθηκε γρήγορα. Του γύρισε την πλάτη με πρόθεση να βγει στην αυλή, αλλά, πριν διαβεί την πόρτα, στράφηκε και τον κοίταξε.

«Εγώ αυτόν δεν τον παίρνω! Που να με σκοτώσεις, εγώ δεν τον παίρνω! Θα πάρω έναν που να μου αρέσει και που να μην είναι βλαμμένος».

Το ίδιο απόγευμα η Δάφνη ακολούθησε τη μάνα της και πήγε μαζί της στα πηγάδια για να ποτίσουν τον κήπο τους. Ο κήπος ήταν γεμάτος βλήτα, κολοκυθιές και ντοματιές και η Δάφνη τρελαινόταν για τις κατακόκκινες ντομάτες. Η μάνα της τραβούσε νερό με την ασκοντάβλα* από το πηγάδι, διέσχιζε τα τριάντα με σαράντα μέτρα που τη χώριζαν από τον κήπο, πότιζε και έκανε πάλι το ίδιο, ξανά και ξανά, ενώ η Δάφνη κουνούσε τις ντοματιές για να εντοπίσει αυτήν που θα μύριζε πιο πολύ έπειτα από κάθε κούνημα. Μόλις εντόπισε την κατάλληλη ντοματιά, έκοψε

* Κουβάς από δέρμα ζώου, συνήθως τράγου, με τον οποίο τραβούσαν νερό από τα πηγάδια.

μια μεγάλη ντομάτα, την έτριψε καλά στο φουστανάκι της για να καθαρίσει από τη σκόνη και άρχισε να την τρώει με όρεξη.

Είχε μισοφάει την ντομάτα όταν φάνηκε να περνάει από τα πηγάδια το Αντωνιό. Η Δάφνη δεν το είδε αμέσως, το είδε όμως η μάνα της, η οποία το φώναξε να έρθει κοντά.

Το κοπέλι πλησίασε δειλά, χωρίς να ρίξει ούτε μία ματιά στη Δάφνη. Στο κούτελό του, η πληγή από την πέτρα που του είχε ρίξει η Δάφνη καλυπτόταν από ένα παχύ κακάδι.

Ο ήλιος πλησίαζε να βασιλέψει.

«Καλησπέρα...» είπε δειλά το παλικάρι πλησιάζοντας.

«Καλώς τον», απάντησε πρόσχαρα η Ελένη και, κόβοντας γρήγορα κάμποσες μεγάλες ντομάτες, τις τύλιξε σε μια πετσέτα και του τις έδωσε.

«Πήγαινε, Αντωνιό, να δώσεις ετούτες τσι ντομάτες στη μαμά σου», είπε, συνοδεύοντας τα λόγια της μ' ένα πλατύ χαμόγελο.

Το κοπέλι πήρε τις ντομάτες κι ετοιμάστηκε να φύγει, αλλά, πριν κάνει το πρώτο βήμα, σταμάτησε, ακούγοντας τη φωνή της Δάφνης.

«Αντωνιό!»

Γύρισε και την κοίταξε, έχοντας γίνει κατακόκκινος.

«Ίντά 'παθε, μωρέ Αντωνιό, το κούτελό σου; Σε κάνα τοίχο κουτούλησες;» ρώτησε, με απορία τάχα, η Δάφνη κι ύστερα ξέσπασε σε δυνατά γέλια.

Το Αντωνιό απομακρύνθηκε χωρίς να πει λέξη, ενώ την ίδια στιγμή η Ελένη πλησίασε την κόρη της και της έδωσε ένα δυνατό χαστούκι. Ωστόσο η τρομερή μικρή είπε αμέσως κάτι που άφησε άφωνη τη μάνα της.

«Αυτό το χαστούκι που έφαγα το ευχαριστήθηκα!»

Αμέσως έκοψε μία ακόμη ντομάτα κι άρχισε να την τρώει, χωρίς να την τρέψει για να φύγουν οι σκόνες...

* * *

Ένα απόγευμα, λίγο καιρό πριν κλείσει τα έξι, η Δάφνη κοίταζε τον πατέρα της που, καθισμένος κάτω από την κληματαριά,

καθάριζε το τουφέκι του. Την άλλη μέρα θα πήγαινε στ' αγρί-
μα. Εκείνος δεν είχε πάρει χαμπάρι ότι η κόρη του τον παρα-
τηρούσε με ασυνήθιστη έκφραση. Σταμάτησε το καθάρισμα του
όπλου του, όταν την άκουσε να του λέει κάτι που του φάνηκε
ακαταλαβίστικο.

«Μα ίντά 'πες εδά;» ρώτησε, απορώντας περισσότερο απ' αυ-
τό που έβλεπε στα μάτια της παρά απ' αυτό που είχε ακούσει.

«Είπα ότι θέλω να με μάθεις να ξαμώνω* και να πυροβολώ!»

«Να σε μάθω να ξαμώνεις;» ρώτησε ο Νικολής, ενώ σκεφτό-
ταν ότι τέτοιο πράμα δεν είχε ξανακούσει από γυναίκα.

«Ναι! Να ξαμώνω!»

«Γιάντα;»

«Ετσά!» απάντησε η μικρή, ανασηκώνοντας τους ώμους.

Ο Νικολής βουβάθηκε για μερικές στιγμές. Κοίταζε την κό-
ρη του και, κατάπληκτος, διαπίστωνε ότι αυτό που ζητούσε δεν
ήταν λόγια του αέρα, αλλά το ήθελε πραγματικά.

Κρίμα που είναι κοπελιά... κοπέλι έπρεπε να 'ναι, σκέφτηκε
για πολλοστή φορά.

«Δε βαστούνε οι κοπελιές ντουφέκια... κι ύστερα...» είπε,
αφήνοντας τη φράση του μισή. Οι γιοι του είχαν μάθει όλοι να
ξαμώνουν και να πυροβολούν, εκτός από τον μικρότερο, τον Βα-
σιλάκη, που ήταν στα οχτώ.

«Ίντα ύστερα, μπαμπά;»

«Είναι η σειρά του Βασιλάκη να μάθει να ξαμώνει και να
ρίχνει».

«Του Βασιλάκη;» ρώτησε η μικρή, αφήνοντας ένα δυνατό
γέλιο.

«Ναι, του Βασιλάκη! Και Γιάντα γελάς;»

«Γιατί ο Βασιλάκης είναι μαμόθρεφτο!»

«Θα σου δώσω μια!» αγρίεψε ο Νικολής. Μαμόθρεφτος ο
γιος του;

«Ναι, μαμόθρεφτος, μαμόθρεφτος! Τόσον καιρό που κυνηγά

* Σκοπεύω.

με τη χαρχάλα του, σκότωσε κανένα πουλί; Δε σκότωσε! Εγώ όμως κάθε φορά που του την κλέβω, επειδή δε μου την αφήνει με τη θέλησή του να την πάρω, σκοτώνω τουλάχιστον ένα! Γι' αυτό είναι μαμóθρεφτος!»

«Να μη σε ξανακούσω να πεις μαμóθρεφτο τον αδερφό σου!»
«Αφού είναι!»

Ο Νικολής αγρίεψε. Κανείς από τους γιους του δεν του είχε βγάλει ποτέ γλώσσα. Και εδώ τούτο το μυξιάρικο...

«Γρικός ίντα σου λέω;»

«Καλά. Δε θα το ξαναπώ δυνατά, αλλά θα το σκέφτομαι πως είναι!»

Ο Νικολής σταμάτησε το καθάρισμα του τουφεκιού και κοίταξε την κόρη του κουνώντας το κεφάλι. Κατά βάθος τού άρεσε που ήταν ατίθαση και που είχε θάρρος απίστευτο για παιδί έξι χρόνων. Μόνο που... *Κρίμας να μην είναι κοπέλι*, σκέφτηκε για πολλοστή φορά.

«Και γιάντα δα θέλεις να μάθεις να ξαμώνεις;» ρώτησε δεύτερη φορά, για να πάρει και πάλι την ίδια απάντηση.

«Ετσά!»

«Ίντα θα πει ετσά; Αυτό δε λέει πράμα. Αν δε μου πεις γιάντα, δε θα σου μάθω». Με τις τελευταίες λέξεις, είδε το πρόσωπό της να λάμπει από χαρά.

«Επειδή θέλω να πηγαίνω στο κυνήγι», είπε, σαν αυτό να ήταν το πιο φυσιολογικό πράγμα στον κόσμο.

Έλα, Παναγία μου... ίντα άλλο θα μου πει..., σκέφτηκε ο Νικολής και της είπε ότι οι γυναίκες δεν πάνε στο κυνήγι. Απλώς μαγειρεύουν το κυνήγι που φέρνει ο άντρας στο σπίτι.

«Λάθος κάνεις!»

«Λάθος κάνω;»

«Ναι, μπαμπά. Λάθος κάνεις. Ο Λάμπρος λέει ότι η δασκάλα είπε στην τάξη πως στα αρχαία χρόνια κάποιες γυναίκες που τις λέγανε Αμαζόνες πηγαίνανε στο κυνήγι και ότι κυνηγούσανε καλύτερα από άντρες. Τότες βέβαια κυνηγούσανε με τόξα. Εγώ σαν θα μεγαλώσω θα γίνω Αμαζόνα! Μα θέλω να μάθω να ξαμώνω και για ένα άλλο πράμα...»

Ο πάντα στυφός και κακότροπος Νικολής είχε αρχίσει να το διασκεδάζει.

«Για ποιο πράμα λείεις εδώ;»

«Να σου πω. Εσύ το καλοκαίρι λείπεις πολύ καιρό στη Μαδάρα. Ανέ τύχει να λείπουνε και τα κοπέλια κι ανέ μπει τη νύχτα στο σπίτι ένας καταχανάς*, ίντα θα κάνομε εγώ κι η μάνα μου; Άμα κατέω όμως να ξαμώνω, θα είναι αλλιώς».

«Ίντα θα κάνεις δηλαδή, θα σκοτώσεις τον καταχανά;»

«Κιαμέ; Όι, θα του χαρίσω!»

«Τα ντουφέκια δε σκοτώνουν καταχανάδες».

«Κατέω το. Αν ένας είναι καταχανάς-καταχανάς, το ντουφέκι δεν μπορεί να του κάνει πράμα. Αν όμως είναι άνθρωπος-καταχανάς, θα τον σκοτώσει».

«Οι καταχανάδες δεν είναι άνθρωποι. Καταχανάδες είναι... Άνθρωποι ήταν όποτε ζούσανε. Καταχανέσανε όποτε ποθάνανε. Καταχανέσανε γή επειδής ήτανε κακοί άνθρωποι ζωντανοί γή επειδής ο παπάς που τους έθαψε δεν έκανε κανονικά την κηδεία και δεν έριξε και λίγο χώμα στο μνήμα πριν το κλείσουνε...» Έμεινε σιωπηλός για λίγο, δείχνοντας συλλογισμένος. Ύστερα συνέχισε κι ήταν από τις σπάνιες φορές που μιλούσε μαλακά και ανθρώπινα. «Εγώ, παιδί μου, δεν πιστεύω πως υπάρχουνε καταχανάδες. Παραμύθια είναι και πράμα άλλο...»

«Υπάρχουνε. Και καταχανάδες-καταχανάδες και άνθρωποι-καταχανάδες. Ένας τέτοιος εμπήκε τη νύχτα στο σπίτι στη Μανόλαινας, μα δεν κατέω ίντα λοής καταχανάς ήτανε. Άκουσα που το λέγανε οι γυναίκες στα πηγάδια την ώρα που ποτίζανε!»

«Ίντα λέγανε δηλαδή;»

«Λέγανε πως τη νύχτα ένας καταχανάς μπήκε από την ανηφορά** στο σπίτι στη Μανόλαινας. Η κακομοίρα είναι μοναχή και κοιμότανε εκείνη την ώρα. Ο καταχανάς έπεσε πάνω στη και την επλάκωσε. Την άρπαξε με τσι χερούκλες του από τον λαιμό

* Βρικόλακας.

** Φεγγίτης.

και με τσι ασκελάρες του την έσφιγγε σαν τανάλια. Εκείνη αντιστεκότανε μα ήταν αδύνατο να ξεφύγει από τσι χερούκλες του και τσι ασκελάρες του. Ο καταχανάς ήθελε, λέει, να τση κάνει τη δουλειά και στο τέλος τση την έκανε και η Μανόλαινα έλεγε πως το λιλί του ήτανε πολλά μεγάλο και κρύο σαν το χιόνι. Εγώ την άκουγα που τα 'λεγε στο' άλλες γυναίκες. Μα, σαν έφυγε η Μανόλαινα, οι άλλες γυναίκες λέγανε και γελούσανε πως αυτός που μπήκε στο σπίτι τση δεν ήτανε καταχανάς-καταχανάς μα πως ήτανε άνθρωπος-καταχανάς. Γι' αυτό σου λέω πως υπάρχουνε και οι δυο. Δεν κατάλαβα όμως ίντα δουλειά τση έκανε με το λιλί του, αφού τσι δουλειές τσι κάνουνε με τα χέρια».

Ο Νικολής κατάπιε τη γλώσσα του ακούγοντας αυτά που ξεστόμιζε η κοπελιά του. *Ίντα διάλογο κάθονται και συζητούνε οι άμνυαλες μπροστά σ' ένα μωροπαίδι, σκεφτόταν. Κι αν με ρωτήξει εδά ίντα δουλειά έκανε με το λιλί τση Μανόλαινας, ίντα να τση πω;*

Άφησε τη σκέψη του να γυρίσει πολλά χρόνια πίσω, τότε που ήταν παιδί και φοβότανε τους καταχανάδες. Άκουγε τους μεγάλους να λένε πως καταχανεύουνε όσοι είναι κακοί όσο είναι ζωντανοί και κηδεύονται από τους παπάδες με τα μισά λόγια της κηδείας. Αυτοί δε λιώνουνε, και τη νύχτα οι ψυχές τους βγαίνουν από τους τάφους και γυρίζουν εδώ κι εκεί άσκοπα. Κάνουν επιδρομές στα σπίτια, μπαίνουν απρόσκλητοι και εκδικούνται τους εχθρούς που είχαν όσο ζούσαν. Ανοίγουν τρύπες στους τοίχους, θρυμματίζουν έπιπλα, κομματιάζουν σκεύη, λειηλατούν, αφανίζουν, κάνουν «τη δουλειά» στις γυναίκες των εχθρών τους κι επανέρχονται στο σώμα τους. Από τα μεσάνυχτα καταχανεύουν μέχρι να φανεί το μεράστρι*. Τότε οι ψυχές μαζεύονται στους τάφους, ενώνονται και μένουν στα σώματα όλη την ημέρα. Για τα παιδιά που πεθαίνουν αβάπτιστα λέγανε ότι γίνονται «Τελώνια», δηλαδή μικροί καταχανάδες. Αυτά πετροβολούν όσους περνούν τη νύχτα κοντά από τα νεκροταφεία...

«Να μου μάθεις θέλεις να ξαμώνω;»

* Αυγερινός.

Απορροφημένος από τις σκέψεις του, ο Νικολής δεν άκουσε αυτό που ρωτούσε η κοπελιά του. Απλώς ο ήχος της φωνής της τον απέσπασε από τους λογισμούς του και, κοιτάζοντάς την, είδε ότι τα πράσινα μάτια της τον κοίταζαν με προσμονή.

«Μα ίντά 'πες;»

«Είπα πως θέλω να μου μάθεις να ξαμώνω».

Επηρεασμένος απ' όσα την είχε ακούσει να λέει αλλά και από σκέψεις που τον είχαν γυρίσει πολλά χρόνια πίσω, ο Νικολής σηκώθηκε αποφασιστικά, παίρνοντας το τουφέκι του.

«Έλα! Πάμε!»

Η μικρή τον ακολούθησε χαρούμενη.

Πήγαν σ' ένα χωράφι έξω από το χωριό, ο Νικολής εντόπισε έναν βράχο όπου θα ακουμπούσε το τουφέκι ενώ θα σκόπευε, και, παίρνοντας μια πέτρα σε μέγεθος κεφαλής, την τοποθέτησε σε απόσταση πενήντα περίπου μέτρων από τον βράχο. Έδειξε στην κόρη του πώς να σκοπεύει, στήριξε με τα χέρια το όπλο για να μην την κλοτσήσει την ώρα που θα έφευγε η σφαίρα, κι όταν ήταν έτοιμη, της είπε να πατήσει τη σκανδάλη.

Η σφαίρα δεν πέτυχε τον στόχο, αλλά ο Νικολής παρατήρησε ότι η κοπελιά έμεινε ατάραχη την ώρα του πυροβολισμού...

Ετούτη θα μάθει να μεταχειρίζεται τα όπλα καλύτερα κι από άντρας, είπε μέσα του κι ετοιμάστηκε για μια δεύτερη βολή.

* * *

Στα οχτώ της, η Δάφνη ξεπερνούσε στη σκοποβολή τον Λάμπρο και τον Βασίλη, τους δύο μικρότερους αδερφούς της, συναγωνιζόταν τον Αριστείδη και μόνο ο Μανόλης, ο Μανούσος και ο Στέλιος την προσπερνούσαν. Ωστόσο, εκείνος που θα την έβλεπε για πρώτη φορά δε θα πίστευε ότι ήταν μόνο οχτώ χρόνων, επειδή φαινόταν τουλάχιστον για δέκα. Ήταν ψηλή και καλοσχηματισμένη, η ομορφιά με την οποία την είχε προικίσει η φύση μεγάλωνε με τα χρόνια και οι γυναίκες που μαζεύονταν τ' απογεύματα στα πηγάδια για να ποτίσουν τους κήπους τους έλεγαν πως σαν θα μεγάλωνε θα έκαιγε καρδιές.

Η Αρετή, η μέλλουσα πεθερά της, την καμάρωνε και ευλογούσε τη στιγμή που ο άντρας της πήγε και τη ζήτησε από τον Νικολή, επειδή, αν αργούσε, θα προλάβαινε να το κάνει κάποιος άλλος, έτσι όμορφη που γινόταν μεγαλώνοντας. Μόνο που ήταν λίγο τολμηρή και αυτό δεν της πολυάρεσε. Αυτό μάλιστα που είχε γίνει ένα βράδυ τις προάλλες ήταν πρωτοφανές και ευτυχώς που ήταν η μόνη που το είχε αντιληφθεί.

Εκείνο το βράδυ είχαν πάει με τον άντρα της να βεγγερίσουν στο σπίτι των συμπεθερών τους κι είχε πάει μαζί τους κι ο Αντώνης, που ήταν πια δεκαπέντε χρόνων. Η Ελένη έφηνε μυζηθρόπιτες στην αυλή, τα ξύλα στην παρασιά καίγονταν σπιθοβολώντας και κάποια στιγμή ο τσουχτερός καπνός, παρασυρμένος από μια ξαφνική πνοή του αέρα, ερέθισε τη μύτη και τον λαιμό της Αρετής, που στεκόταν κοντά στην Ελένη, βοηθώντας στο ψήσιμο. Γύρισε στιγμιαία από την άλλη μεριά και με την κίνηση αυτή αντιλήφθηκε τη Δάφνη να χαμογελάει στον Αντώνη και τα χείλη της να σχεδιάζουν ένα φιλί. Κανείς άλλος δεν είδε τίποτα. Ο Αντώνης χαμήλωσε τα μάτια σαστισμένος και άθελά του πήγε να αναποδογυρίσει την μπουτίλια με το κρασί πάνω στο τραπέζι. Εκείνη τη στιγμή, ο γιος της φάνηκε σαν άνθρωπος που βιάστηκε να σκεπάσει μ' ένα μαντίλι μια ματωμένη πληγή, ντροπιασμένος γιατί είχε αφήσει άλλους να τη δουν. Η Αρετή αναστέναξε μ' αυτή τη σκέψη. Ο γιος της ήταν ένα μεγάλο παιδί, σχεδόν άντρας πια, που δε θα 'λεγε ποτέ όλα όσα σκεφτόταν...

Ωστόσο η Αρετή είχε κάνει λάθος όταν νόμισε ότι ήταν η μόνη που είχε αντιληφθεί την κοπελιά να σχεδιάζει ένα φιλί με τα χείλη και να το στέλνει στον αρραβωνιαστικό της. Το είχε προσέξει και ο Νικολής, μόνο που αυτός είχε δει μόνο το τελείωμα που έκαναν τα χείλη της και τα μάτια της να παίζουν. Είχε δει και τον Αντώνη που τα έχασε σε βαθμό που λίγο έλειψε να ρίξει κάτω την μπουτίλια, και ξεματίστηκε, αλλά τα κατάφερε να συγκρατηθεί εκείνη την ώρα. Μόλις όμως έφυγαν οι συμπέθεροι και ο αρραβωνιαστικός, άρπαξε την κόρη του από τα μαλλιά, την έσυρε μέσα, τη μαύρισε στο ξύλο, αλλά δε σταμάτησε εκεί. Για μέρες έλεγε πως θα τη σκοτώσει, πως θα την πνίξει, πως θα την πετάξει στον

δρόμο, όμως δεν έκανε τίποτα και τελικά κατάλαβε πως ήταν καλύτερο να σωπάσει, για να μη δώσει αφορμή στις φλυαρίες που θα ακούγονταν στο χωριό αν πραγματοποιούσε τις απειλές του. Αλλά, για να έχει την ησυχία του, σηκωνόταν δυο τρεις φορές τη νύχτα, περπατούσε στα νύχια, έβαζε το αυτί του στην πόρτα της κάμαρης όπου κοιμόταν η κόρη του, κι όταν δεν άκουγε την αναπνοή της, μισάνοιγε την πόρτα κι έριχνε μια ματιά στο κρεβάτι, θέλοντας να βεβαιωθεί ότι κοιμόταν κι ότι δεν είχε ξεπορτίσει. Κάποια στιγμή σκέφτηκε να της κόψει και το σχολείο, αλλά μετάνιωσε, επειδή η συμπεθέρα του χαιρόταν που η μέλλουσα νύφη της θα τέλειωνε το δημοτικό και θα ήξερε γράμματα, κάτι που δεν είχε καταφέρει ο Αντώνης, που από μικρός είχε τον νου του μόνο στα πρόβατα, στα τουφέκια και στο κυνήγι.

* * *

Δύο χρόνια αργότερα, όταν η Δάφνη είχε κλείσει τα δέκα, η δασκάλα της είπε ότι το βράδυ θα ερχόταν στο σπίτι τους, θέλοντας να δει τους γονείς της. Η κοπελιά δεν υποψιάστηκε τίποτα, ούτε ρώτησε τον λόγο της επίσκεψης. Απλώς το είπε στη μάνα της κι εκείνη με τη σειρά της στον άντρα της, μόλις γύρισε από τα πρόβατα. Ο Νικολής δεν έβγαλε άχνα, περιορίστηκε μονάχα σε μια κίνηση της κεφαλής, σημάδι ότι η δασκάλα ήταν καλοδεχούμενη.

Όταν νύχτωσε, η δασκάλα ήρθε γελαστή, σαν να επρόκειτο να πει κάτι πολύ ευχάριστο. Ήταν το τέλος της σχολικής χρονιάς, αύριο θα έδινε τα ενδεικτικά στους μαθητές της και ήθελε να πει στους γονείς της ότι η Δάφνη είχε προβιβαστεί με άριστα 10! Η ίδια δεν ήταν πολλά χρόνια που είχε αφήσει τα φοιτητικά έδρανα. Μόλις τρία χρόνια είχαν περάσει από τότε που πήρε το πτυχίο της κι αμέσως διορίστηκε στον Αϊ-Γιάννη, αλλά τώρα θα έπαιρνε μετάθεση και προσδοκούσε αυτή να ήταν για το χωριό της, το Ασκύφον, ένα ονομαστό κεφαλοχώρι των Σφακίων, που είχε βγάλει καπετάνιους τρανούς και γυναίκες παινεμένες για την αξιοσύνη τους, την ικανότητά τους να υφαίνουν πλουμίδια στον αργαλειό και κυρίως για τον τρόπο που ανάθρεφαν τα παιδιά τους.

Η νεαρή δασκάλα είχε εντυπωσιαστεί από την εξυπνάδα της Δάφνης, από την αγάπη της για τα γράμματα και από το πόσο εύκολα τα έπαιρνε, ώστε κάποια στιγμή σκέφτηκε ότι θα ήταν κρίμα το παιδί αυτό να μην προχωρούσε παραπέρα από το δημοτικό. Αναγνώριζε, βέβαια, τις υπάρχουσες δυσκολίες, ωστόσο ήξερε ότι ο Νικολής είχε συγγενείς στην Κίσαμο, όπου υπήρχε γυμνάσιο, και ήλπιζε ότι, αν αποφάσιζε να στείλει εκεί την κόρη του, οι συγγενείς θα τη δέχονταν με ευχαρίστηση στο σπίτι τους. Αφού το σκέφτηκε, αποφάσισε να μιλήσει στον Νικολή πριν φύγει οριστικά από τούτο το χωριό, όπου έκανε τα πρώτα της μαθήματα ως δασκάλα.

Ο Νικολής την άκουσε αμίλητος, ωστόσο η νεαρή δασκάλα αισθάνθηκε ένα σφίξιμο στην ψυχή βλέποντας ότι συνοφρυωνόταν όλο και περισσότερο όσο εκείνη προχωρούσε σ' αυτά που είχε κατά νου να πει ερχόμενη. Δεν της είχε όμως περάσει ούτε στιγμή από το μυαλό ότι θα μπορούσε να ακούσει από τα χείλη ενός πατέρα αυτά που άκουσε. Το πολύ πολύ, έλεγε μέσα της, να αρνιόταν να συζητήσει το ενδεχόμενο να πάει η κόρη του γυμνάσιο, προφανισζόμενος οικονομικές δυσκολίες.

Ο Νικολής δε μίλησε αμέσως μόλις η δασκάλα τέλειωσε αυτά που είχε να πει. Έκανε τσιγάρο και κάπνισε το μισό αμίλητος. Έπειτα το έσβησε νευριασμένος, σαν να είχε προσβληθεί από τα λόγια της.

«Μου λείεις δηλαδή, κυρα-δασκάλα, να μπέψω την κοπελιά στην Κίσαμο. Για να πάει στο γυμνάσιο. Αυτό δε μου λείεις; Ότι, αφού τα παίρνει τα γράμματα, να τηνε μπέψω στο γυμνάσιο;»

Η δασκάλα τα 'χασε από τον τρόπο του. Αλλιώς περίμενε να αντιδράσει στην περίπτωση που δε δεχόταν... *Άδικα ήρθα... άδικα... κι είναι κρίμα για το παιδί*, σκέφτηκε, παρατηρώντας την έκφρασή του.

Εντωμεταξύ, η Ελένη είχε στρώσει το τραπέζι, είχε ανάψει τη λάμπα πετρελαίου και περίμενε να τελειώσουν την κουβέντα για να πει να κοιπιάσουν.

«Ναι, κύριε Νικολή. Αυτό λέω. Είναι κρίμα ένα τόσο έξυπνο παιδί να μην προχωρήσει παραπέρα από το δημοτικό!»

«Κιαμιά κοπελιά από επαέ δεν επήγε στο γυμνάσιο».

«Εγώ ξέρω ότι τα τρία χρόνια που είμαι δασκάλα εδώ η Δάφνη είναι το εξυπνότερο παιδί που είχα μαθητή. Γι' αυτό λέω ότι είναι κρίμα και άδικο να μην προχωρήσει στο γυμνάσιο».

«Να πάει στο γυμνάσιο γιάντα; Για να γενεί πουτάνα;»

Η δασκάλα έγινε κατάχλομη ακούγοντάς τον. Έπειτα το αίμα της ανέβηκε μονομιás στο κεφάλι κι έγινε κατακόκκινη. Την άλλη στιγμή, η περήφανη Ασκυφιώτισσα πετάχτηκε πάνω και κοίταξε τον Νικολή με μάτια που πετούσαν φλόγες.

«Δηλαδή, Νικολή, εγώ που πήγα στο γυμνάσιο είμαι πουτάνα; Πες μου, τέτοια με θεωρείς;»

Δεν περίμενε να πάρει απάντηση ή ν' ακούσει λόγια απολογητικά. Απλώς γύρισε την πλάτη κι έφυγε. Χωρίς να πει ούτε μία καληνύχτα...

* * *

Εκείνη τη νύχτα η Δάφνη δεν έκλεισε μάτι.

Μέχρι τη στιγμή που η δασκάλα άρχισε να μιλάει στον πατέρα της, δεν της είχε περάσει ποτέ η ιδέα για γυμνάσιο. Ακούγοντας όμως την κοπέλα να μιλάει με τόσο ενθουσιασμό για την εξυπνάδα της και για το πόσο κρίμα θα ήταν να μην προχωρήσει πέρα από το δημοτικό, ενθουσιάστηκε και νόμισε ότι ήταν έτοιμη να βγάλει φτερά να πετάξει, αλλά η χαρά της κράτησε τόσο, μα τόσο λίγο. Η άρνηση του πατέρα της κι ο τρόπος που διατυπώθηκε ήταν μαχαιριά στην παιδική καρδιά της. Έπεσε στο κρεβάτι θεονήσιτικη κι άρχισε να σκέφτεται ότι ποτέ δε θα μάθαινε να μιλάει τόσο όμορφα όσο η δασκάλα της, ούτε και θα ντυνόταν έτσι όπως ντυνόταν εκείνη. Απλώς θα γινόταν εκείνο που είχαν αποφασίσει οι γονείς της και κυρίως ο πατέρας της από τότε που η ίδια ήταν ακόμη στην κούνια: θα παντρευόταν τον Αντώνη ύστερα από έξι εφτά χρόνια και θα άρχιζε να κάνει παιδιά. Παιδιά που θα μεγάλωναν στον άγριο τούτο τόπο και που θα αποφάσιζαν άλλοι για τους πιο σημαντικούς σταθμούς της ζωής τους...

«Ε, όι, δε θα γενεί ετσά!»

Οι λέξεις τής ξέφυγαν δυνατά και φοβήθηκε μήπως ακούστηκαν. Ωστόσο κανείς δε φάνηκε να άκουσε τίποτα, και εκείνη, άυπνη, φοβισμένη και αβέβαιη για πολλά, σηκώθηκε και πήγε και στάθηκε μπροστά στο εικόνισμα της Παναγίας που κρεμόταν στον τοίχο. Έκανε τον σταυρό της κι ύστερα άρχισε να μιλάει δυνατά, για να ακούει και η ίδια τη φωνή της.

«Παναγία μου, βοήθησέ με! Θέλω να φύγω και να πάω αλλού! Πού θέλω να πάω δεν ξέρω. Απλώς θέλω να φύγω. Και βοήθησέ με να μην πάρω άντρα μου τον Αντώνη. Δεν τον θέλω... δεν τον θέλω... δεν τον θέλω... και δε θα τον πάρω».

Έπειτα πήγε και ξάπλωσε, αλλά δεν κοιμήθηκε ούτε στιγμή.

Οι μέρες άρχισαν να περνούν, άλλες αργά κι άλλες γρήγορα, τέλειωσε το καλοκαίρι και τον Σεπτέμβριο ήρθε καινούργιος δάσκαλος στη θέση της αγαπημένης της δασκάλας. Η Δάφνη δεν τον συμπάθησε από την αρχή, επειδή είχε μια μύτη σαν σουβλί και τα χείλη του ήταν τόσο λεπτά σαν να μην υπήρχαν. Κι είχε και μια βίτσα στην έδρα, έτοιμος να δείρει όποιο παιδί ήταν αδιάβαστο ή όποιο μιλούσε μέσα στην τάξη. Γι' αυτό η Δάφνη υποδέχτηκε με μεγάλη χαρά τις διακοπές των Χριστουγέννων.

Εκείνος ο χειμώνας ήταν πολύ βαρύς και χιόνια πλάκωναν κάθε τόσο το χωριό. Πολλοί άνθρωποι αρρώσταιναν από το κρύο κι οι γυναίκες τούς έκαναν εντριβές με σινάπι ή πετρελάιο, αν υπήρχε, και όταν το κρυολόγημα δεν περνούσε, τους έβαζαν βεντούξες – καμιά φορά και κοφτές μάλιστα.

* * *

Ένα βράδυ στα τέλη Μαρτίου, δύο μήνες πριν κλείσει τα έντεκα, η Δάφνη έπεσε να κοιμηθεί αισθανόμενη πόνους στην κοιλιά, και είπε μέσα της ότι θα είχε κρυολογήσει. Ήλπιζε ότι με το που θα σκεπαζόταν και θα ζεσταινόταν ο πόνος θα λιγόστευε, αλλά είχε ελπίσει άδικα· αντί να λιγοστεύει, γινόταν πιο δυνατός! Κάποια στιγμή, κοντά στο ξημέρωμα, αισθάνθηκε κάτι ζεστό να κυλάει ψηλά ανάμεσα στα πόδια της, νόμισε ότι κατουρή-

θηκε πάνω της, σηκώθηκε και, παίρνοντας τον λύχνο, πήγε στο αποχωρητήριο που ήταν έξω από το σπίτι, αλλά, μόλις είδε ότι αυτό το ξεστό ήταν αίμα, πανικοβλήθηκε. Η μάνα της δεν της είχε πει ποτέ για να την προετοιμάσει ότι αυτό θα συνέβαινε κάποια στιγμή, ότι είναι φυσιολογικό και συμβαίνει σ' όλες τις γυναίκες, και η ανυποψίαστη μικρή πίστεψε ότι είχε αρρωστήσει, και μάλιστα από βαριά αρρώστια, για να τρέχουν αίματα χωρίς να έχει χτυπήσει κάπου, χωρίς να έχει τραυματιστεί. Άρχισε να κλαίει με δυνατούς λυγμούς κι έπειτα έτρεξε και μπήκε στο σπίτι φωνάζοντας τη μάνα της.

Η Ελένη ξύπνησε τρομαγμένη από τις φωνές της κόρης της, αλλά, όταν είδε τα αίματα, ησύχασε. Η Δάφνη όμως είχε παραλοϊσει από τούτο το ξαφνικό.

«Έλα, μη φωνάζεις και μην κάνεις ετσά. Ετουτονά δεν είναι πράμα κακό. Τα ρούχα σου είναι», προσπάθησε άτεχνα να καθησυχάσει την κόρη της.

«Τα ρούχα μου θωρείς εσύ; Δε θωρείς πως τρέχουν αίματα; Δεν καταλαβαίνεις πως έχω βαριά αρρώστια;»

«Οι, δεν είναι αρρώστια...» άρχισε επιτέλους να λέει η Ελένη και της εξήγησε ότι αυτό συμβαίνει σ' όλες τις γυναίκες ύστερα από κάποια ηλικία κι ότι θα γίνεται μία φορά τον μήνα και ότι μόνο τους εννιά μήνες που η γυναίκα είναι έγκυος σταματά. Κι ύστερα ξαναγίνεται μέχρι να ξαναμείνει πάλι έγκυος... και ξανά το ίδιο...

Όταν η Δάφνη πείστηκε ότι δεν είχε βαριά αρρώστια, σταμάτησε το κλάμα. Έπειτα κοίταξε τη μάνα της και τη ρώτησε ορθά κοφτά: «Εσύ το κάτεχες πως θα μου γινόταν κάποια μέρα;»

«Ναι, βέβαια. Το κάτεχα».

«Και γιάντα δε μου το είπες, να είμαι προετοιμασμένη;»

Η μάνα της την κοίταξε ξαφνιασμένη, αλλά δεν ήταν σε θέση να απαντήσει.

Πέρασαν τρία χρόνια, η Δάφνη είχε κλείσει τα δεκατέσσερα αλλά, όταν θυμόταν την κουβέντα που είχε κάνει η δασκάλα της στον πατέρα της και τον τρόπο που εκείνος είχε αντιδράσει, της ερχόταν να βάλει τα κλάματα. Είχε κλάψει, μάλιστα, πολλές φορές από τότε, αλλά ποτέ μπροστά στη μάνα της. Τη θεωρούσε κι εκείνη υπεύθυνη ως έναν βαθμό που δε βρήκε τη δύναμη να υποστηρίξει την πρόταση της δασκάλας της για το καλό του παιδιού της και προσπαθούσε να φανταστεί πώς θα ήταν τώρα η ζωή της αν ο πατέρας της δεν ήταν τόσο σκούντρος και μονοκόμματος άνθρωπος. Θα είχε τελειώσει πια τη Δευτέρα Γυμνασίου και τα όνειρά της δε θα είχαν όρια. Θα είχε δει άλλα μέρη, και κυρίως τα Χανιά, που, όπως είχε ακούσει, ήταν μεγάλη και όμορφη πολιτεία, στην οποία οι γυναίκες στην ηλικία της μάνας της κυκλοφορούσαν αφήνοντας τα μαλλιά τους ελεύθερα, χωρίς τσεμπέρι στο κεφάλι, πήγαιναν σε κάποια μαγαζιά που τα 'λεγαν κομμωτήρια και χτενίζονταν, αλλά και έβαφαν κόκκινα τα χείλη τους και γίνονταν πολύ όμορφες, ακόμα κι αν δεν ήταν από φυσικού τους. Ενώ τώρα, δύο χρόνια από τότε που είχε τελειώσει το σχολείο, τίποτα δεν είχε αλλάξει στη ζωή της. Απλώς ήταν μεγαλύτερη. Ωστόσο, μεγαλύτερα ήταν και τα όνειρα που έκανε, προσπαθώντας να μη σκέφτεται τον άγριο τόπο όπου ο πατέρας της κυρίως αλλά και η μάνα της την είχαν καταδικάσει να ξοδέψει τη ζωή της. Είχε αρχίσει να συνειδητοποιεί ότι τα

όνειρά της θα έμεναν απραγματοποίητα, ωστόσο δε σταματούσε να κάνει όλο και μεγαλύτερα, αλλά για να ονειροπολεί δεν της ήταν κατάλληλος ο χώρος του σπιτιού της. Πολλές φορές ξεμοναχιαζόταν στο κοντινό δάσος, όπου, ξαπλωμένη κάτω από ψηλόκορφα πεύκα, άφηνε τη φαντασία της να ταξιδέψει. Είχε πάρει, μάλιστα, κρυφά το τουφέκι του πατέρα της τρεις τέσσερις φορές, για κάθε ενδεχόμενο, όπως έλεγε στον εαυτό της, και, αν χρειαζόταν, θα είχε το θάρρος αλλά και την ικανότητα να το χρησιμοποιήσει. Στη σκοποβολή είχε κάνει τεράστια πρόοδο και ήταν ικανή να περάσει τη σφαίρα από δαχτυλίδι, όπως έλεγε κομπάζοντας ο πατέρας της. Το πίστευε και η ίδια, αλλά το είχε αποδείξει και στην πράξη. Λίγες μέρες πριν, ο μεγάλος της αδερφός ήταν να πάει στον φάραγγα του Φλισκουινιά να σκοτώσει ένα φουργιάρικο* κατσίκι, αλλά κάτι του έτυχε, δεν μπόρεσε να πάει και τότε η Δάφνη πήρε κρυφά το τουφέκι, πήγε στον φάραγγα, μία ώρα απόσταση από το χωριό, πέτυχε το φουργιάρικο με την πρώτη βολή, το φορτώθηκε στους ώμους και γύρισε πίσω. Η μάνα της οργίστηκε με την αποκοτιά της, μια κοπελιά δεν ήταν πρεπούμενο να γυρίζει μοναχή τα βουνά και τα λαγκάδια, ο πατέρας της όμως δε θύμωσε, κάτι αντίθετο με τον χαρακτήρα του. Αντιθέτως, ικανοποιήθηκε –έστω κι αν δεν το 'δειξε– που η κοπελιά χειριζόταν το τουφέκι καλύτερα κι από άντρα. Ας πήγαινε όπου ήθελε, αυτός δε θα της το απαγόρευε, κι αν χρειαζόταν να υπερασπιστεί τον εαυτό της και την τιμή της, ήταν σε θέση να το κάνει η ίδια. Μόνο που και πάλι σκεφτόταν ότι ήταν κρίμα που δεν ήταν κοπέλι...

Στο χωριό τίποτα δεν είχε αλλάξει. Ήταν καλοκαίρι, οι μισοί περίπου άντρες είχαν ανεβάσει τα οζά τους στη Μαδάρα, απ' όπου θα κατέβαιναν το φθινόπωρο, και οι άλλοι μισοί έλειπαν όλη την ημέρα στα Κρούσια, όπου είχαν τις αίγες τους. Οι γυναίκες μαζεύγονταν κάθε απόγευμα στα πηγάδια για να ποτίσουν τους κήπους τους και να κουτσομπολέψουν η μία την άλλη,

* Άγριο.

και το μόνο που έσπαζε τη μονοτονία ήταν ο ταχυδρόμος που ερχόταν από τα πέρα χωριά κάθε Τετάρτη. Διέσχιζε μεγάλη απόσταση με τα πόδια, αλλά ερχόταν πάντα την ίδια ώρα, σαν να ήταν ρολόι που το είχες κουρντίσει να χτυπήσει μια ορισμένη στιγμή. Έπαιζε τη μουζίκα του για να ακουστεί και να μαζευτούν στην πλατεία τα κοπέλια, οι γέροι που δεν είχαν πια τη δύναμη να βόσκουν στα βουνά και όσες γυναίκες μπορούσαν. Κανείς δεν περίμενε να φέρει τίποτα ο ταχυδρόμος, εφημερίδα δεν έπαιρνε κανείς, ίσως αραιά και πού ένα γράμμα από κάποιον ξενιτεμένο, ωστόσο όλοι τον περίμεναν μπας και έφερνε κάνα νέο από τον έξω κόσμο, κι αν καμιά φορά αργούσε να ακουστεί η σάλπιγγά του, κάτι που γινόταν σπάνια, οι γέροι που έπαιζαν με τα κομπολόγια τους στο καφενείο έλεγαν ο ένας στον άλλο την ίδια πάντα κουβέντα: «Αργησε να 'ρθει ο ταχυδρόμος...»

Ο δάσκαλος με τη σουβλερή μύτη είχε πάρει μετάθεση κι είχε φύγει με το που έκλεισε το σχολειό, «Ξεβρόμισε ο τόπος», είπε η Δάφνη κι άρπαξε ένα χαστούκι από τη μάνα της, και ο καινούργιος που είχε διοριστεί θα ερχόταν τον Σεπτέμβριο. Αλλά, πριν μπει ο Σεπτέμβριος, εκεί κατά τα τέλη Αυγούστου, ο Αντώνης, είκοσι ενός χρόνων πια, θα έφευγε για να υπηρετήσει τη θητεία του στον στρατό και η δεκατετράχρονη Δάφνη παρακαλούσε την Παναγία να γνώριζε μια κοπελιά εκεί στα ξένα, να την παντρευόταν και να μη γύριζε ποτέ πίσω. Μα οι συμπθέροι είχαν αποφασίσει να κάνουν τους αρραβώνες –επίσημα πια– πριν ο νέος φύγει για να ντυθεί στο χακί.

Οι αρραβώνες έγιναν στο σπίτι του Νικολή την προτελευταία μέρα του Αυγούστου, με πολλούς καλεσμένους αλλά χωρίς κανέναν κακόσειρο. Ο Νικολής είχε κάνει μεγάλες ετοιμασίες, το τραπέζι ήταν πλούσια στρωμένο, η Δάφνη φόρεσε στο δάχτυλο το δαχτυλίδι εκείνο που πριν από δεκατέσσερα χρόνια ο Νταμουλής είχε βάλει στην κούνια της και ο Αντώνης έβγαλε από μια τσέπη ένα άλλο δαχτυλίδι και το πέρασε στο σωστό δαχτύλι του αριστερού χεριού του. «Στεργιωμένοι και με πολλά κοπέλια», ευχήθηκαν οι καλεσμένοι, ο Νικολής άδειασε το τουφέκι του στον αέρα, η δεκατετράχρονη Δάφνη ένιωθε να τη σφίγγει

το δαχτυλίδι όχι στο δάχτυλο αλλά στον λαιμό και παρακαλούσε να αργούσαν να περάσουν τα δύο χρόνια που ο Αντώνης θα ήταν στον στρατό. Κάποια στιγμή τής ήρθε να γελάσει όταν είδε ότι στο κούτελό του φαινόταν ακόμα το σημάδι από την ουλή που του είχε αφήσει η πέτρα, και πήγε να τον ρωτήσει και πάλι μήπως κουτούλησε κάποιον τοίχο, αλλά συγκρατήθηκε – άλλωστε οι αρραβωνιασμένοι δεν ήταν προεπούμενο να μιλούνε ο ένας στον άλλο...

Ο Νικολής και ο Νταμουλής είπαν πάνω στο τραπέζι, πίνοντας το ένα ποτήρι κρασί πάνω στο άλλο, ότι ο γάμος θα γινόταν μόλις ο Αντώνης θα απολυόταν από τον στρατό, μα κανένας λόγος δεν υπήρχε για να καθυστερήσουν περισσότερο. Το σπίτι του Νταμουλή ήταν μεγάλο, σ' αυτό θα έμεναν και οι νιόπαντροι, άλλωστε η Δάφνη έπρεπε να βοηθάει την πεθερά της στις δουλειές, άλλους τέσσερις γιους είχε και αυτή, και με τον άντρα της πέντε, και δεν ήταν εύκολο να τους πλένει και να τους φροντίζει όλους, ήτανε και μεγάλη γυναίκα πια και περίμενε να την ξεκουράζει η νύφη της.

Η Δάφνη άκουγε αυτά που έλεγαν και της ερχόταν να ουρλιάξει.

Τον Σεπτέμβριο στο χωριό εξακολουθούσε να επικρατεί η μεγάλη ζέστη του καλοκαιριού και μόνο όταν ο ήλιος πήγαινε να βασιλέψει έπεφτε λίγο η θερμοκρασία. Ήταν η ώρα που το αγέρι κατηφόριζε, φορτωμένο αρώματα, από την ψηλόκορφη Κόρδα και δρόσιζε τους ανθρώπους και το φρυγμένο από την κάψα του καλοκαιριού έδαφος.

Ένα τέτοιο ζεστό απόγευμα η Ελένη πήρε την κόρη της να πάνε στις εκκλησίες –σ' όλες τις εκκλησίες του χωριού– και να θυμιατίσουν για τις ψυχές, αλλά και να προσευχηθούν για τους ζωντανούς δικούς τους ανθρώπους, αυτούς που ζούσαν στο χωριό και στα ξένα. Δεν το είπε καθαρά, αλλά η Δάφνη ήταν σίγουρη ότι, όταν η μάνα της αναφερόταν σ' αυτούς που ήταν στα ξένα, εννοούσε κυρίως τον Αντώνη, τον αρραβωνιαστικό της, από τον οποίο δεν είχε έρθει ακόμα ένα γράμμα –όχι στην αρραβωνιαστικιά του βέβαια, αφού αυτό ήταν απαγορευμένο από

άγραφους νόμους– για τους δικούς του ανθρώπους, οι οποίοι ανησυχούσαν ήδη, λες και ο γιος τους είχε πάει στον πόλεμο.

Είχαν αρχίσει από την εκκλησία της Παναγίας κι από εκεί πήγαν απέναντι, στην εκκλησιά του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, του πολιούχου του χωριού. Θυμάτισαν, η Ελένη προσευχήθηκε γονατιστή μπροστά στην εικόνα του αγίου, κι όταν τέλειωσαν, ανηφόρισαν για την εκκλησία του Αϊ-Γιώργη, που ήταν στην είσοδο του χωριού. Η Δάφνη θυμόταν ότι τότε που ήταν μικρή πήγαινε εντυπωσιασμένη μπροστά στην εικόνα του αγίου και τον κοίταζε που, καβάλα σε άλογο, κρατούσε ένα μακρύ κοντάρι, έτοιμος να σκοτώσει τον δράκοντα, που, με ανοιχτό το στόμα, ήταν έτοιμος να φάει τη βασιλοπούλα...

Είχαν φτάσει στην Κήτη, στο σημείο όπου ο δρόμος που ακολουθούσαν διασταυρωνόταν με τον δρόμο που ερχόταν από την Αράδαινα, όταν είδαν έναν άντρα που ερχόταν προς το μέρος τους και κοντοστάθηκαν. Είχε ξεπροβάλει από μια στροφή του δρόμου που την έκρυβαν τα πεύκα και ήταν ξένος.

«Προχώρα!»

Η φωνή της μάνας της έβγαλε τη Δάφνη από την ολιγόστιγμη ακινησία της, γύρισε κι εκείνη την πλάτη στον άγνωστο άντρα, αλλά, πριν κάνουν λίγα βήματα, άκουσαν τη φωνή του.

«Συγγνώμη!»

Μάνα και κόρη σταμάτησαν, στράφηκαν πίσω και τον είδαν να πλησιάζει, έχοντας ανοίξει τον βηματισμό του. Έφτασε κοντά και στάθηκε, κοιτάζοντάς τες χαμογελαστός.

«Συγγνώμη!» είπε ξανά. «Τούτο το χωριό», πρόσθεσε, δείχνοντας κατά τα πρώτα σπίτια που φαίνονταν ανάμεσα από τα ελιόδεντρα, «είναι ο Αϊ-Γιάννης. Έτσι δεν είναι;»

«Ναι, αυτό είναι... Του λόγου σου ποιος είσαι;» ρώτησε η Ελένη.

«Εγώ είμαι ο καινούργιος σας δάσκαλος. Διορίστηκα εδώ και ήρθα. Λέγομαι Πάνος Μακρής», είπε και τους έδωσε το χέρι.

«Καλώς ήρθες, κύριε δάσκαλε, στο χωριό μας», άκουσε η Δάφνη να λέει η μάνα της, η ίδια όμως είχε καταπιεί τη φωνή της.

Χριστέ και Παναγία μου και Άγιοι Απόστολοι, πόσο όμορφος

είναι... ίδιος άγιος Ασράτης είναι, σκεφτόταν, μαγνητισμένη από τα μεγάλα μπλε μάτια του με τις γυριστές βλεφαρίδες. Τέτοιο μπλε χρώμα είχε δει μία και μόνο φορά, τότε που, χρόνια πριν, είχε πάει στη θάλασσα με τη μάνα της για να μαζέψουν αλάτι. Δεν είχε ξαναδεί θάλασσα, κι όταν είχαν φτάσει στον Καλό Πόρο και την αντίκρισε από την κορυφή του γκρεμού, θαμπώθηκε από το απίστευτο μπλε χρώμα που είχαν τα νερά της. Από τότε τέτοιο μπλε δεν είχε ξαναδεί ούτε στις βιόλες που φύτρωναν την άνοιξη στα χωράφια ούτε στα ρούχα που έβαφε μπλε η μάνα της. Και τώρα το έβλεπε στα μάτια του δασκάλου. Αλλά δεν ήταν μόνο τα μάτια του που την είχαν αφήσει άφωνη.

Ήταν νέος, ψηλός, λεπτός και πολύ όμορφος. Είχε πλούσια κατάξανθα μαλλιά, που έπεφταν κυματιστά στο μέτωπό του. Και, σε αντίθεση με τους άντρες του χωριού της, που είχαν όλοι μουστάκι, ο δάσκαλος δεν είχε.

Από τον δεξή του ώμο κρεμόταν ένα βιολί μέσα στη θήκη του, αλλά δεν είχε μαζί του καμία αποσκευή.

«Ήρθα έτσι όπως με βλέπετε. Αύριο ένας αγωγιάτης θα φέρει τα πράγματά μου. Είμαι από τον Πειραιά και δεν έχω ξαναέρθει στον τόπο σας. Μπορείτε, σας παρακαλώ, να μου πείτε πού θα μείνω απόψε;»

Η Δάφνη έκανε μια προσευχή να τον καλούσε η μάνα της στο δικό τους σπίτι, αλλά εκείνη δεν είχε την ίδια γνώμη.

«Θα σου δείξουμε το σπίτι του προέδρου της κοινότητας, κύριε δάσκαλε, και αυτός θα κανονίσει», είπε, κόβοντας με το μαχαίρι την επιθυμία της κόρης της.

Ο δάσκαλος φάνηκε να θέλει να βαδίζει πλάι τους, ωστόσο η Ελένη τράβηξε απότομα την κόρη της, βάζοντάς την μπροστά, πίσω ακολούθησε η ίδια και τελευταίος ο δάσκαλος. Προχώρησαν αμίλητοι σε μια γραμμή, ο ένας πίσω από τον άλλον, ώσπου έφτασαν κοντά στο σπίτι του προέδρου.

«Αυτό είναι το σπίτι του προέδρου, κύριε δάσκαλε», είπε η Ελένη και, θέλοντας και μη, κοντοστάθηκε για να του το δείξει. Εκείνος έριξε μια γρήγορη ματιά στο σπίτι που θα κατευθυνόταν, κι έπειτα, κάνοντας ένα μεγάλο βήμα, στάθηκε μπροστά τους.

«Ευχαριστώ πολύ», είπε κι έκανε μια κίνηση σαν να ήθελε να δώσει το χέρι του στην Ελένη, αλλά, βλέποντας ότι εκείνη δεν είχε τη διάθεση να του δώσει το δικό της, άφησε μισή την κίνησή του. «Σας ευχαριστώ για τη βοήθεια», είπε ξανά και τα μάτια του εστιάστηκαν για λίγο στο πρόσωπο της Δάφνης.

Η Ελένη ακολούθησε τη ματιά του, είδε και τον τρόπο που τον κοίταζε η Δάφνη και της φάνηκε ότι η κόρη της είχε μεταμορφωθεί, ότι είχε αλλάξει απότομα, σαν να είχε μαγνητιστεί από το βλέμμα του δασκάλου. Τα πράσινα μάτια της ήταν συλωμένα στο πρόσωπό του και τα χείλη της ήταν μισάνοιχτα, σαν να κοντανάσαινε. Γύρισε την πλάτη στον δάσκαλο κι έσπρωξε την κόρη της, βγάζοντάς την από την ακινησία στην οποία είχε περιέλθει.

«Προχώρα!» πρόσταξε κι είδε το πρόσωπό της να γίνεται μεμιάς κατακόκκινο. Με μια σπρωξιά, την ανάγκασε να γυρίσει κι εκείνη την πλάτη και, καθώς την ακολουθούσε, παρακολουθώντας τη με άγρυπνο μάτι, είχε την αίσθηση ότι η κόρη της βιάδιζε έχοντας χάσει τη σταθερότητα του βηματισμού της.

Μόλις έστριψαν στην πρώτη γωνία και πια το σπίτι που ήταν στα δεξιά τους τις έκρυβε από το σημείο όπου είχαν αφήσει τον δάσκαλο, η Ελένη έκανε ένα μεγάλο βήμα και ήρθε πλάι της.

«Να σου δώσω μια!» την απείλησε, έτοιμη να τη χαστουκίσει στη μέση του δρόμου.

«Γιάντα; Ίντά 'καμα;» αντέδρασε η Δάφνη.

«Ίντά 'καμες; Ρωτάς κιόλας; Θαρρείς πως δε σ' είδα πώς τον ξάνοιγες;»*

Η Δάφνη αισθάνθηκε τα λόγια της μάνας της σαν χαστούκι και, γυρίζοντάς της την πλάτη, προχώρησε με γρήγορα βήματα κι έφτασε πρώτη στην αυλή του σπιτιού τους. Δρασκελίσε την εξώπορτα και πέρασε μέσα, χωρίς να ανταλλάξει κουβέντα μαζί της μέχρι την ώρα που έπεσε στο κρεβάτι, βυθισμένη σε σκέψεις...

Πριν την κοιτάξουν τα μπλε μάτια του δασκάλου, εκείνο το

* Κοίταγες.

απόγευμα του Σεπτέμβρη, η Δάφνη ήταν σαν ένα βαλτονέρι που ο άνεμος δεν το είχε ακόμα ρυτιδώσει, σαν ένας ναός σιωπηλός που κανένας ύμνος δεν τάραζε την ησυχία του, σαν ένα δάσος απ' όπου δεν είχε περάσει ακόμα η θύελλα.

Άργησε πολύ να την πάρει ο ύπνος. Αλλά, σαν ήρθε η αυγή κι ακούστηκε το πρώτο λάλημα του πετεινού, η Δάφνη δεν αναγνώριζε πια τον εαυτό της. Επειδή δεν μπορούσε να βγάλει από τον νου της τα μάτια του δασκάλου που την ώρα που την κοίταξαν της φάνηκαν σαν όλο το μπλε της θάλασσας. Αγνοούσε ακόμα τα αναστατώματα της σάρκας και δεν μπορούσε να καταλάβει γιατί παλλόταν σύγκορμη σαν σκεφτόταν ότι ήταν όμορφος σαν άγιος Αστράτηγος. Ήταν σαν να είχε συναντήσει απρόσμενα έναν Θεό των παραμυθιών που την είχε μαγέψει, κάνοντάς τη να αισθάνεται ότι την είχε κυριεύσει κάτι που έμοιαζε με φωτιά, με μεθύσι, με τρέλα, με χορό και με κάτι άλλο, με κάτι το μυστικιστικό και το άγνωστο.

Χωρίς να το ξέρει, χωρίς να το υποψιάζεται καν, είχε αρχίσει να ξυπνάει μέσα της η γυναίκα, προκαλώντας της την πρώτη αναστάτωση και δίνοντας έναν πιο γρήγορο ρυθμό στους χτύπους της καρδιάς της. Άξαφνα, αισθανόταν πλημμυρισμένη από κάτι το πρωτόγνωρο αλλά άγνωστο ακόμα, που αναστάτωνε τις αισθήσεις και χρωμάτιζε όλες τις εντυπώσεις, ακόμα και τις σκέψεις...

Ξαφνιασμένη απ' αυτή την καινούργια αίσθηση, η Δάφνη σκέφτηκε να αντιδράσει, κάνοντας κάτι για να βεβαιωθεί ότι δε γελιόταν. Αλλά μια παράξενη βαριεστημάρα, ανακατεμένη μ' εκείνη την πρωτόγνωρη αναστάτωση, την έκανε ανίκανη να αντιδράσει...

* * *

Το σχολείο είχε ανοίξει, και κάθε πρωί και απόγευμα που η καμπάνα του Αϊ-Γιώργη χτυπούσε για να την ακούσουν τα παιδιά και να καταλάβουν ότι είχε φτάσει η ώρα να πάνε για το μάθημα, η Δάφνη παρακαλούσε να ήταν τρία χρόνια μικρότερη για να έχει δάσκαλο τον καινούργιο, αντί εκείνον τον στρουφνό με τη

μύτη σαν σουβλί, από τον οποίο πήρε το απολυτήριο. Το ήθελε με όλη τη δύναμη της ψυχής της, αλλά καταλάβαινε ότι κάποια πράγματα δε γίνονται όπως τα θέλουμε.

Τον δάσκαλο τον Πάνο δεν τον είχε ξαναδεί έπειτα από εκείνη την πρώτη φορά, θυμόταν όμως πόσο όμορφα ήταν τα μάτια του όταν την κοίταξε και παρακαλούσε να ερχόταν, έστω για μία φορά, να βεγγερίσει στο σπίτι τους αντί να πηγαίνει, κάθε βράδυ σχεδόν, στο σπίτι του προέδρου ή στο καφενείο. Αν ερχόταν, θα μπορούσε κι εκείνη να μιλήσει μαζί του, αυτό δεν απαγορευόταν αφού δεν ήταν αρραβωνιαστικός της, και θα κουβέντιαζε και μ' αυτόν, όπως έκανε και με τους άλλους άντρες του χωριού που τους βεγγέριζαν, αλλά τα βράδια περνούσαν το ένα μετά το άλλο χωρίς εκείνος να εμφανίζεται στην πόρτα τους.

Κάποιο απόγευμα όμως τον είδε εκεί ακριβώς όπου δεν περιμένα να τον συναντήσει.

Ήταν η ώρα που με τη μάνα της πότιζαν τον κήπο τους στα πηγάδια. Απέναντι, στον Αγρίλιδο, ήταν μαζεμένοι κάμποσοι άντρες, καταπώς συνηθιζόταν κάθε μέρα τέτοια ώρα, και ξαφνικά είδε έναν πρώτο ξάδερφό της να φτάνει παρέα με τον δάσκαλο. Ήταν σίγουρη ότι θα κατευθύνονταν κι εκείνοι στον Αγρίλιδο, απ' όπου η θέα του χωριού και των βουνών που πύργωναν πάνωθ' του ήταν φαντασμαγορική τούτη την ώρα, έκανε μια γρήγορη προσευχή στην Παναγιά να αλλάζαν κατεύθυνση και να έρχονταν στο μποσάνι τους και, μέσα σε λίγες μόνο στιγμές, φάνηκε ότι η προσευχή της εισακούστηκε. Είδε ξαφνικά τον ξάδερφό της να κοιτάζει προς αυτές, να γυρίζει και να λέει κάτι στον δάσκαλο κι ύστερα να αλλάζουν δρόμο, να έρχονται προς το μέρος τους κι η καρδιά της γοργοχτύπησε. Την ίδια στιγμή τούς είχε αντιληφθεί και η μάνα της και το πρόσωπό της συννέφιασε. Οι διπλανοί κήποι ήταν γεμάτοι γυναίκες που έκαναν την ίδια δουλειά τούτη την ώρα και δεν ήθελαν και πολύ για να αρχίσουν να τις κουβεντιάζουν.

Μέσα σ' ένα λεπτό, οι δύο άντρες έφτασαν κοντά.

«Γεια σου, θεία!» Ο πάντα γελαστός Γιάννης χαιρέτησε τη θεία του και στράφηκε στην ξαδέρφη του. «Γεια σου κι εσένα, ξαδέρφη μου».

Η Ελένη μουρμούρισε ένα «καλώς τους» που μόλις ακούστηκε, χωρίς να σηκώσει το κεφάλι από τις ντοματιές, ενώ η Δάφνη ένιωσε ξαφνικά να τρέμει σύγκορμη, σαν να κρύωνε. Δεν άκουσε καν το καλησπέρισμα του δασκάλου, είδε όμως ότι την κοίταζε επίμονα κι ύστερα της χαμογέλασε. Εκείνη κοίταξε με μια γρήγορη ματιά τη μάνα της, είδε ότι δεν είχε αντιληφθεί τίποτα έτσι όπως ήταν σκυμμένη στις ντοματιές με γυρισμένη την πλάτη και, παίρνοντας θάρρος, του ανταπέδωσε το χαμόγελο, έχοντας γίνει κόκκινη σαν παπαρούνα.

Ένας σκοτεινός ίσκιος πέρασε ξαφνικά πάνω από τα κεφάλια τους, τόσο χαμηλά, που λίγο ακόμα και θα τους ακουμπούσε. Ήταν ένα μεγάλο κοράκι που είχε πετάξει από μια ψηλόκορφη ελιά κι είχε περάσει από πάνω τους σε τέτοιο ύψος, που θα μπορούσε να διακρίνει κανείς στο στήθος του τη γυαλάδα που θύμιζε τη σμαλτωμένη λαβή στα μαυρομάνικα κρητικά μαχαίρια. Καθώς το μαύρο πουλί πετούσε προς τον Αγρύλλido, παίρνοντας ύψος, η Ελένη σήκωνε ανήσυχη το κεφάλι και, κοιτάζοντάς το, ψιθύριζε μέσα από τα δόντια της ένα ξόρκι.

Εντωμεταξύ, ο Γιάννης είχε κόψει τρία τέσσερα μεγάλα αγγούρια και στράφηκε στον δάσκαλο.

«Έλα, δάσκαλε, πάμε», είπε, δείχνοντας με μια κίνηση της κεφαλής κατά τον Αγρύλλido.

Οι δυο άντρες απομακρύνθηκαν κάτω από τα περίεργα βλέμματα των γυναικών από τα διπλανά μποστάνια. Η Ελένη δεν είχε καν ανασηκωθεί από εκεί όπου ήταν σκυμμένη, με γυρισμένη την πλάτη. Κι η Δάφνη, βλέποντάς τους να φεύγουν, ένιωσε έναν κόμπο να της σφίγγει τον λαιμό...

* * *

Πόσων χρόνων να 'ναι άραγε; αναρωτήθηκε ο Πάνος Μακρής για την όμορφη χωριατοπούλα. Δεκαπέντε σίγουρα... μπορεί και λίγο παραπάνω... αλλά πολύ λίγο..., συνέχισε τη σκέψη του. Είχε εντυπωσιαστεί από την ομορφιά της από την πρώτη στιγμή που την είδε. Σαν άγουρο φρούτο φάνταζε στα μάτια του. Άγουρο

αλλά σίγουρα πεντανόστιμο, είχε σκεφτεί πολλές φορές έπειτα από εκείνη την πρώτη φορά. Όταν την ξαναείδε πριν από λίγες ώρες στο μποστάνι, του φάνηκε ακόμα πιο όμορφη. Και περισσότερο ορεκτική. Κάποια στιγμή τής χαμογέλασε, όντας σίγουρος ότι δε θα τον έβλεπαν ούτε η μάνα της ούτε ο ξάδερφός της, κι εκείνη του ανταπέδωσε το χαμόγελο, έχοντας γίνει κατακόκκινη. Τσιμπάει, σκέφτηκε ξαπλωμένος στο κρεβάτι του, στη μοναδική κάμαρη που υπήρχε στο σχολείο, ενώ απ' έξω ακούγονταν οι ήχοι που άφηναν τα τριζόνια της νύχτας.

Η κάμαρη είχε ένα παράθυρο που έβλεπε στην αυλή και μία πόρτα που έμπαζε στην τάξη όπου έκανε μάθημα. Μια τάξη με δεκαοχτώ θρανία, στα οποία κάθονταν τα τριάντα πέντε, όλα κι όλα, παιδιά του σχολείου. Τα περισσότερα πήγαιναν στην Πρώτη και στη Δευτέρα τάξη, επειδή, όσο μεγάλωναν, οι γονείς τους τα τραβούσαν από το σχολείο για να βοηθούν στις δουλειές: στη βόσκηση των κοπαδιών τα αγόρια και στις δουλειές των σπιτιών τα κορίτσια. Έτσι, στην Έκτη τάξη υπήρχαν μόνο ένα αγόρι και δύο κοπελιές.

Πού διάολο με έστειλαν, αναρωτήθηκε μόλις μπήκε σε τούτο το κτίσμα, που, άγνωστο για πόσον καιρό, θα ήταν σχολείο και κατοικία του μαζί. Το ίδιο είχε αναρωτηθεί όταν βγήκε από το λεωφορείο στη Νίμπρο και άκουσε ότι ο μόνος τρόπος για να πάει στον Αϊ-Γιάννη ήταν το περπάτημα, αλλά περπάτημα κοντά δύο ημερών. Αν άντεχαν τα πόδια του, θα πήγαινε, αλλιώς...

Στην αρχή είχε υπολογίσει στη βοήθεια κάποιου αγωγιάτη, ο οποίος θα του μετέφερε και τα πράγματά του, αλλά, έπειτα από κάμποσα χιλιόμετρα, είδε ότι το στενό μονοπάτι που ακολουθούσαν προχωρούσε πλάι στο χεῖλος των γκρεμών που διαδέχονταν ο ένας τον άλλο και προτίμησε να κατέβει από το μουλάρι και να προχωρήσει με τα πόδια, βλαστημώντας από μέσα του αυτούς που τον έστειλαν σ' έναν τόσο άγριο τόπο, εκδικούμενοί τον για τα πολιτικά του φρονήματα, επειδή ήταν κομμουνιστής και δεν το είχε κρύψει ποτέ.

Το τελευταίο βράδυ πριν μπει στο βαπόρι, έκανε το τραπέζι στους φίλους του. Ήταν, φυσικά, όλοι ομοϊδεάτες του, όλοι

του ευχήθηκαν να περάσει καλά και καλή επάνοδο, αλλά ένας απ' αυτούς του επέστησε την προσοχή στις σχέσεις του με τις γυναίκες.

«Πρόσεχε!» του είπε. «Εκεί που θα πας τα πράγματα είναι ζόρικα και σε ζητήματα τιμής δεν αστειεύονται. Μπορεί να σε σκοτώσουν για ψύλλου πήδημα».

Ωστόσο ο Πάνος Μακρής δεν πήρε ποτέ στα σοβαρά τα λόγια του φίλου του.

Γεννημένος στον Πειραιά και μεγαλωμένος στα στενά της Τρούμπας, ήταν εξοικειωμένος με κάθε είδους κίνδυνο και δε θα σταματούσε ποτέ να κάνει το κέφι του όταν του δινόταν η ευκαιρία. Και τούτη η μικρή που είχε βρεθεί στον δρόμο του πριν ακόμα μπει στο χωριό ήταν μια περίπτωση που άξιζε τον κόπο αλλά και τον όποιο κίνδυνο. Οι κινήσεις της, το ανάλαφρο βάδισμά της, η μορφή της του έρχονταν στο μυαλό με μια ηδονική ευχαρίστηση.

Ο ίδιος είχε επίγνωση της ομορφιάς του και του πόσο άρεσε. Πολλές γυναίκες τον είχαν ερωτευτεί, αλλά ο ίδιος δεν αγαπούσε εύκολα. Ένιωθε όμως τις αισθήσεις του να ανάβουν ξαφνικά και να τον φέρνουν σε μια κατάσταση που είχε τη φωτιά και την επιθυμία του έρωτα. Πολλές φορές νόμιζε πως μέσα του έκρυβε κάποιον φοβερό εχθρό, που θα μπορούσε ξαφνικά να τον εκμηδενίσει και να τον υποτάξει, κι αυτόν τον εχθρό δεν τον γνώριζε. Του φαινόταν όμως ότι ήταν μια ακαθόριστη εχθρική δύναμη που φώλιαζε κι ούρλιαζε στα μύχια των αισθήσεών του, σαν τον θόρυβο που κάνει το νερό όταν πέφτει σε φρυγμένη γη. Κι υπήρχαν φορές και μέρες ολόκληρες που πυκνό σκοτάδι σκέπαζε το μυαλό του, γεμάτο από θαμπές φλόγες και σκιές και από επιθυμίες που δεν είχαν όνομα.

Υπήρχαν μέρες που ένιωθε όλη του τη νεανική δύναμη να βαράει κάτω από μια κούραση δυνατή, και τότε χανόταν σ' ένα κενό πραγμάτων που ήταν πιο μεγάλο κι από τη μεγαλύτερη επιθυμία και πιο δυνατό από κάθε είδους θέληση. Πολλές φορές ένιωθε να μισεί τους πάντες, την ίδια τη ζωή, ακόμα και τον πατέρα και τη μητέρα του, αλλά ποτέ δε μίσησε τον εαυτό του.

Έπειτα όλα ησύχαζαν. Η ψυχρή του θέληση κυριαρχούσε πάλι. Η μουσική που έπαιζε στο βιολί του ήταν ο μόνος έρωτάς του που μεγάλωνε, ήταν η πνευματική του ηδονή...

Αυτή η μικρή τσιμπάει, και εύκολα μάλιστα, σκεφτόταν ξανά και ξανά, ως τη στιγμή που ένιωσε τα βλέφαρά του να βαραίνουν.

* * *

Στο μοναχικό κρεβάτι μιας άγουρης κοπέλας, ο αδοκίμαστος πόθος, όπως έρχεται η νύχτα, φέρνει ανατριχίλες ίσως πιο ηδονικές και πιο ακαθόριστες κι απ' αυτήν ακόμα την απόλαυση.

Η Δάφνη ήταν ήδη ερωτευμένη με τον όμορφο δάσκαλο κι ο έρωτας έκανε τα χρόνια της να ανθίζουν απλά και ανοιχτά σαν παπαρούνες του αγρού και τα δροσερά της μάγουλα να παίρνουν ένα μενεξεδένιο χρώμα. Ήταν ερωτευμένη, αλλά δεν το είχε συνειδητοποιήσει και δεν καταλάβαινε από πού προερχόταν εκείνο το όμορφο συναίσθημα που είχε γεννηθεί μέσα της και την κυριαρχούσε. Της είχε κοπεί η όρεξη και πολλές φορές άφηνε το πιάτο της μισογεμάτο, έκλαιγε χωρίς αιτία και τη μέθαγε η μυρωδιά του χώματος ύστερα από σιγανή βροχή. Τα βράδια έπεφτε για ύπνο αλλά δεν κοιμόταν εύκολα. Στριφογύριζε στο κρεβάτι πλημμυρισμένη από ανάκατα συναισθήματα και, με τα νεύρα τεντωμένα σαν χορδή που πάλλεται, σκεφτόταν εκείνα τα μπλε μάτια του και το πρόσωπό του με τα σαρκώδη χείλη, και προσπαθούσε να φανταστεί πώς θα ένιωθε αν τη φιλούσαν εκείνα τα χείλη. Έπειτα, όταν όλο το σπίτι ησύχαζε και το φεγγάρι έκανε μισό κύκλο στον ουρανό, σηκώνόταν τρέμοντας ολόκληρη, κατέβαινε την ξύλινη σκάλα ξυπόλυτη, έβγαινε στην αυλή, καθόταν στην πέτρινη πεζούλα και έκανε όνειρα, όνειρα ατέλειωτα, που είχαν πρωταγωνιστή το βασιλόπουλο της καρδιάς της. Και τότε ξαναζούσε με τη φαντασία της τα παραμύθια της γιαγιάς της με την πεντάμορφη και το παλικάρι που την έσωζε από την κακή μητριά ή από τον άγριο δράκο κι ύστερα την έπαιρνε στο αλόγό του και έφευγαν μακριά... Κι εκείνη, καθώς τον είχε αγκαλιάσει σφιχτά από τη μέση και με τα δυο της χέρια,

ένιωθε το άρωμα του κορμιού του να ανεβαίνει σαν φλόγα μαζί με το άρωμα των λουλουδιών που γέμιζαν τις άκρες του δρόμου από τον οποίο το άλογο περνούσε καλπάζοντας. Άλλοτε, πάλι, έπαιρνε το τουφέκι του πατέρα της, προφασιζόμενη ότι θα πήγαινε να σκοτώσει ένα φουργιάρικο, αλλά, όταν απομακρυνόταν αρκετά, καθόταν σ' έναν βράχο ή σ' ένα ξέφωτο, στη ζεστασιά του ήλιου, σόπαινε για να ακούει και να μαθαίνει τη γλώσσα του δάσους και των πουλιών, αλλά δεν έβλεπε παρά μόνο κάποιο κουκουνάρι ή κάποιο σαλιγκάρι στη γη, κοντά στα μάτια της...

Μια νύχτα, τη βραδιά του καινούργιου φεγγαριού, είδε ένα αστέρι που έπεφτε. *Για μένα έπεσε*, συλλογίστηκε και, εντελώς παράταιρα, αναρωτήθηκε αν εκείνο το πεφταστέρι τής το είχε στείλει ο Θεός για να ολοκληρώσει τη ζωή της ή για να της δώσει ένα τέλος. *Σίγουρα είναι ή το ένα ή το άλλο*, είπε μέσα της κι άξαφνα θυμήθηκε τον παπα-Γιώργη που είχε πει ένα βράδυ που τους βεγγέριζε ότι η μοίρα του κάθε ανθρώπου είναι γραμμένη από τη γέννησή του κι ότι, αν τη δεχτεί κανείς, πρέπει να πάει να τη συναντήσει... και είπε μέσα της ότι η δική της μοίρα είχε έρθει μόνη της και την είχε συναντήσει κάποιο απόγευμα έξω από το χωριό, στην Κήτη, την ώρα που γύριζε με τη μάνα της από την εκκλησία του Αϊ-Γιάννη, κι από τότε ήταν σαν να ζούσε ένα πυρετικό όνειρο, απ' το οποίο της ήταν αδύνατον να ξυπνήσει. Και σκέφτηκε ότι δε θα ήθελε να ζήσει για να μαραθεί και να πεθάνει ζωντανή, όπως θα γινόταν αν παντρευόταν εκείνον στον οποίο την είχε τάξει ο πατέρας της από τότε που ήταν νεογέννητη, στην κούνια της ακόμα...

Αυτό που τόσο αναπάντεχα είχε γεννηθεί μέσα της θέριευε μέρα με τη μέρα. Μια απέραντη θάλασσα κύκλωνε την ψυχή της, τραβώντας την κάθε μέρα όλο και πιο βαθιά, σ' έναν απέραντο ωκεανό. Η Δάφνη δεν είχε καταλάβει ακόμα το νόημά της. Αλλά όλο και περισσότερο κάτι μεγάλο την έξωνε ολόγυρα, κάτι ακατανόητο ακόμα... Πότε μια απέραντη θλίψη μοναξιάς και πότε μια μεγάλη έξαρση... Ήταν η φωνή της Μοίρας που την καλούσε, αλλά δεν το είχε πολυκαταλάβει...

Ψηλά στον ουρανό, πολύ πιο πάνω από τα σύννεφα, ο Θεός,

με τη μεγάλη ζυγαριά του στο χέρι, ζύγιζε τη μοίρα της, αλλά εκείνη, ανυποψίαστη, δεν μπορούσε να ρίξει τις δεήσεις της στη ζυγαριά του.

Η Ελένη, η μάνα της, την έβλεπε που μέρα με τη μέρα αδυνάτιζε, έβλεπε ότι τα τριανταφυλλένια χρώματα στα μάγουλα μαραίνονταν ώρες ώρες, έβλεπε ότι πότε πότε έκλαιγε χωρίς να υπάρχει λόγος κι άλλες φορές, πάλι, γελούσε αναίτια, έλεγε μέσα της ότι η κόρη της ήταν λαβωμένη από κακό μάτι και έπαιρνε, ξανά και ξανά, μια πετσέτα, έκανε έναν κόμπο στη μια άκρη κι άρχιζε να την ξεματιάζει.

* * *

Οπλισμένη με το τουφέκι του πατέρα της και ζωσμένη σαν άντρας το φισεκλίκι, η Δάφνη ανέβηκε στην κορυφή του βουνού και κατηφόρισε λίγο την πλαγιά από την άλλη μεριά, ως ένα σημείο που φύτρωναν αραιοί θάμνοι. Περπάτησε ανάμεσά τους ώσπου έφτασε στη ράχη. Εκεί κάθισε, βιγλίζοντας χαμηλά, για να πετύχει κάποιο φουργιάρικο.

Κάτω και πέρα ήταν ένα πλάτωμα, μ' ένα ρηχό βαθούλωμα. Έμοιαζε σαν την ποδιά του καθισμένου βουνού που τα πέτρινα μπράτσα του ακουμπούσαν δεξιά και αριστερά στα γόνατά του. Πιο πάνω ήταν το ψηλό κεφάλι του. Το στήθος του ήταν γερμένο μπροστά, και πιο κάτω, χαμηλότερα από τα γόνατά του, έπεφτε ένας απόκρημνος βράχος που δε φαινόταν πέρα από την κόψη του παρά μόνο ο ουρανός, το μακρινό πέλαγος και τα πουλιά που αργοπετούσαν. Ακριβώς στο φρύδι του ήταν ένας βράχος που έμοιαζε σαν πελεκημένος από ανθρώπινο χέρι, κι απάνω του κάτι που θύμιζε στο σχήμα μισόγιομο φεγγάρι. Εκεί ήταν το πέραςμα που οδηγούσε στη σπηλιά του Κορμοκόπου με τα τρεχούμενα νερά, όπου πήγαιναν να ξεδιψάσουν τα φουργιάρικα.

Η Δάφνη δεν είχε πάει ποτέ μόνη της στη σπηλιά του Κορμοκόπου. Τη μοναδική φορά που βρέθηκε εκεί, είχε πάει με τον πατέρα της για να κυνηγήσουν αγρίμια. Είχαν περιμένει πάνω από δύο ώρες, παραμένοντας εντελώς ακίνητοι, όταν, σε μεγά-

λη απόσταση πάνω σ' έναν βράχο, φάνηκε ο περήφανος κρητικός αίγαγρος, με το τρίχωμά του να χρυσίζει κάτω από το πλούσιο ηλιόφως.

Η Δάφνη έριξε μια γρήγορη ματιά στον πατέρα της και, βλέποντάς τον να νεύει καταφατικά, πήρε το όπλο από το χέρι του και άρχισε να κινείται αργά, κοπιαστικά, εκατοστό το εκατοστό, για να γυρίσει το κορμί της και να στρέψει την κάννη του τουφεκιού προς τον στόχο, διαγράφοντας ένα τόξο ενενήντα μοιρών, χωρίς να κάνει τον παραμικρό θόρυβο. Της φάνηκε ότι πέρασε ολόκληρος αιώνας, ώσπου είδε τη μακριά κάννη να σημαδεύει το κεφάλι του αγριμιού, χωρίς χρονοτριβή πάτησε τη σκανδάλη, είδε το αγρίμι να πέφτει και, πριν ακόμα σβήσει ο αντίλαλος από τον πυροβολισμό, είχε πεταχτεί όρθια φωνάζοντας: «Είμαι Αμαζόνα! Είμαι Αμαζόνα!»

Το ίδιο βράδυ ο πατέρας της καυχιόταν στο καφενείο ότι η Αμαζόνα του είχε πετύχει το αγρίμι από τόση απόσταση που θα ήταν δύσκολο να το καταφέρει άντρας κι ήταν, ίσως, η πρώτη φορά που καμάρωνε πραγματικά. Η κόρη του του είχε εξηγήσει ότι οι Αμαζόνες ήταν γυναίκες στην αρχαιότητα με καρδιά λιονταριού, οι οποίες πήγαιναν στον πόλεμο και πολεμούσαν καλύτερα κι από τους άντρες, κι ο μονοκόμματος Σφακιανός δεν ντρεπόταν που η κοπελιά του έπαιρνε το τουφέκι κι ανέβαινε μόνη της στα βουνά για να κυνηγήσει. Αντιθέτως, ήταν υπερήφανος, πιστεύοντας ότι οι άλλοι άντρες θα τον ζήλευαν, αφού οι δικές τους κοπελιές ήταν μόνο για να μαγειρεύουν και για να ποτίζουν τους κήπους στα πηγάδια...

Είχε κυλήσει ώρα αρκετή, από πιο κάτω είχαν περάσει δυο τρία φουργιάρικα, αλλά η Δάφνη δεν τα είχε αντιληφθεί, καθώς ήταν βυθισμένη σε μύριους λογισμούς. Λογισμούς που την κρατούσαν διπλά θλιμμένη.

Δύο μέρες πριν είχε κλείσει το σχολείο για τις διακοπές των Χριστουγέννων, αλλά θα αργούσε να ανοίξει ξανά: μετά τις 10 Μαρτίου θα άνοιγε πάλι, όταν θα είχε περάσει ο βαρύς χειμώνας και το χωριό δε θα κινδύνευε να πλακωθεί γι' άλλη μία φορά από τα χιόνια. Ο δάσκαλος είχε φύγει, είχε περάσει απ' όλα

τα σπίτια του χωριού για να αποχαιρετήσει, κι είχε περάσει κι από το δικό τους. Είχε καθίσει πολύ λίγο, ίσα ίσα για μια τσιγκουδιά, κι είχε φύγει αποχαιρετώντας τους. Εκείνη δε θα ξεχνούσε ποτέ τη στιγμή που το χέρι του έσφιξε για πρώτη φορά το δικό της και την κοίταξε, κάνοντάς τη να νομίσει ότι θα 'σπαζε η καρδιά της.

Αυτός ήταν ο ένας λόγος που ήταν θλιμμένη. Θα περνούσε τόσος καιρός ώσπου να τον δει ξανά...

Ο άλλος λόγος ήταν ότι την επαύριο θα ερχόταν με άδεια ο Αντώνης. Έτσι τον έλεγε όταν τον έφερνε στη σκέψη της: ο Αντώνης, όχι ο αρραβωνιαστικός της!

Άξαφνα, κατάλαβε ότι δεν είχε όρεξη να χτυπήσει κάποιο φουργιάρικο εκείνη τη μέρα, σηκώθηκε, κρέμασε το όπλο στον ώμο της και πήρε τον δρόμο της επιστροφής.

Η πρώτη φορά που η Δάφνη είδε τον δάσκαλο να παίζει βιολί ήταν στις 8 Μαΐου, στο πανηγύρι του Αϊ-Γιαννιού. Ο κόσμος είχε αρχίσει να συρρέει στο χωριό από την προηγούμενη, ανήμερα της μεγάλης γιορτής η εκκλησία ήταν φίσκα και το πανηγύρι θα κρατούσε για τρεις ολόκληρες μέρες.

Όταν τέλειωσε η θεία λειτουργία, και αφού μοιράστηκαν στους πανηγυριώτες κομμάτια βραστό κρέας, τυρί και άρτος, αλλά και μεγάλη ποσότητα από κρασί, ο βιολάτορας και ο λαγουτιέρης πήραν τις θέσεις τους κάτω από την καρυδιά και άρχισε ο χορός, που τον συνόδευαν πυκνοί πυροβολισμοί που ρίχνονταν στον αέρα. Οι οργανοπαίκτες, τότε ο ένας και τότε ο άλλος, έλεγαν τραγουδώντας μαντινάδες που εξυμνούσαν την ομορφιά ή τη σβελτάδα των χορευτών, ανάλογα με το αν έσερνε τον χορό γυναίκα ή άντρας.

Ο δάσκαλος ήταν, φυσικά, ανάμεσα στους πανηγυριώτες και η Δάφνη δεν είχε μάτια για κανέναν άλλον. Από τότε που είχε ανοίξει πάλι το σχολείο, τον είχε δει έξι επτά φορές όλο κι όλο. Η πρώτη ήταν όταν είχε έρθει στο σπίτι τους για να τους χαιρετήσει μετά την επιστροφή του, και οι άλλες τυχαίες συναντήσεις τους στον δρόμο. Κάθε φορά που διασταυρώνονταν οι δρόμοι τους και εκείνος τη χαιρετούσε, η Δάφνη κοκκίνιζε και η καρδιά της γοργοχτυπούσε. Αλλά, μόλις απομακρύνονταν, μετρούσε τις μέρες μέχρι να τον ξαναδεί για τόσο

όσο θα κρατούσε ένα τυχαίο συναπάντημα σ' έναν δρόμο.

Το γλέντι είχε φτάσει στο αποκορύφωμά του, όταν ο Γιάννης, ο ξάδερφος της Δάφνης, έχοντας ήδη κατεβάσει κάμποσα ποτήρια κρασί, είπε ότι ο δάσκαλος ήταν σπουδαίος βιολιστής και ζήτησε από τον βιολάτορα να του δώσει το βιολί του, αφήνοντάς τον να παίξει για λίγο. Ο κόσμος επιδοκίμασε, ο βιολάτορας δέχτηκε ευχαρίστως και ο δάσκαλος πήρε τη θέση του, δηλώνοντας ότι από κρητικούς σκοπούς είχε μάθει να παίζει μόνο συρτό χανιώτικο. Η Δάφνη, σπρώχνοντας, πήρε θέση μπροστά μπροστά για να μπορεί να τον βλέπει καλύτερα. Δεν τον είχε ακούσει ποτέ να παίζει και δεν μπορούσε να ξέρει ότι η φύση τον είχε προικίσει με ένα ταλέντο μοναδικό και ότι η αίσθηση της μουσικής γι' αυτόν γεννιόταν με την ορμητικότητα μιας λέξης, καθώς ένα ανώτερο ένστικτο οδηγούσε το χέρι και τα δάχτυλά του. Ούτε μπορούσε να το φανταστεί. Αλλά, όταν τον είδε να σκύβει πάνω στο δοξάρι το όμορφό του κεφάλι, κάνοντας να βγαίνουν από τις ηχηρές χορδές όλοι οι πόθοι που είχε μέσα του, πόθοι που της φάνηκαν άγριοι και ανίκητοι, κι όταν, κάθε φορά που σήκωνε για λίγο το κεφάλι από το όργανο, έβλεπε ότι οι μακριές και λίγο κυρτές βλεφαρίδες έδιναν στο βλέμμα του περιπάθεια και μελαγχολία, τότε θαμπώθηκε και είπε μέσα της ότι ο θεός Απόλλωνας δε θα έπαιζε τόσο γλυκά τη λύρα του ούτε θα ήταν τόσο όμορφος όσο αυτός ο νέος άντρας που είχε κλέψει την καρδιά της!

Πολλές ώρες αργότερα, πολύ μετά τα μεσάνυχτα, η Δάφνη παρέμενε άγρυπνη και μέσα στα θαμπά όνειρα των δεκαπέντε χρόνων της σκεφτόταν ότι την έπαιρνε στην αγκαλιά του και τη φιλούσε, και το κρεβάτι της γινόταν κήπος μαλακός, που πάνω του, σαν ανατριχίλα, πέραγε η ευωδιά από τριανταφυλλίες, έπεφτε η γύρη από τους ροδώνες και το δρεπάνι του φεγγαριού εκείνης της βραδιάς από τον ουρανό...

* * *

Όσες φορές συναντήθηκαν, τυχαία, στον δρόμο, έπειτα από τις χειμωνιάτικες διακοπές, ο Πάνος αντιλαμβανόταν ότι η Δάφνη

γινόταν κατακόκκινη μόλις τη χαιρετούσε, ότι τα μάτια της φεγγοβολούσαν, και μάντευε το καρδιοχτύπι της και το φωτοβόλημα της ψυχής της, αλλά δε σκέφτηκε ούτε μία φορά ότι η ψυχή εκείνη ήταν αγνή σαν τον άγιο άρτο! Απλώς σκεφτόταν ότι η μικρή τσιμπούσε και ο πόθος του άναβε. Αλλά, όταν είδε πώς τον κοίταζε την ώρα που έπαιζε βιολί στον περίβολο της εκκλησίας, κάτω από την καρδιά, η σκέψη ότι η άγουρη κοπέλα θα έπεφτε στην αγκαλιά του σαν ώριμο φρούτο αν κατάφερνε να την ξεμοναχιάσει έγινε βεβαιότητα. Ο ίδιος δε θα είχε κανέναν ενδοιασμό να την κάνει δική του αν του δινόταν η κατάλληλη ευκαιρία.

Αλλά πάνω σ' αυτό υπήρχε η μεγαλύτερη δυσκολία.

Παίδειψε ώρες ατέλειωτες το μυαλό του, μα λύση δεν έβρισκε και είχε αρχίσει να απογοητεύεται, όταν ένα βράδυ άκουσε στο καφενείο ότι η κοπελιά ανέβαινε ολομόναχη και χωρίς να φοβάται τίποτα και κανέναν στο βουνό για να σκοτώσει κάνα φουργιάρικο, και σκέφτηκε ότι τούτη ήταν η κατάλληλη και μοναδική ευκαιρία να την ξεμοναχιάσει. Ωστόσο αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο κάποια Κυριακή που δεν είχε μαθήματα στο σχολείο. Αν τα κατάφερνε, δε θα ήταν δύσκολο –αν χρειαζόταν– να της υποσχεθεί ακόμα και γάμο, που θα γινόταν ύστερα από δύο χρόνια. Τόσο υπολόγιζε ότι θα 'μενε στο χωριό και ήδη ο ένας χρόνος κόντευε να περάσει.

Μόνο που θα 'πρεπε να έχει τον νου του, ώστε να τη δει πότε θα ανέβαινε στο βουνό ολομόναχη.

* * *

Τρεις μέρες πριν από το τέλος Μαΐου έκανε τόση ζέστη σαν να ήταν Ιούλιος, και η Δάφνη απολάμβανε τη δροσιά, καθώς εδώ και μία ώρα περπατούσε στο βαθύσκιωτο δάσος, με προορισμό τη σπηλιά του Κορμοκόπου. Τα πανύψηλα και αιωνόβια πεύκα, πλέκοντας τα κλαδιά τους, δημιουργούσαν έναν αδιαπέραστο θόλο, από τον οποίο δεν μπορούσαν να περάσουν οι καυτές ηλιαχτίδες.

Έπειτα από μιας ώρας περπάτημα, το βουνό ανηφόριζε από-

τομα, το μονοπάτι που ακολουθούσε ήταν δύσβατο και η κοπέλα έπρεπε να προσέχει τους αγκαθωτούς θάμνους που φύτρωναν από τη μία και την άλλη μεριά. Ήθελε ακόμα γύρω στη μισή ώρα για να φτάσει στην κορυφή και, όταν έφτασε εκεί χωρίς να έχει ανακόψει τον βηματισμό της, είχε λαχανιάσει και ο ιδρώτας έτρεχε άφθονος στα μάγουλά της.

Από την κορυφή έβλεπε τη σπηλιά όπου ήταν ο τελικός προορισμός της. Θα χρειαζόταν τουλάχιστον μισή ώρα ακόμα για να φτάσει, επειδή το έδαφος της κοιλάδας στην οποία θα κατηφόριζε ήταν κακοτράχαλο και σε κάποια σημεία το μονοπάτι προχωρούσε στο φρύδι χαμηλών γκρεμών. Ψυχή δεν υπήρχε πουθενά όσο έφτανε το μάτι της. Ούτε ακουγόταν έστω και ο παραμικρός θόρυβος που θα πρόδιδε την παρουσία ανθρώπου, και ο μόνος ήχος που έφτανε στ' αυτιά της ήταν το θρόισμα των πενκόφυλλων.

Η σπηλιά βρισκόταν στα πόδια ενός πανύψηλου και κατακόρυφου γκρεμού, στον πυθμένα μιας χαράδρας η οποία έβγαζε στη θάλασσα του Λιβυκού. Μπροστά στη σπηλιά υπήρχε μια μικρή επίπεδη έκταση, χωρίς κανένα δέντρο. Όταν η Δάφνη έφτασε στη σπηλιά, ήταν ήδη μεσημέρι. Είχε ξεκινήσει αργά από το χωριό, επειδή το πρωί που σηκώθηκε δεν είχε πρόθεση να βγει στο κυνήγι. Απλώς κάποια στιγμή το σκέφτηκε και, χωρίς δεύτερη σκέψη, ξεκίνησε όταν η μέρα είχε προχωρήσει αρκετά. Ωστόσο, πριν ακόμα φτάσει μπροστά στη σπηλιά, το είχε μετανιώσει. Δεν είχε πια καμιά όρεξη για κυνήγι. Η διάθεσή της και σήμερα, όπως και τους τελευταίους μήνες, παρουσίαζε συχνές και απότομες μεταπτώσεις.

Ο μεσημεριάτικος ήλιος ήταν καυτός τώρα και έκανε το φόρεμά της να κολλά ενοχλητικά στα πόδια της. Έριξε άφθονο νερό στο πρόσωπό της από την πηγή που κυλούσε από τον βράχο, γεμίζοντας τις δύο σκάφες από τις οποίες ξεδιψούσαν τα φουργιάρικα, ξεδίψασε και η ίδια, αλλά ο ιδρώτας που είχε μουσκέψει το κορμί της την ενοχλούσε. Κι έκανε τόση ζέστη στην κοιλάδα! Οι αγκαθωτοί θάμνοι που φύτρωναν λίγο πιο πέρα έμοιαζαν να χορεύουν μέσα στον ζεστό αέρα και δεν υπήρχε η παραμικρή δρο-

σερή πνοή ανέμου! Πόσο υπέροχο θα ήταν να έβγαζε τα ρούχα της και να πλενόταν με το κρύο νερό που έτρεχε από τον βράχο!

Η σκέψη τη γοήτευσε. Κοίταξε με προσοχή όπου έφτανε το μάτι της στις δύο πλευρές της κοιλάδας, αν και ήταν βέβαιη ότι ψυχή ανθρώπου δεν υπήρχε πουθενά. Ούτε ακουγόταν κάποιο κουδούνισμα που μαρτυρούσε την παρουσία κοπαδιού και προφανώς και κάποιου ανθρώπου. Ήταν εντελώς μόνη, μέσα στην απέραντη ερημιά που την κύκλωνε, και, χωρίς να το πολυσκεφτεί, έβγαλε τα ρούχα της, μένοντας μόνο με το εσώρουχο.

Έριξε άφθονο κρύο νερό πάνω της, αναριγώντας από ευχαρίστηση, κι ύστερα έσκυψε και κοίταξε με προσοχή το χώμα. Δεν υπήρχαν σκορπιοί ούτε φίδια. Μόνο μερικά αεικίνητα μυρμήγκια, που, ανενόχλητα από τη ζέστη, έτρεχαν εδώ κι εκεί. Άπλωσε στο χώμα τα ρούχα της, ξάπλωσε ανάσκελα κι άφησε τις ηλιαχτίδες να χαϊδεύουν τα παρθενικά στήθη της. Πριν περάσει πολλή ώρα, τα βλέφαρά της βάρυναν κι η Δάφνη αφέθηκε στο χάδι του ήλιου.

Χωρίς να το καταλάβει, κοιμήθηκε ελαφρά.

Άξαφνα, μέσα στον ελαφρύ ύπνο που την είχε πάρει, ένιωθε ενστικτωδώς ότι δεν ήταν πια μόνη και πετάχτηκε, ανακαθίζοντας.

Την ίδια στιγμή αισθάνθηκε να την πλημμυρίζει ένα κύμα τρόμου και ντροπής! Αισθάνθηκε να της κόβεται η αναπνοή! Η καρδιά κλοτσούσε άτακτα στο στήθος της! Οι χτύποι της έφταναν καθαρά στ' αυτιά της!

Πάνω της στεκόταν ο δάσκαλος! Την κοίταζε χαμογελώντας! Χαμογελούσαν όχι μόνο τα χείλη του, αλλά και το πρόσωπό του ολόκληρο! Μα πιο πολύ χαμογελούσαν τα μπλε μάτια του, που χαϊδεύαν το γυμνό κορμί της!

Μέσα στην απερίγραπτη ταραχή της, η Δάφνη δεν αναρωτήθηκε πώς βρέθηκε εκεί ούτε πώς δεν τον αντιλήφθηκε να έρχεται! Σκέφτηκε μόνο πως ήταν πιο όμορφος παρά ποτέ άλλοτε.

Άπλωσε τα χέρια και, πιάνοντας τα ρούχα που προεξείχαν κάτω από το κορμί της, προσπάθησε να καλύψει τη γύμνια της, αλλά τη σταμάτησε η φωνή του.

«Όχι, Δάφνη! Μην το κάνεις αυτό! Και μην ντρέπεσαι. Τέτοια ομορφιά δεν είναι ντροπή να τη βλέπουν ξένα μάτια! Δε χρειάζεται ούτε να ντρέπεσαι ούτε να φοβάσαι!»

Η Δάφνη, ακούγοντάς τον, χαλάρωσε κάπως. Τα λόγια και το βλέμμα του είχαν πάνω της μια επίδραση μαγνητική και, φέρνοντας τα χέρια της μπροστά, κάλυψε με τις παλάμες τα παρθενικά της στήθη.

Ο δάσκαλος παρακολουθούσε τις κινήσεις της, έβλεπε και την ταραχή που την έκανε να τρέμει σύγκορμη και, βγάζοντας το πουκάμισό του, σκέπασε το πάνω μισό του κορμιού της. Ήταν τώρα κι εκείνος γυμνός από τη μέση και πάνω.

«Είσαι πάρα πολύ όμορφη, Δάφνη. Ένα τέτοιο πρόσωπο, με τέτοια μαλλιά, ένα τέτοιο σώμα, μπορεί να ανήκει μόνο σε μια θεά ή σε ένα πλάσμα των μύθων! Αν ζούσες στην αρχαία εποχή, στην εποχή του Θησέα, οι αιιοδοί θα είχαν πλέξει τραγούδια για την ομορφιά σου!»

Ο τρόπος που την κοίταζε, ο τρόπος που μιλούσε τονίζοντας τις λέξεις, ασκούσε πάνω στην κοπέλα μια παράξενη, υπνωτιστική επίδραση. Χωρίς ακόμα να το συνειδητοποιεί, η ταραχή της είχε αρχίσει να μειώνεται.

«Είσαι υπερβολικά όμορφη, Δάφνη», ξαναείπε εκείνος. Την κοίταξε χαμογελώντας πάντα και ρώτησε: «Μπορώ να καθίσω κοντά σου;»

Δεν είχε αρχίσει μόνο να μειώνεται η ταραχή της, αλλά και οι αντιστάσεις της είχαν αρχίσει να κάμπτονται. Ένευσε καταφατικά και τον είδε να κάθεται κοντά, σχεδόν ακουμπώντας το κορμί της.

«Όταν σε πρωτοείδα, τότε που ερχόμουν στο χωριό σας, κι ήσουν μαζί με τη μαμά σου, είπα μέσα μου πως τέτοια εκθαμβωτική ομορφιά δεν είχαν ξαναδεί τα μάτια μου. Και δεν πίστευα ότι θα ξαναδούν ποτέ, αλλά έκανα λάθος, επειδή, κάθε φορά που σε έβλεπα, σε έβρισκα και πιο όμορφη από την προηγούμενη...»

«Πώς βρέθηκες εδώ;»

Ήταν οι πρώτες λέξεις που ξεστόμισε, με τρεμάμενη φωνή, η Δάφνη, αλλά το ηχώχρωμά της ήταν τόσο αλλοιωμένο που φάνηκε σαν ξένη στα ίδια τα αυτιά της.

«Είναι πολύ απλό. Είχα βγει για βόλτα στο δάσος, σε είδα και σε ακολούθησα. Αυτό είναι όλο!»

Άξαφνα, στο πρόσωπό της απλώθηκε μια ανεξιχνίαστη έκφραση. Φάνηκε ότι ήθελε να πει κάτι, αλλά δεν το αποτόλμισε τελικά και παρέμεινε σιωπηλή και πάλι.

«Τι σκέφτεσαι, Δάφνη;» ρώτησε ο δάσκαλος, σπάζοντας τη σιωπή.

Η Δάφνη τούτη τη φορά μίλησε αυθόρμητα, λέγοντας την αλήθεια.

«Γιατί με ακολούθησες;»

Εκείνος περίμενε την ερώτηση, έχοντας έτοιμη την απάντηση. Ωστόσο σκόπιμα δεν απάντησε αμέσως, και η Δάφνη είδε την έκφρασή του να αλλάζει και να γίνεται περισσότερο σοβαρή.

«Επειδή ήθελα να σου πω κάτι. Εδώ και πολύ καιρό θέλω να σου πω κάτι, αλλά δεν έβρισκα τρόπο να το κάνω. Επειδή δεν μπορούσα να σε δω μόνη».

Η Δάφνη ξαφνιάστηκε σε απερίγραπτο βαθμό ακούγοντάς τον. Αλλά και είχε εξίσου συγκινηθεί. Να ήταν τάχα αυτό που λαχταρούσε να ακούσει η καρδιά της; Η ταραχή της μεγάλωσε ξανά, την ίδια στιγμή που οι αντιστάσεις της είχαν καμφθεί εντελώς. Δε μίλησε. Απλώς περίμενε ν' ακούσει από τα χείλη του αυτά για τα οποία εδώ και τόσον καιρό προσευχόταν.

Εκείνος φαινόταν να διστάζει. Έπειτα τίναξε αποφασιστικά το κεφάλι και την κοίταξε σταθερά στα μάτια, χωρίς να χαμογελάει πια.

«Αυτό που ήθελα, Δάφνη, να σου πω εδώ και πολύ καιρό είναι ότι σε αγαπώ. Ότι είμαι ερωτευμένος μαζί σου. Γι' αυτό σε ακολούθησα σήμερα. Όταν σε είδα μόνη, πήγε να σπάσει από χαρά η καρδιά μου και είπα ότι σήμερα ήταν ευκαιρία να σου μιλήσω. Γι' αυτό σε ακολούθησα! Για να σου πω ότι σε αγαπώ κι ότι θα είσαι η μία και μοναδική γυναίκα της ζωής μου».

Η Δάφνη κόντεψε να πάθει συγκοπή ακούγοντάς τον. Αισθάνθηκε και πάλι την καρδιά της να κλοτσάει τόσο δυνατά και άτακτα, σαν να πήγαινε να πεταχτεί έξω από το στήθος της. Η ανάσα της κόπηκε. Τα μάτια και το στόμα της άνοιξαν διάπλα-

τα από κατάπληξη. Τούτα τα λόγια παρακαλούσε εδώ και τόσον καιρό να ακούσει από τα χείλη του, αλλά ποτέ δεν πίστεψε ότι θα συνέβαινε κάτι τέτοιο. Τα μάτια του την κοίταζαν με αγωνία περιμένοντας μια λέξη της, αλλά η φωνή της κόπηκε όταν, ξαφνικά, αισθάνθηκε το χέρι του να αγγίζει τον λαιμό της, προξενώντας της μια αίσθηση συναρπαστική και πρωτόγνωρη.

Έπειτα το αισθάνθηκε να κινείται, αργά, τρυφερά, νωχελικά, πάνω στον ώμο της και μετά να μπαίνει κάτω από το δικό του πουνκάμισο, που σκέπαζε το κορμί της, να κατεβαίνει και να σταματά ανάμεσα στα στήθη της κι ύστερα να χαϊδεύει επιδέξια, πρώτα τη μία κι ύστερα την άλλη, τις ρώγες της. Ήταν μια αίσθηση υπέροχη! Η Δάφνη έκλεισε τα μάτια, ανίκανη να αντιδράσει...

Το χέρι του εξακολουθούσε να χαϊδεύει απαλά, αλλά ακόμα πιο επίμονα, τις ρώγες της, και η Δάφνη ρίγησε και, ξαφνικά, ένιωσε να ζωντανεύει ολόκληρη. Αυτό που ζούσε ήταν μοναδικό, ήταν υπέροχο, την αναστάτωνε αλλά δεν ήταν αρκετό, δεν της έφτανε, δεν ήταν ικανοποιημένη, επειδή λαχταρούσε για κάτι άλλο, κάτι περισσότερο, κάτι που δεν μπορούσε να το προσδιορίσει...

Ο Πάνος έγειρε πάνω της και η ανάσα της κόπηκε όταν αισθάνθηκε τη δική του ανάσα και τα χείλη του στο αυτί της... Έπειτα τα χείλη του ακούμπησαν στα δικά της μ' έναν τρόπο που δεν τον είχε φανταστεί ποτέ, επειδή ήξερε ότι οι άνθρωποι φιλιούνται με σφιγμένα χείλη, αλλά τα δικά του ήταν ανοιχτά και φυλάκιζαν τα δικά της, ενώ η γλώσσα του έμπαινε στο στόμα της, αναζητώντας να ακουμπήσει στη δική της, κι όταν αυτό έγινε, άναψε φωτιές σ' όλο το κορμί της...

Έπειτα, όταν τα χείλη του ξεκόλλησαν από τα δικά της, το κεφάλι του χαμήλωσε κι άρχισε να φιλάει τις ρώγες της, πρώτα τη μία κι ύστερα την άλλη, εκείνη είχε κλείσει τα μάτια και η ανάσα έβγαινε κοφτή από το στόμα της, αλλά βόγκηξε από απερίγραπτη απόλαυση όταν το χέρι του κατέβηκε πιο χαμηλά και άρχισε να τη χαϊδεύει επίμονα και επιδέξια ανάμεσα στα πόδια...

Πόνεσε όταν τον ένιωσε να μπαίνει μέσα της, αλλά, τη στιγ-

μή που της φαινόταν ότι είχε ξεπεράσει κάθε αποκορύφωμα έξιψης και απόλαυσης, αισθάνθηκε το κορμί της να τινάζεται και να συσπάται από μια κατακλυσμιαία έκρηξη που έγινε μέσα της, ενώ τη σάρωνε μια απερίγραπτη δίνη αισθήσεων και συναισθημάτων, και άναρθρα επαναλαμβανόμενα βογκητά ξέφευγαν από τα χείλη της.

Ο Πάνος βόγκηξε και αυτός και μετά έμεινε ακίνητος. Έμειναν για λίγο ξαπλωμένοι δίπλα δίπλα, ανασαίνοντας λαχανιασμένα.

Εκείνος σηκώθηκε πρώτος, φόρεσε το πουκάμισό του, κι όταν ντύθηκε και η Δάφνη, της είπε ότι ήταν ώρα να φεύγουν.

«Θα προχωρήσεις μπροστά κι εγώ θα σε ακολουθώ από απόσταση. Και να ξέρεις ότι σε αγαπώ». Έμεινε σιωπηλός για λίγο κι έπειτα πρόσθεσε: «Δε θα πεις σε κανέναν τίποτα, η αγάπη μας πρέπει να μέινει κρυφή για την ώρα».

Η Δάφνη συγκατένευσε ευτυχισμένη.

«Κανείς δε θα μάθει τίποτα», είπε και ξεκίνησε πρώτη.

* * *

Η Δάφνη έφτασε στο σπίτι της περπατώντας σαν μεθυσμένη. Είχε διανύσει την απόσταση τρεκλίζοντας, αλλά υπήρξαν και στιγμές που αισθανόταν ότι θα μπορούσε να πετάξει, σαν να είχε βγάλει φτερά στους ώμους. Δυο τρεις φορές είχε βγει από τον δρόμο συναισθητά, από έναν δρόμο που τον είχε περπατήσει δεκάδες φορές και θα μπορούσε να τον διανύσει με κλειστά τα μάτια, κι είχε χαθεί ανάμεσα στα πυκνά πεύκα. Είχε στρέψει πίσω το κεφάλι κάμποσες φορές κι είχε δει τον Πάνο που την ακολουθούσε από απόσταση, αλλά από κάποια στιγμή και μετά δεν τον ξαναείδε.

Η μάνα της ήταν στην αυλή, η Δάφνη είπε μπαίνοντας ότι δεν είχε χτυπήσει τίποτα και βιάστηκε να πάει να χωθεί στο κρεβάτι της. Έτρεμε στην ιδέα ότι η Ελένη θα μπορούσε να υποψιαστεί κάτι.

Χώθηκε ολόκληρη κάτω από τα σκεπάσματα, τρέμοντας σύγκορμη σαν να είχε υψηλό πυρετό.

Είχε ξεκινήσει για τον Κορμοκόπο κορίτσι κι είχε επιστρέψει γυναίκα! Ήταν αρκετή μία ώρα για να χωρίσει τη ζωή της στα δύο, για να ξυπνήσει μέσα της μια καινούργια προσωπικότητα, εχθρική της παλιάς, και να τη ρίξει θαρρείς στους αντίποδες του ίδιου του εαυτού της.

Μέσα σε λίγες στιγμές, είχε δεχτεί τη σαρκική μύηση, είχε δοκιμάσει κι είχε γευτεί τον πόθο και τις δονήσεις του, το φλογερό του παραλήρημα, κι είχε αφεθεί ολοκληρωτικά στο τρομερό του κι άγριο μυστήριο. Ήταν σαν να είχε κοιμηθεί βαθιά για να ξυπνήσει εντελώς άλλη, για να μπει σ' ένα καινούργιο πεπρωμένο!

Καμία θάλασσα με τεράστια κύματα, καμία ανεμοθύελλα και καμία καταιγίδα δεν μπορούσε να δώσει μια ιδέα από εκείνο που γινόταν μέσα της.

Η σάρκα της, το πνεύμα της, ό,τι σκεφτόταν, ό,τι αισθανόταν, ό,τι θυμόταν, ό,τι ήθελε, ό,τι επιθυμούσε, όλα μέσα της είχαν αναστατωθεί, όλα είχαν ξυπνήσει, μεταμορφώνοντάς τη σ' ένα καινούργιο ον.

Ήταν συνεπαρμένη από έναν απερίγραπτο θαυμασμό για την τεράστια κι οργιαστική γιορτή της σάρκας, γι' αυτό το σβήσιμο της ζωής που μέχρι πριν από λίγες ώρες της ήταν παντελώς άγνωστο. Αλλά, τις ίδιες στιγμές, ένα είδος πανικού που είχε άλλη πηγή, ένας ιερός φόβος την αναστάτωνε, σαν να είχε πάρει μέρος σ' ένα μυστήριο θανάσιμης μύησης, σ' ένα μυστήριο απαγορευμένο... Και συνειδητά μια επιθυμία φούντωνε στα πιο σκοτεινά βάθη του είναι της, η επιθυμία να ξαναζούσε μαζί του εκείνες τις στιγμές της έξαρσης, να έλιωνε κάτω από τα χάρδια του, να ζεσταινόταν από την ανάσα του... Ήταν μια επιθυμία που απλωνόταν όπως τα σύννεφα της καταιγίδας στον ορίζοντα. Χωρίς να το καταλαβαίνει, δεν ανήκε πια στη συνείδηση, στην κρίση, αλλά σ' ένα τεράστιο έργο ζωής που σιγά σιγά επιτελούνταν μέσα της, σ' ένα έργο που χτυπούσε δυνατά τις μυστηριώδεις πύλες της ζωής, απ' όπου αναβλύζουν οι αισθήσεις κι απ' όπου κυλάει το μέλλον του ανθρώπου όπου γης...

Συνεπαρμένη σ' αυτό τον στρόβιλο των αισθήσεων, η Δάφνη αισθανόταν μια καινούργια κούραση στο κορμί της, μια κούρα-

ση άγνωστη, που της ήταν η πιο γλυκιά ανάμνηση, την κούραση της ηδονής, αυτή την κούραση που την έκανε να έχει την αίσθηση ότι ένα κομμάτι της σάρκας της είχε καεί αλλά και ότι είχε αποκτήσει με τη δύναμη των φιλιών του κι από τα χάρδια του κάτι το αιθέριο και το φτερωτό.

Μέσα σ' αυτή τη σαρκική υπνηλία, οι θύμησες κυλούσαν αδιάκοπα. Είχε γνωρίσει κι είχε γευτεί τη γλύκα των φιλιών του, είχε νιώσει ήλιγγο κάτω από τα φωτεινά μπλε μάτια του όταν ξύπνησε ξαφνικά από τον ολιγόλεπτο ελαφρύ ύπνο της και τον είδε να στέκεται πάνω της, οι αντιστάσεις της είχαν εκμηδενιστεί κάτω από τη μαγνητική επιρροή της ματιάς του, είχε αναστατωθεί από τα χάρδια του, είχε παραλύσει κάτω από τα εκμηδενιστικά αγκαλιάσματά του που είχαν εξαφανίσει τη συνείδησή της κι έκαναν άγνωστες αισθήσεις να ξυπνήσουν στο κορμί της, κι ωστόσο κάτι βάραινε στο στήθος της, εμποδίζοντάς την κάποιες στιγμές να πάρει ανάσα.

Άργησε πολύ να καταλάβει τι ήταν εκείνο που την ενοχλούσε και που, όσο η ώρα περνούσε, το αισθανόταν να βαραίνει σαν ταφόπλακα. Αλλά, όταν το κατάλαβε, ένας ανομολόγητος φόβος άρχισε να σφίγγει με παγωμένα δάχτυλα την ψυχή της.

Η σκέψη της γύρισε πίσω στις στιγμές που ο Πάνος είχε ξαπλώσει πλάι της, ενώ η ίδια δεν είχε κατέβει ακόμα από εκεί ψηλά που την είχε ανεβάσει με τον έρωτά του. Ήταν οι στιγμές που τον αισθάνθηκε ολότελα διαφορετικό, σαν να ήταν ξένος, σαν να μην ήταν ο ίδιος που πριν κάνουν έρωτα της μιλούσε με τόση τρυφερότητα, μεθώντας τη με τα φιλιά και τα χάρδια του.

Εκείνη είχε απλώσει το χέρι, πιάνοντας το δικό του. Το είχε σφίξει, αλλά εκείνος δεν ανταποκριθήκε στη χειρονομία της. Τα δάχτυλά του παρέμειναν ακίνητα σαν παράλυτα μέσα στα δικά της. Ξαφνιασμένη από τούτο το αναπάντεχο, η Δάφνη σήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε. Είχε κλειστά τα μάτια του, κι όταν εκείνη ακούμπησε τα χείλη της στα δικά του, δεν ανταπέδωσε το φιλί της. Τα χείλη του, που πριν από λίγη ώρα τη φιλούσαν με τόσο πάθος, παρέμειναν σφιγμένα και κρύα στο φιλί της, σαν να ήταν άψυχα. Κι ούτε για μία στιγμή δεν άνοιξε τα μά-

τια για να την κοιτάξει που, σκυμμένη πάνω του, χαμογελούσε λάμποντας! Έπειτα από λίγες στιγμές, η Δάφνη ακούμπησε το μάγουλο στον δεξή του ώμο και, απλώνοντας το χέρι, τον αγκάλιασε ευτυχισμένη, αλλά σάσισε όταν εκείνος απομάκρυνε το χέρι και το μάγουλό της από πάνω του, σαν να τον ενοχλούσε το άγγιγμά της. Ξάπλωσε κι η ίδια πλάι του και παρέμεινε ακίνητη, ανίκανη να σκεφτεί οτιδήποτε άλλο, εκτός από τις συγκλονιστικές στιγμές που είχε ζήσει μαζί του. Έκλεισε τα μάτια, και στα αυτιά της άρχισαν να ακούγονται, σαν επαναλαμβανόμενη ηχώ, τα λόγια που της είχε πει λίγο πριν τη μεθύσει με τα φιλιά του: *Σε ακολούθησα για να σου πω ότι σε αγαπώ κι ότι θα είσαι η μία και μοναδική γυναίκα της ζωής μου...*

Είχε παραδοθεί σε όνειρα, απέραντα ευτυχισμένη, όταν ξαφνικά η φωνή του την απέσπασε από τους ρομαντικούς λογισμούς της. «Είναι ώρα να φύγουμε από εδώ».

Ήταν κοφτή και κρύα, χωρίς ίχνος τρυφερότητας, αλλά εκείνες τις στιγμές η ίδια δεν έδωσε σημασία στο ηχώχρωμά της. Ίσως και να μην κατάλαβε καν τη διαφορά.

Γύρισε και τον κοίταξε χαμογελώντας. Εκείνος σηκώθηκε απότομα, μαζεύοντας τα παντελόνια του. Έπειτα φόρεσε το πουκάμισό του, κοίταξε γύρω σαν να φοβόταν μήπως τους έβλεπε κάποιος, αλλά δεν της έριξε ούτε μία ματιά. Μόνο αφού ντύθηκε, στράφηκε προς το μέρος της.

«Έλα! Σήκω να ντυθείς!»

Άπλωσε το χέρι, έπιασε το δικό της και τη βοήθησε να σταθεί όρθια.

Η Δάφνη περίμενε ότι θα την έσφιγγε πάλι στην αγκαλιά του μόλις σηκώθηκε, ωστόσο εκείνος έσκυψε και, σηκώνοντας τα ρούχα της από κάτω, της τα έδωσε κοιτάζοντάς τη με μισό χαμόγελο.

«Έλα, ντύσου, αγάπη μου».

Η καρδιά της χτύπησε δυνατά στο άκουσμα τούτης της λέξης. Η χαρά ότι την είχε «αγάπη μου» ήταν πάνω από όλα όσα την είχαν κάνει να σαστίσει λίγες στιγμές πριν. Ακαριαία, αισθάνθηκε μια μεταμόρφωση παρόμοια με εκείνη του εντόμου στο πρώτο ξεδίπλωμα των φτερών του. Μια παρόμοια αναγέννηση ένωσε και άρ-

χισε να ντύνεται, απέραντα ευτυχισμένη. Ούτε είχε παρατηρήσει τότε ότι εκείνος την κοίταζε μ' έναν τρόπο σιωπηλής αδιαφορίας.

«Τι είναι αυτό;»

Η Δάφνη ξαφνιάστηκε, όχι τόσο από τις λέξεις όσο από τον τόνο της φωνής του. Γύρισε και τον κοίταξε, εξακολουθώντας να ντύνεται, και είδε το βλέμμα του στυλωμένο στο προτελευταίο δάχτυλο του αριστερού χεριού της. Κατάλαβε ότι ήταν η βέρα της που είχε τραβήξει σαν μαγνήτης το βλέμμα του. Είδε κάτι σαν περιφρόνηση στα μάτια του και ντράπηκε. Ωστόσο, πριν τα καταφέρει να αρθρώσει λέξη, εκείνος έπιασε το αριστερό χέρι της και κοίταξε το δαχτυλίδι, σαν να μην πίστευε στα μάτια του.

«Είσαι αρραβωνιασμένη;»

Πάγωσε ολόκληρη από τον τρόπο που ξεστόμισε τις λέξεις και αναρωτήθηκε πού πήγε εκείνη η τρυφερότητα που είχε η φωνή του όταν της έλεγε ότι ήταν ερωτευμένος μαζί της. Για μια στιγμή σκέφτηκε ότι θα έπρεπε να του έχει μιλήσει πριν κάνουν έρωτα για την ιδιόρρυθμη κατάσταση την οποία αντιμετώπιζε, αλλά τότε δεν ήξερε ότι η σάρκα δεν επικυρώνει πάντοτε εκείνο που προβάλλει το μυαλό και ότι το παντοδύναμο ένστικτο αγνοεί τη συνείδηση.

«Όχι... δηλαδή ναι... πώς να σου το εξηγήσω...»

Του το εξήγησε όσο καλύτερα μπορούσε, μπερδεύοντας συνεχώς τα λόγια της, κι έβλεπε να εναλλάσσεται στο βλέμμα του η έκπληξη και κάτι άλλο, που δεν μπορούσε να το προσδιορίσει.

«Απίστευτο μου φαίνεται... Μα γίνονται τέτοια πράγματα;» αναρωτήθηκε μεγαλόφωνα εκείνος, σαν να μην πίστευε στ' αυτιά του.

«Γίνονται, αγάπη μου. Γίνονται. Όχι συχνά, μα εδώ γίνονται...»

«Δεν έχω ξανακούσει τέτοιο πράγμα».

«Πού να το ακούσεις; Φαντάζομαι πως μόνο στα Σφακιά γίνονται. Πουθενά αλλού».

Έβλεπε ότι ο Πάνος την κοίταζε σαν να την έβλεπε για πρώτη φορά.

«Και είπες ότι δεν τον αγαπάς τον αρραβωνιαστικό σου. Κι ότι δεν τον θέλεις».

«Δεν τον θέλω. Ναι, δεν τον θέλω. Εσένα αγαπώ. Κανέναν άλλον».

Ο Πάνος έδειχνε περίσκεπτος. Την κοίταζε χωρίς να τη βλέπει. Ήταν φανερό ότι η σκέψη του έτρεχε αλλού.

«Πότε απολύεται ο αρραβωνιαστικός σου;» ρώτησε έπειτα από αρκετές στιγμές σιωπής.

Ήθελε πολύ καιρό ακόμα για να απολυθεί. Κοντά στα Χριστούγεννα.

Για αρκετές στιγμές, ο Πάνος παρέμεινε σιωπηλός. Έπειτα τίναξε αποφασιστικά το κεφάλι και την κοίταξε με μάτια που γελούσαν, κάνοντας την καρδιά της να αναπεταρίσει. Είχε πολλή ώρα να δει τούτη τη γλύκα στο πρόσωπό του...

«Άκουσέ με, Δάφνη, αγάπη μου. Σου είπα ότι σε αγαπώ και ότι είσαι και θα είσαι η μία και μοναδική γυναίκα της ζωής μου. Αλλά, αφού σε έχουν αρραβωνιάσει, έστω και με τέτοιο τρόπο, πρέπει να προσέχουμε. Θα συναντιόμαστε εδώ, αλλά με μεγάλες προφυλάξεις. Υπομονή ώσπου να έρθει ο καιρός να κλείσει το σχολείο. Και τότε...» Έμεινε για λίγο σιωπηλός, κοιτάζοντάς την κατάματα, κι έπειτα συνέχισε: «Αν δε σε είχαν αρραβωνιάσει, θα ερχόμουν σήμερα κιόλας να σε ζητήσω από τον πατέρα σου. Αυτό τώρα δεν μπορεί να γίνει. Και αφού δεν μπορεί να γίνει αυτό, θα κάνουμε κάτι άλλο. Θα σε πάρω να φύγουμε. Θέλεις;»

«Αν θέλω τι; Να κλεφτούμε;»

«Ναι. Να κλεφτούμε. Άλλη λύση δεν υπάρχει. Θέλεις;»

Η Δάφνη δε δίστασε ούτε στιγμή.

«Θέλω!»

«Αυτό περίμενα να μου πεις. Τώρα να φεύγουμε. Προχωρείς μπροστά και σε ακολουθώ».

Την αγκάλιασε και τη φίλησε πριν χωρίσουν. Αλλά το φιλή του δεν ήταν σαν τα φιλιά που της έδινε την ώρα που έκαναν έρωτα...

Τούτες οι σκέψεις βάραιναν, ώρες αργότερα, το στήθος της Δάφνης κι ήταν σαν να τη δυσκόλευαν να ανασάνει.

* * *

Το ίδιο βράδυ, ο δάσκαλος δεν πήγε στο καφενείο και ήταν μία από τις ελάχιστες βραδιές που προτίμησε τη μοναξιά της κάμαρής του στο σχολείο, με μοναδική συντροφιά τις σκέψεις του.

Είχε κάνει δική του την κοπελιά που ασυλλόγιστα ορεγόταν εδώ και τόσον καιρό, αλλά, αφού κόρεσε το κτηνώδες πάθος του, αναλογιζόταν ότι ίσως είχε εμπλακεί σε μία περιπέτεια από την οποία δεν ήξερε πώς να αποδράσει. Κι ήταν η πρώτη φορά που φοβόταν ότι μια ερωτική περιπέτεια του θα μπορούσε να τον βάλει σε μεγάλους μπελάδες.

Πρωτύτερα είχε γνωρίσει πολλές γυναίκες στον Πειραιά, αλλά ποτέ δεν είχε καμία σοβαρή σχέση. Με τις περισσότερες είχε εφήμερες περιπέτειες, και οι κοπέλες εκείνες δεν ήταν άλλες από τις ερωτιάρες υπηρέτριες των πλουσιόσπιτων ή από τις ζωηρές εργάτριες που περνούσαν τους δρόμους, όπως οι σουσουράδες τις βραδιές του Απριλίου, όταν οι φιλύρες έβγαζαν τα πρώτα άνθη. Περιπέτειες χωρίς καμία συνέπεια. Αλλά η κακιά μοίρα τον έστειλε σε τούτο τον άγριο τόπο, όπου μια ερωτική περιπέτεια –και μάλιστα με μια αρραβωνιασμένη κοπέλα– δεν ήταν παιξε γέλασε.

Είχε ακούσει πάμπολλες φορές στο καφενείο για βεντέτες και για σκοτωμούς με αφορμές που στη σκέψη του φάνταζαν ασήμαντες, αλλά είχε επίσης ακούσει ότι σε ζητήματα τιμής δεν υπήρχε έλεος: η ντροπή ξεπλενόταν μόνο με αίμα! Και να τώρα που πήγε κι έμπλεξε εντελώς απερίσκεπτα. Η μικρή βέβαια δε θα μιλούσε, ήταν ερωτευμένη μαζί του, πίστευε ότι θα κλεβόντουσαν, με λίγα λόγια ήταν του χεριού του, αλλά μπορούσε να είναι σίγουρος ότι δεν τους είχε πάρει κάποιο μάτι; Και μόνο αυτή η σκέψη τον έκανε να ανατριχιάζει και να βλαστημάει με την επιπολαιότητά του, αλλά και πάλι, σαν θυμόταν ότι η μικρή είχε ανάψει σαν ξερή φτέρη την ώρα που της έκανε έρωτα, άναβε κι ο ίδιος από πόθο και ήθελε να ξήσει και πάλι τις ίδιες στιγμές μαζί της.

«Ήταν και παρθένα, που να πάρει ο διάβολος», ξεστόμισε κάποια στιγμή, ανάμεσα από τα σφιγμένα του δόντια. *Αλλά τι περίμενες να ήταν, κόπανε, ένα δεκαπεντάχρονο κορίτσι σε τούτο τον άγριο τόπο, ξεβγαλμένη περίμενες να είναι;* άκουσε μια φωνή

από τα τριόβαθα του είναι του, σαν να τον μαστίγωνε ένας δεύτερος εαυτός του. Η ίδια φωνή τού είπε κάποια στιγμή ότι, όταν θα την παντρευόταν ο αρραβωνιαστικός της και θα διαπίστωνε ότι δεν ήταν παρθένα, ίσως να τη σκότωνε, αλλά η επισημάνση αυτή δεν ήταν ικανή να του δημιουργήσει τύψεις. «Ας φύγω από εδώ κι ας γίνει ό,τι θέλει... Σκασίλα μου», είπε πάλι μονολογώντας και σκέφτηκε ότι θα 'πρεπε να κινήσει γη και ουρανό για να πάρει μετάθεση, ώστε να μην τον βρει η καινούργια σχολική χρονιά σε τούτο τον τόπο, όπου πολλοί διαβόλοι κυκλοφορούσαν με γήινα πόδια...

* * *

Είκοσι μέρες αργότερα, οι ανησυχίες της Δάφνης είχαν καταλαγιάσει. Όσες φορές διασταυρώνονταν οι δρόμοι τους, ο Πάνος τη χαιρετούσε χαμογελαστός και τα όμορφα μάτια του της έλεγαν καθαρά, ολοκάθαρα, όσα δεν μπορούσαν να πουν τα χείλη. Η κοπέλα ήταν ευτυχισμένη, κάθε φορά που τον έβλεπε αισθανόταν έτοιμη να πετάξει, σαν να είχε βγάλει φτερά, και ανυπομονούσε να φτάσει το τέλος της σχολικής χρονιάς για να κλεφτεί με τον κλέφτη της καρδιάς της. Έπειτα, όταν θα παντρεύονταν στον τόπο του, οι γονείς της θα το 'παιρναν απόφαση και όλα θα ήταν όμορφα και ωραία. Εκδίκηση από την πλευρά του Αντώνη η Δάφνη δεν πίστευε ότι θα μπορούσε να υπάρξει. Άλλωστε ούτε ο πατέρας της ούτε τα αδέρφια της θα θεωρούνταν υπαίτιοι του γεγονότος ότι εκείνη είχε κλεφτεί με τον δάσκαλο.

Στις 23 Ιουνίου, παραμονή της γιορτής του Αϊ-Γιάννη, κατά το απομεσήμερο, άρχισε στο χωριό η τελετουργική προετοιμασία του Κλήδονα.

Η Δάφνη και η Αθηνά, δύο συνομήλικες φίλες, ξεκίνησαν με μία πηλίνη στάμνα η καθεμία να φέρουν νερό από την πιο απομακρυσμένη στέρνα. Ρητός όμως και απαράβατος όρος ήταν, σ' όλη τη διαδρομή, από τη στιγμή του ξεκινήματος μέχρι και την επιστροφή, να μη βγάλουν μιλιά. Γι' αυτό τον λόγο, το νερό που θα έφερναν λεγόταν «αμίλητο νερό». Ωστόσο στη διαδρο-

μή θα τις περίμεναν άλλες κοπέλες και άντρες που θα τις προκαλούσαν με πειράγματα να μιλήσουν. Αν τα κατάφεραν να ξεφύγουν από τα πονηρά πειράγματα και, κυρίως, τις παραπειστικές ερωτήσεις και να γυρίσουν σιωπηλές, είχε γίνει καλή αρχή. Σε διαφορετική περίπτωση, θα έπρεπε να αδειάσουν το νερό, να γυρίσουν στη στέρνα και να ξανακάνουν όσες φορές θα χρειάζοταν τον ίδιο δρόμο από την αρχή.

Η Δάφνη και η Αθηνά τα κατάφεραν με την πρώτη. Άντεξαν τα πειράγματα χωρίς να μιλήσουν και άρχισαν να βάζουν στις στάμνες τα «κληδονικά», δηλαδή διάφορα φρούτα κυρίως, αλλά και σταυρούς, δαχτυλίδια και άλλα παρόμοια μικροαντικείμενα μέχρι που τις γέμισαν.

Πάνω στα φρούτα χάραξαν γράμματα με μαχαίρι για να ξεχωρίζουν, έπειτα σκέπασαν τις στάμνες μ' ένα κόκκινο πανί και τις άφησαν πάνω στη στέγη του σπιτιού του Νικολή για να «ξομείνουν στο φεγγάρι, να αστρονομηθούν».

Όταν βράδιασε, μαζεύτηκαν όλα τα στεφάνια που κρέμονταν στις πόρτες από την Πρωτομαγιά, συγκεντρώθηκαν στη μικρή πλατεία και τους έβαλαν φωτιά. Η φωτιά τροφοδοτούνταν συνεχώς με ξερόκλαδα, δυναμώνοντας.

Μόλις οι φλόγες δυνάμωσαν, μικροί και μεγάλοι άρχισαν να πηδούν πάνω από τη φωτιά τρεις φορές, κρατώντας ακόμα και μωρά στην αγκαλιά τους και λέγοντας κάθε φορά «περνώ τον χρόνο τον καλό και πάω στον καλύτερο» ή «περνώ τον χρόνο τον παλιό και πάω στον καινούργιο».

Μέσα σε λίγη ώρα, η ατμόσφαιρα είχε γίνει ευχάριστη, γιορταστική. Ωστόσο, πιο ευχάριστη, ιδίως για τις κοπελιές, την έκανε ο κυριότερος τελεστικός σκοπός του Κλήδονα, που ήταν οι κάθε λογής προβλέψεις για τα μελλούμενα, με πρωταρχικό πάντα ερώτημα ποιος θα είναι και πότε θα έρθει ο γαμπρός που καθεμιά περίμενε.

Η Δάφνη είχε πηδήξει δυο φορές πάνω από τη φωτιά και, ενώ ετοιμαζόταν να περάσει και τρίτη, τη σταμάτησε η φωνή του ξαδέρφου της του Γιάννη, που, παρέα με τον δάσκαλο, παρακολουθούσε γελώντας.

«Ε, ξαδέρφη! Ντα ίντα περιμένεις εδώ. Εσύ κατέεις τονε τον γαμπρό!»

«Σάικα*, ξάδερφε;» τον ρώτησε η Δάφνη, σαν να ήταν προετοιμασμένη.

«Σάικα, ξαδέρφη. Ντα θέλει και ρώτημα;»

«Ναίσκε. Και ανέ τονε ξεμυαλίσει κιαμιά εκείά που είναι;»

«Λέεις; Λέεις, ξαδέρφη, να 'μας ετύχει τέθιοι ατσιποδιά**;»

«Λέω!» είπε η Δάφνη, πριν περάσει για τρίτη φορά πάνω από τις φωτιές. Έπειτα στάθηκε παράμερα, παρακολουθώντας τάχα αυτούς που συνέχιζαν τις προσπάθειες, ωστόσο η ματιά της κάθε λίγο και λιγάκι γυρνούσε κατά κει όπου στεκόταν ο Πάνος. Κι όταν διασταυρώνονταν οι ματιές τους, η ευτυχία της ξεχείλιζε και θα 'θελε να το φωνάξει δυνατά, να το ακούσουν όλοι, αλλά και να πάρει τη φωνή της ο αέρας και να την πάρει εκεί που βρισκόταν ο Αντώνης, για να την ακούσει κι εκείνος και να το πάρει απόφαση πως σε άλλον είχε δώσει τα κλειδιά της καρδιάς της.

Την άλλη μέρα, μέρα της γιορτής του Αϊ-Γιάννη, κατά το λιόγευμα, συγκεντρώθηκαν σχεδόν όλοι στην πλατεία, όπου μεταφέρθηκαν προσεκτικά και οι στάμνες. Μόλις μαζεύτηκαν όλοι, ένας, ο πιο καλλίφωνος, είπε τη μαντινάδα που λεγόταν πριν από το άνοιγμα του Κλήδονα:

*Ανοίξετε τον Κλήδονα
με το χρυσό κλειδάκι
κι σφές αργά τον είχαμε
όξω στο φεγγαράκι.*

Αμέσως μετά, άρχισαν να βγάζουν από τις στάμνες τα «κληδονικά», ένα ένα στην τύχη, ψάχνοντας να βρουν ευχάριστα σημάδια για τον ιδιοκτήτη του.

Μόλις βρισκόταν ο ιδιοκτήτης, οι άλλοι τού έλεγαν μία μαντι-

* Βεβαιότατα.

** Ατυχία, γρουσουζιά.

νάδα, που μπορούσε να είναι μαντική, επαινετική ή κοροϊδευτική. Περισσότερες ήταν οι κοροϊδευτικές, κυρίως σε γυναίκες, αλλά σε τέτοια γιορτή δε χωρούσε παρεξήγηση ό,τι και να λεγόταν.

Στην πρώτη γυναίκα που τράβηξε το «κληδονικό» της, ο Γιάννης είπε μια μαντινάδα που έκανε τον κόσμο να σκάσει στα γέλια:

*Σαν μάθει ο σκύλος γράμματα
κι ο κάτης να διαβάξει
τότες και συ θα παντρευτείς,
να κάνει ο κόσμος χάζι.*

Η δεύτερη ήταν μια πολύ όμορφη κοπελιά και η μαντινάδα που της ταίριαζαν ήταν ανάλογη:

*Είσαι ψηλή, είσαι λιγνή,
είσαι χαριτωμένη,
μα στην προπαράλγουςα
βάζεις περισπωμένη.*

Ο δάσκαλος αναρωτήθηκε αν ο τραγουδοποιός ήξερε ποια ήταν η προπαράλγουςα και τι ήταν η περισπωμένη, ωστόσο παραδέχτηκε ότι είχε χιούμορ. Όπως έμφυτο χιούμορ είχαν γενικώς οι άνθρωποι τούτου του τόπου.

Κάποια στιγμή τράβηξε το «κληδονικό» της μία άσχημη, γνωστή για την κακία της, αλλά καλοπαντρεμένη γυναίκα, και ο Γιάννης είπε τη μαντινάδα που είχε ταιριάζει ειδικά για κείνη καθώς περίμενε:

*Όντε σε γέννα η μάνα σου,
καλλιά 'τανε να κάμει
ένα κατσούλι μαλλιαρό
τσι μποντικούς να πιάνει.*

Μόλις τέλειωσαν τα «κληδονικά», οι ελεύθερες κοπέλες, ανυπομονώντας να μάθουν την τύχη τους, πλύθηκαν με το «αμίλητο

νερό» και βγήκαν στον δρόμο με την ελπίδα ότι το πρώτο όνομα που θα άκουγαν θα ήταν το όνομα του συντρόφου που τους είχε γράψει η Μοίρα. Ανάμεσά τους, πρώτη πρώτη, ήταν η Δάφνη και, βλέποντάς την, η Αθηνά δε συγκρατήθηκε.

«Μα καλά, εσύ το κατέεις το όνομα του άντρα σου», είπε, κοιτάζοντάς την εξεταστικά.

«Θέλω να βεβαιωθώ, μπας και ξεμυαλιστεί εκείά στα ξένα», είπε η Δάφνη, ενώ ευχόταν να ήταν ανοιχτοί οι ουρανοί και να άκουγαν τα λόγια της.

Την άλλη μέρα, το καταμεσήμερο, η Δάφνη πλήθηκε πάλι με «αμίλητο νερό», έπειτα πήρε ένα ποτήρι γεμάτο από δαύτο κι ένα καθρεφτάκι και πήγε σ' ένα πηγάδι.

Έριξε στο πηγάδι σταυρωτά το νερό, έχοντας τον καθρέφτη γυρισμένο στο πηγάδι. Αλλά δεν είδε μέσα στη σκιά του το πρόσωπο εκείνο που ήθελε η καρδιά της...

Είχε γεννηθεί καλλονή σ' έναν τόπο άγριο και σκληρό μα με μεγάλες φυσικές ομορφίες, όπου λατρευόταν το κάλλος. Σ' έναν κόσμο γεμάτο από ανώνυμα θύματα που υπέφεραν έναν αργό γολγοθά, χωρίς ποτέ να λυγίζουν ολοκληρωτικά κάτω από το βάρος του σταυρού τους. Οι άντρες, ορεσίβιοι και τραχείς, στα τραγούδια και στις μαντινάδες τους υμνούσαν τη γυναικεία ομορφιά αλλά και τον έρωτα εκείνο, τον μελαγχολικό και επίμονο, που γεννιέται πολλές φορές στις αδύναμες ψυχές. Κι εκείνη στα δεκαπέντε της είχε ακούσει από δύο χείλη γλυκά ότι σε μια άλλη εποχή, στην εποχή του Θησέα, οι αοιδοί θα είχαν πλέξει τραγούδια στην ομορφιά της... και είχε πιστέψει ότι για μια γυναικεία καρδιά υπάρχει μια στιγμή αξεδιάλυτη και παρθένα, όπου ένα κομπλιμέντο καλοειπωμένο κι ένα βλέμμα ακατανίκητο κάνουν ξαφνικά την όψη της ζωής χαρούμενη κι αποδιώχνουν κάθε αναστολή, παρασύροντάς σε να αφεθείς σε κάτι πρωτόγνωρο και μεθυστικό σαν το πιο γλυκό κρασί.

Μια συγκλονιστική ιστορία για τα αυστηρά ήθη της Κρήτης και για την ομορφιά μιας γυναίκας.

Ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα που προκαλεί τον αναγνώστη να αναρωτηθεί εάν μερικές φορές η αλήθεια είναι καλύτερα να παραμένει κρυφή.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-1967-1

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΜΕ: 19435

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η